

Tapahtui työrauhan aikaan

Median ja työeläkejärjestelmän välisen suhteen tarkastelua eläkeiän nostosta käydyn keskustelun pohjalta

HEIKKI LAURIKAINEN

Sosiologian pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Maaliskuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HEIKKI LAURIKAINEN: TAPAHTUI TYÖRAUHAN AIKAAN. Median ja työeläkejärjestelmän välisen suhteen tarkastelua eläkeiän nostosta käydyn keskustelun pohjalta

Pro gradu –tutkielma, 81 s.

Sosiologia

Maaliskuu & 2013

Tarkastelen tutkielmassani median ja työeläkejärjestelmän välistä suhdetta sekä median merkitystä työeläkejärjestelmän ja kansalaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Lähestyn aihetta seuraamalla eläkeneuvotteluiden kulkua kansalaisfoorumien ja lehdistöaineiston avulla. Vertailemalla ja analysoimalla kirjoitusten sisältöä tuon esille median ja työeläkejärjestelmän välisiä sosiaalisia mekanismeja, jotka vaikuttavat kansalaisten ymmärrykseen työeläkejärjestelmästä.

Tutkimusaineisto muodostuu kansalaisfoorumien ja sanomalehden kirjoituksista. Aineiston analyysi perustuu teoriasidonnaiseen sisällönanalyysiin. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tarkastelen kansalaisfoorumien kirjoituksia Pierre Rosanvallonin vastademokratia-käsitteen avulla. Toisessa vaiheessa tarkastelen lehdistön kirjoituksia viestinnän teorioiden kautta. Lopuksi vertaan näiden kahden eri median tuottamia kirjoituksia keskenään ja tarkastelen niiden suhdetta työeläkejärjestelmän päätöksentekorakenteisiin.

Tutkimustuloksissa esitän, että lehdistön on vaikea tuottaa eläkeneuvotteluista viestinnän ihanteiden mukaista informaatiota, joka edesauttaisi kansalaisten osallistumista työeläkejärjestelmästä käytävään keskusteluun. Toiseksi tuon esiin kansalaisfoorumien toiminnan uudentyyppisenä mediana, jossa esiintyvät kansalaistoiminnan muodot valvonta ja torjunta. Sosiaalisena toimintana se poikkeaa perinteisestä mediasta ja asettuu uudelleen vuorovaikutussuhteeseen työeläkejärjestelmän toimijoita kohtaan.

Tutkielma osallistuu laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun työeläkejärjestelmän korporatiivisten päätöksentekorakenteiden uudistumistarpeista. Sosiaalisen median kehityksen myötä perinteisen työeläkejärjestelmän ja median välinen suhde uudistuu. Tuotan uutta tietoa tämän vuorovaikutussuhteen muuttumiseen vaikuttavista tekijöistä ja samalla pyrin hahmottamaan, minkälaisia paineita mediakentän muutos asettaa kolmikantaiselle päätöksentekorakenteelle.

Avainsanat: työeläkejärjestelmä, vastademokratia, kansalaisfoorumi, media, eläkeikä, eläkeneuvottelut

Sisällysluettelo

2	Suomalainen työeläkejärjestelmä	3
2.1	<i>Työeläkejärjestelmän historia</i>	3
2.2	<i>Työeläkejärjestelmän rakenne</i>	11
2.3	<i>Eläkeikä osana työeläkejärjestelmää</i>	16
2.4	<i>Eläkeiän nostaminen työryhmien kiistakapulana</i>	19
3	Suomalainen media	22
3.1	Sosiaalinen media viestintävälineenä	23
4	Teoria	26
4.1	<i>Tieteenfilosofiset lähtökohdat</i>	26
4.2	<i>Vastademokratia – Pierre Rosanvallon</i>	28
4.2.1	Valvonta	28
4.2.2	Torjunta	29
4.2.3	Tuomitseminen	31
4.3	<i>Viestinnän rooli yhteiskunnassa - John Dewey</i>	32
4.4	<i>1800-luvun lehdistö ja tyrannia - Alexis de Tocqueville</i>	35
5	Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusaineistot ja menetelmät	37
5.1	<i>Media-aineisto</i>	37
5.2	<i>Laadullinen tutkimus</i>	39
5.2.1	Sisällönanalyysi	41
6	Analyysi	43
6.1	<i>Yleiskatsaus kansalaisfoorumi-aineistoon</i>	43
6.2	<i>Kansalaisfoorumi-aineiston teemoittelu</i>	45
6.3	<i>Valvonta, torjunta ja tuomitseminen kansalaisfoorumilla</i>	48
6.3.1	Valvonta	48
6.3.2	Torjunta	51
6.3.3	Tuomitseminen	52
6.4	<i>Yleiskatsaus lehtiaineistoon</i>	54
6.5	<i>Lehtiaineiston teemoittelu</i>	54
6.6	<i>Median neljä perustehtävää</i>	56
6.6.1	Lehti tiedon välittäjänä	57
6.6.2	Lehti kansalaisten mielipiteiden foorumina	65
6.6.3	Lehti kansalaisten ja päättäjien dialogin mahdollistajana	66
6.6.4	Kriittinen arviointi ja tarkkailu lehdessä	68
6.7	<i>Korporatismi kohtaa vastademokratian</i>	69
7	Pohdinta	74
	Lähteet	77
	<i>Digitaaliset lähteet</i>	80

1 Johdanto

Yhteiskunnan muuttuessa myös sen instituutiot uusiintuvat. Muutoksiin on useita syitä – niin poliittisia kuin rakenteellisiakin. Yhteiskuntamme muutokset ovat johtaneet muiden muassa sosiaalivakuutusjärjestelmän ja tarkemmin työeläkejärjestelmän kehittymiseen. Tätä kehitystä ovat ohjanneet ainakin työväenkysymys, kaupungistuminen ja talouden kriisit. Seuraava yhteiskunnallinen muutos, joka tarjoaa haasteen myös eläkejärjestelmälle, on Suomen väestön ikääntyminen suhteessa työväestöön. Eliniän pidentyminen yhdistettynä syntyvyyden alenemiseen johtaa vanhuushuoltosuhteen merkittävään muutokseen. Tähän mennessä Suomi on ollut Euroopan keskitasoa mutta on arvioitu, että vuonna 2020 missään muualla Euroopassa ei ole yhtä montaa eläkeläistä työssäkäyvää kohden kuin Suomessa. Täten elämme ensimmäisiä vuosia yli vuosikymmenen kestävästä ajasta, joka haastaa eläkejärjestelmän vielä pitkälle tulevaisuuteen. Ennustusten mukaan vanhushuoltosuhte vakiintuu vasta 2030-luvulla. (Uusitalo 2012, 107.) Uusitalon mukaan eläkejärjestelmän asiantuntijat havahtuivat jo 1990-luvun alussa väestön ikääntymisen mukana tuomiin ongelmiin. Työmarkkinajärjestöt ja politiikan päätöksentekijät heräsivät ongelmaan kuitenkin vasta myöhemmin.

Työeläkejärjestelmän sisällä ongelmaan haettiin ratkaisua päätöksentekijöiden johdolla suljetussa työryhmässä. Ryhmän koollekutsujana toimi Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko. Risikko esitti medialle seuraavan toiveen:

”Eläkeneuvottelutyöryhmän työn ollessa kesken ei ole järkevää ennakoida tulevia muutoksia. Neuvotteluja ei ole tarkoituksenmukaista häiritä kertomalla, mitä ryhmän pitää ehdottaa tai olla ehdottamatta. Annetaan työryhmälle työrauha.” (Iivonen 2011, 6)

Ministerin pyynnöstä huolimatta monenlaista sananvaihtoa tapahtui. Tässä tutkimuksessa kysyn, minkälaista oli eläkeiän alarajan nostoon liittyvä keskustelu maamme johtavassa lehdessä ja mitä kansa kirjoitti Internetin keskustelupalstalla silloin kun eläkejärjestelmää sopeutettiin väestörakenteen muutokseen. Näiden kahden erilaisen keskusteluareenan tutkimisella tuon esiin yhteiskunnan muutoksen, joka vaikuttaa työeläkejärjestelmään. Muutoksessa kansalaisten suhde päättäjiin on muuttunut. Parlamentaarisen demokratian rinnalle on syntynyt toisenlainen demokratia, johon kuuluu kansalaisten päättäjiin kohdistama aktiivinen toiminta. Internetin

keskustelufoorimit tarjoavat toiminnalle uudenlaisen perustan. Tutkimuksessani osoitan, minkälaista keskustelua kansalaiset käyvät työeläkejärjestelmästä osana laajempaa kansalaistoiminnan muutosta ja vertaan havaintoja lehdistössä käytyyn keskusteluun. Sanomalehden tekstien tutkiminen selventää työeläkejärjestelmän ja median välistä suhdetta ja samalla tarjoaa vertailukohdan kansalaiskeskusteluille. Mitä erilaiset keskustelut eläkejärjestelmän muutoksesta kertovat työeläkejärjestelmän päätöksentekorakenteiden suhteesta kansalaisiin muuttuvassa yhteiskunnassa?

Aloitan tutkimukseni esittelemällä suomalaisen työeläkejärjestelmän historiaa, jossa työeläkejärjestelmän rakenteet nivoutuvat osaksi sosiaalivakuutuksen ja yhteiskunnan laajempaa kehityskulkua. Tämän jälkeen kuvaan työeläkejärjestelmän hallinnolliset rakenteet ja niissä piilevät toimijat, jotka kytkeytyvät eläkeiästä käytävään keskusteluun. Kolmannessa luvussa kuvaan suomalaista mediakenttää yhtäältä perinteisen lehdistön ja toisaalta sosiaalisen median näkökulmasta. Seuraavaksi tuon esille tutkimukseni kannalta merkittävimmät teoriat ja näkökulmat. Viidennessä luvussa tuon ilmi tutkimuskysymykset, menetelmät ja käytetyn tutkimusaineiston., joiden pohjalta analysoin sosiaalisen median ja lehdistön tekstejä teoreettisten näkökulmien avulla. Analyysin lopuksi vertaan näitä kahta aineistoa keskenään. Lopuksi pohdin tutkimuksen tuloksia ja itse tutkimusprosessia.

2 Suomalainen työeläkejärjestelmä

2.1 Työeläkejärjestelmän historia

Historialla ei voida nähdä olevan selkeää syy-seuraus mekaniikkaa tai päämäärää. Tutkimukseni mukailee ajatusta, jossa historia nähdään monimutkaisena kulttuurisena prosessina, missä selkeää kaavaa ei ole tarjolla. Sosiologian tehtävä (Alasuutari 1996, 19–20) ei ole pakottaa ilmiöitä ennalta määrättyyn kaavaan vaan pyrkiä kuvaamaan sosiaalista todellisuutta ja sen systeemistä ajallis-paikallista ilmiötä sekä analysoimaan systeemin logiikkaa. Tämän sosiologisen näkökulman turvin lähestyn työeläkejärjestelmään historiaa. Työeläkejärjestelmään ja sen syntyyn ovat vaikuttaneet monet aikansa ilmiöt. Työeläkejärjestelmä, sellaisena kuin se tänä päivänä näyttäytyy, selittyy parhaiten historiansa kautta. Pentikäinen (1997, 11) toteaa, ettei eläkejärjestelmiä voida ymmärtää ilman niiden historian tuntemusta. Eläkejärjestelmät ovat rakentuneet pienistä palasista, menneisyydestä sekä erilaisista riippuvuussuhteista, jotka tulee tuntea uusia muutoksia suunniteltaessa.

Työeläkejärjestelmän kaltaiset instituutiot heijastelevat pitkää historiallista kehitystä (Saari 2006, 228). Järjestelmien synnyn ja nykyisen olemuksen ymmärtämisen lisäksi historia auttaa sijoittamaan tutkitun ilmiön omalle paikalleen laajemmassa ihmiskunnan kehityksessä. Millsin (1990, 139–149) mukaan tutkittaessa yhteiskuntarakenteita pätevien vastausten saaminen edellyttää usein historiallista ja vertailevaa tutkimustapaa. Millsin mukaan pätevää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ei voida tehdä ilman historian käsittämistä ja sen hyödyntämistä. Tällä hän tarkoittaa tarvetta kuvata yhteiskuntarakenteen historiaa ja nykytilaa, jolloin säännönmukaisuudet ja suhteet nousevat esille. Historian avulla voidaan löytää kehityksen tärkeimmät suunnat ja paikallistaa muutoksen mekanismit. Ymmärtääksemme, miksi jokin on kehittynyt sellaiseksi kuin se on, on löydettävä kehityskulkuja, joiden esiin kaivaminen on historian tutkiskelua.

Millsin ajattelua seuraten kuvaan tässä luvussa sosiaalivakuutuksen historiallisen kehityskulun työeläkejärjestelmän osalta. Se, millaiseksi työeläkejärjestelmä on 2010-luvulle tultaessa muodostunut ja miten se toimii kohdatessaan väestön vanhenemisen kaltaisia haasteita, voidaan mielestäni ymmärtää vain järjestelmän historian kautta. Historiansa kautta työeläkejärjestelmä suhteutuu sosiaalipolitiikkaan, sosiaalivakuutukseen ja Suomen poliittiseen historiaan. Työeläkejärjestelmän historiaa läpikäymällä piirtyy samalla kuva sosiaalipolitiikasta ja

sosiaalivakuutuksen kehityskulusta. Yksittäisten tapahtumien ja vuosilukujen sijaan yhdistän tässä luvussa työeläkejärjestelmän virstanpylväät sitä ympäröivään yhteiskuntaan.

Varhainen lapsuus ja vanhuus ovat molemmat aikakausia jolloin yksilön mahdollisuudet huolehtia itsestään ovat heikot. Yhteisön muissa ikävaiheissa olevien on autettava näitä ikäryhmiä selviytymään. Erilaisina aikakausina tämä tehtävä on hoidettu yhteisöissä muuttuvien keinoin. Tällainen sosiaalisten riskien hallinta on sosiaalipolitiikkaa, kun se tapahtuu julkisen vallan ohjauksella, säätelyllä ja instituutioilla. Ennen 1900- ja 2000-luvun sosiaalipoliittisen kehityksen tarkastelua luon lyhyen katsauksen sosiaalipolitiikan varhaishistoriaan. Sosiaalipolitiikan varhaishistoriaan ja sittemmin 1900-luvun kehityskaareen tutustumalla rakennan kuvan työeläkejärjestelmän vaiheista osana sosiaalisten riskien hallintaa.

Varhaishistoria

Sosiaalisia riskejä on pyritty hallitsemaan kautta ihmiskunnan historian. Jo keskiajalla ongelmiin vaikutettiin silloisin keinoin. Armeliaisuuslaitosten synty keskiajan Euroopassa pyrki organisoimaan almujen antamisen uudella tavalla. Enää ei haluttu antaa suoraan tarvitseville vaan ongelmien hallitsemisen kannalta nähtiin paremmaksi antaa almut kirkkoille ja luostareille, jotka hoitaisivat köyhyyden ongelmaa. Kirkkojen ja luostareiden yhteyteen syntyi erilaisia sairaiden hoitopaikkoja, joista tunnetuin muoto oli hospitaali. Aikansa vanhainkoteja edusti uskonnollisten järjestöjen ylläpitämät gerontocomiumit. Pohjois-Eurooppaan laitostyyppi levisi 1200-luvulla, jolloin köyhäinkymmenyksiä annettiin vastaavien laitosten ylläpitoon. Tunnettuja instituutioita olivat Pyhän Yrjänän laitokset ja Pyhän Hengen huoneet, jotka pyrkivät vastaamaan toisaalta köyhyydestä aiheutuneisiin ongelmiin, mutta myös sairauksien kuten spitaalisten hoitoon. (Pulma 1994, 15–18.)

Toisin kuin usein kuvitellaan ennenkin osa väestöstä eli vanhaksi. Sääty-yhteiskunnassa 1700-luvun loppupuolella syntyneistä kolmannes saavutti 60 vuoden iän (Oittinen & Pitkänen 1991, 14–16). Talouden perusyksikkö oli perhe ja se myös huolehti iäkkäimmistä jäsenistään. Syytinki oli tapa, jossa tilanomistaja luovutti maatilan toiselle henkilölle, usein vanhimmalle pojalle, joka taas lupautui elättämään tilan edelliset omistajat. Tosin pienemmillä tiloilla ei ollut mahdollista tehdä velvoittavia sopimuksia vaan pyrittiin yhdessä selviytymään parhaimman mukaan. Tiloilla vanhempi väki auttoi töissä sen verran kuin pystyivät ja heillä oli tärkeä rooli kotiaskareissa kuten

työkalujen teroituksessa.

Sääty-yhteiskunta alkoi murtua 1800-luvun lopulla rakenteellisten muutosten vallitessa. Teollistuminen, väestönkasvu ja maanomistusolojen muutos alkoivat horjuttaa epädemokraattista sääty-yhteiskuntaa. Väestön lisääntyessä tilattomien osuus kasvoi. Tämä tarkoitti sitä, ettei vanhuuden ja köyhyyden hoitoa voinut enää jättää tilallisten perheiden hoidettavaksi. Teollistumisen myötä omistamaton luokka alkoi siirtyä työn perässä kaupunkeihin. Uusien ajatusvirtausten kuten liberalismiin ja sosialismiin leviäminen mahdollistui lukutaidon kehityksen myötä. Ajattelussa tapahtui muutos, jossa tavallinen kansa alkoi ymmärtää yhteiskunnan ilmiöitä laajemmin. Ymmärrettiin, toisin kuin sääty-yhteiskunnassa, että järjestelmiin voitiin myös vaikuttaa. (Hannikainen 2012, 15–18.)

Syytinkisopimusten lisäksi köyhyysongelmaa pyrittiin hoitamaan ruotujärjestelmällä. Ruotujärjestelmässä pitäjäkokoukset määräsivät talolliset elättämään kukin vuorollaan köyhiä. Köyhät olivat työvelvollisia elättäjilleen. Ajatuksena oli sitoa köyhät tiettyyn alueeseen, millä pyrittiin hillitsemään kiusalliseksi koettua kerjäläisten vaeltamista siinä kuitenkin onnistumatta. Ruotujärjestelmä koettiin hankalana ja tästä johtuen syntyi kunnallinen köyhäinhoito vuonna 1865. Tähän muutokseen myötävaikutti myös avustettavien määrän kasvu. Uusi ajattelu painotti työvelvollisuutta. Rahatalouden kehittyessä kunnat saivat tapauskohtaisesti harkita tarvittavan avustuksen antamista. (Hannikainen 2012, 23.)

Ennen varsinaisen sosiaalivakuutuksen syntyä sosiaalisiin riskeihin kuten köyhyyteen suhtauduttiin tarveharkintaperiaatteen kautta eli ns. residuaalisella sosiaalipolitiikalla. Piirteet kuten holhoava suhtautuminen huono-osaisiin ja irtaimen väestön kontrollipyrkimykset antavat merkantilistisen aikakauden sosiaalipolitiikalle sen tyypilliset piirteet. Järjestelmässä oli pääosin kolme muotoa: isäntien ja työnantajien ottama vastuu alaisistaan, ammattiryhmien omat kassajärjestelmät sekä köyhäinhoito. Taustalla oli feodaalisen yhteiskunnan väestökriisi, johon vastattiin Euroopassa kehittämällä muun muassa työlaitoksia. Sääty-yhteiskunnan merkantilistinen aikakausi päättyi 1800-luvun loppuun mennessä, mutta sen aikana syntyneet sosiaalipolitiikan muodot vaikuttivat vielä pitkään sosiaalisten riskien hallinnassa. (Heinonen 1999, 21–22.)

Sosiaalipolitiikka muuttui residuaalisesta mallista kohti sosiaalivakuutusta, jonka keskiössä oli työväenkysymys. Bismarckin Saksassa päädyttiin kehittämään sosiaalivakuutusjärjestelmä, jossa työntekijät, valtion ja työnantajien kanssa, saivat vakuutuksen työnsä kautta sairauden, tapaturman

ja vanhuuden varalle. Saksan malli korosti ansioperustaisuutta ja sillä pyrittiin estämään työväestön ajautuminen kurjuutensa keskellä vallankumouksen tielle. Kaikkiaan voidaan sanoa, että sosiaalivakuutuksen synty vaikutti aikansa työväenkysymykseen ja määritteli uudelleen palkansaajien, valtion ja työnantajien suhteet. Sosiaalivakuutuksen ilmestyminen ihmiskunnan historian areenalle antoi merkittävän vaikutuksen eurooppalaisen hyvinvointivaltion ja kapitalismin väliseen suhteeseen. (Heinonen 1999, 17–26.)

Tapaturmavakuutuslain säätäminen vuonna 1895 oli ensimmäinen merkittävä askel Suomessa kohti laajempaa sosiaalivakuutusten verkkoa. Uudistus antoi suuntaviivat tulevalle kehitykselle. Laissa määriteltiin jo silloin mahdollisuus vakuutuksen keskitettyyn ja hajautettuun hoitoon, mikä näkyi myöhemmissä järjestelmissä. Tapaturmavakuutus pysyi ainoana laajempana sosiaalivakuutuksen muotona aina vuoden 1939 kansaneläkelain voimaan tuloon asti. Se, ettei Suomeen kehittynyt kokonaisuudessaan saksalaismallista sosiaalivakuutusjärjestelmää, katsotaan johtuneen suomalaisen työväestön ja talonpoikaisväestön erilaisista intresseistä. Otto von Bismarckin kaltaisen valtakeskittymän tilalla Suomessa oli joukko puolueita, jotka pyrkivät ajamaan edustamiensa kansanosien intressejä. (Heinonen 1999, 73–75.)

Ensimmäiset eläkkeet Suomessa olivat virkamieseläkkeitä. Virkamiehet olivat aatelistaustaisia valtion hallinnon miehiä ja käsittivät vain noin 0.2 prosenttia vuoden 1870 väestömäärästä. Eläkkeiden katsottiin olevan korvausta virkamiehille heidän asettaessaan koko työpanoksensa valtion hyväksi. Epädemokraattinen sääty-yhteiskunta synnytti tilanteen, jossa ensimmäiset eläkkeet tarjottiin heille joiden taloudellinen asema oli muutenkin yhteiskunnan korkein. Suomessa oltiin tietoisia Euroopassa tapahtuvasta sosiaaliturvankehityksestä. Jo vuoden 1860 valtiopäivillä esitettiin näkemyksiä kokonaisvaltaisemmasta eläkejärjestelmästä, mutta mitään konkreettista lakia tai järjestelmää ei saatu kehitettyä. (Kontio 2007, 134.)

Ewaldin (2004, 44–59) mukaan sosiaalivakuutuksen kehityksen varhaisimmat vaiheet muuttivat yhteiskuntia niin perusteellisesti, että voidaan puhua vakuutusyhteiskunnan synnystä. Tällaisen modernin yhteiskunnan tunnus on sosiaalivakuutus. Vakuutusjärjestelmän huipentuessa sosiaalivakuudeksi tarkoitti se uusien vakuutustekniikoiden ja vakuutusinstituutioiden synnyttämistä. Tällaista vakuutusta voidaan pitää yhteiskuntasopimuksen instituutiona, joka sitoo yhteiskunnan jäseniä toisiinsa. Ewald näkee, että 1700-luvulla vakuutusten tekniikat sekä instituutiot kehiteltiin ja 1800-luvulla ne saivat hyväksynnän yhteiskunnassa. Vuosituhannen

viimeinen vuosisata osoitti, kuinka vakuutuksista tuli itsestään selvä ratkaisu yhteiskunnassa piileviin sosiaalisiin riskeihin.

1900-luku ja julkisyhteisöjen roolin kasvu

Sosiaalisten riskien hallinnan kasvu suomalaisessa sosiaalipolitiikassa voidaan jakaa kolmeen aaltoon. Ensimmäisessä aallossa pyrittiin vastaamaan sairauden, lapsuuden ja vanhuuden aiheuttamiin riskeihin. Vanhuuteen varauduttiin esimerkiksi perustamalla vanhainkoteja ja avopalveluita. Samalla kehitettiin erilaisia järjestelmiä kuten työeläkejärjestelmää, joka sai muotonsa 1970-luvulle tultaessa. Toisessa aallossa 1970-luvulta eteenpäin sosiaalipolitiikassa painopiste siirtyi työikäisten sosiaalisten riskien hallintaa. Tällöin muodostuivat keskeisiksi erilaiset asumiseen, ammattiin ja perhe-elämään liittyvät uudistukset. Kolmas aalto sijoittuu 1990-luvulle ja sen laman jälkeiseen aikaan, jolloin pyrittiin reagoimaan velkaantumisen, siirtolaisuuden ja pitkäaikaistyöttömyyden ongelmiin. (Saari 2006, 230–232.) Tämä yleinen sosiaalivakuutusjärjestelmien kehityskulku on hyvä pitää mielessä, kun seuraavaksi siirryn yksityiskohtaisempaan työeläkejärjestelmän kehityksen kuvaamiseen.

Vasta 1930-luvun lama osoitti suomalaisen sosiaalivakuutusjärjestelmän olevan jäljessä aikaansa. Tästä seurasi vuonna 1937 perustettu kansaneläkejärjestelmä, joka alkujaan oli tilijärjestelmä ja olikin sellaisenaan voimassa aina 1956-vuoteen asti. Kansaneläkelaki velvoitti kaikki 18–65-vuotiaat vakuutuksen alaisiksi. Järjestelmä ei tuonut suojaa silloisille yli 65-vuotiaille, koska henkilökohtaisen tilijärjestelmän mukaisesti heillä ei ollut kertynyt tileilleen säästöjä. Kansaneläkejärjestelmä ei pystynyt tarjoamaan riittäviä eläkkeitä, sillä sotavuodet inflaatioineen heikensivät säästöjen tuottoa. Kansaneläkerahastojen varoja käytettiin myös sodanjälkeisen infrastruktuurin parantamiseen. (Eläketurvakeskus, 3-6.)

Kansaneläkelain hyväksymistä vuonna 1937 voidaan pitää yllättävänä, sillä sen myötä siirryttiin sosiaalivakuutuksen takapajulasta universalistiseen järjestelmään, jossa ansiosidonnaisuudesta huolimatta kaikille (lukuun ottamatta yllämainittua poikkeusta) taattiin minimieläke. Toisaalta Länsi-Euroopassa oli ollut jo pitkään palkkatyöläisten sosiaalivakuutuksia ja Suomessakin oli sellaiseen pyritty, erityisesti sosiaalidemokraatit ja ammattiyhdistysliike olivat jo vuosisadan vaihteessa pyrkineet kehittämään palkkatyöntekijöiden turvaa. Heidän aikansa koitti kuitenkin vasta

1960-luvun alussa. (Anttonen & Sipilä 2000, 68–69.)

Ainoastaan merimiehet erityisryhmänä saivat oman työeläkelakinsa jo vuonna 1956. Suomi oli silloinkin hyvin riippuvainen viennistä ja kaikin tavoin haluttiin varmistaa merikuljetusten toimivuus. (Eläketurvakeskus, 3-4.)

Tarve eläkejärjestelmän uudistamiseen nähtiin kaikkialla Suomen politiikassa. Maalaisliitto yhdessä kansandemokraattien kanssa sai läpivietyä tasaeläkejärjestelmän vuoden 1956 yleislakon ja tiukkojen vaalien tunnelmissa. Tasaeläkejärjestelmä oli edullinen maalaisväestölle ja se koettiin palkansaajien puolella tulonsiirtona maaseudun väestölle. Teollisuuden kehityttyä myös palkansaajien vaikutus kasvoi eläkerintamalla. Vuonna 1956 asetettu eläkekomitea pohti keinoja parantaa työntekijöiden eläketurvaa sekä mahdollisuutta lainata eläkevaroja takaisin pääomaa tarvitseville työnantajille. Työnantajien tuen varmistaminen uudelle järjestelmällä pyrittiin takaamaan ehdotuksella, jossa eläkkeitä hoitaisivat yksityiset eläkelaitokset. Ajateltiin myös, että järjestelmän hajauttaminen olisi kustannustehokkaampaa kuin kaiken keskittäminen yhteen laitokseen. Eläkekomitean suunnittelemat periaatteet hyväksyttiin sittemmin eläkelakeihin.

Vuonna 1961 säädettiin työeläkelaki TEL ja siihen liittyvä lyhyempien työsuhteiden laki LEL. Nämä lait yhdessä työttömyyslain kanssa ovat ainoita lakeja Suomen historiassa, joiden aloitteet ovat tulleet hallitusten ulkopuolelta etujärjestöistä. (Eläketurvakeskus, 6-9) Onkin tärkeää huomata järjestöjen olleen jo silloin merkittävässä asemassa eläkelainsäädännön periaatteiden suunnittelussa. Heinosen mukaan (1999, 82) työeläkejärjestelmän synty oli SAK:n, työnantajien ja sosiaalidemokraattien voitto maalaisliiton ja vasemmiston universalistisesta sosiaalipolitiikasta. Työeläkejärjestelmän synty oli samalla korporativismin voitto parlamentaarisesta politiikasta. Työeläkejärjestelmästä ei tullut Eduskunnan alaista keskusvaltaan perustuvaa yksittäistä järjestelmää vaan se hajautui usean laitoksen ja osapuolen vaikutuksen alaisuuteen kuten työmarkkinoiden. Hajautuminen siirsi samalla valtaa epävirallisille pienille sisäpiiriryhmille, millä on merkitystä asiakysymysten asettelun ja muiden valtaan liittyvien tekijöiden kannalta. (Johanson, Lassila, Niemelä 2011, 9-10.) Edellä kuvatut kahtiajaot vahvistavat käsitystä, että politiikka noudatteli yleisemmin silloista suomalaisen yhteiskunnan perusvastakohtaisuutta; maaseudun ja kaupungin välistä jännitettä (Eskola 1963, 31).

Työeläkejärjestelmän syntyä voidaan pitää merkittävä rajapyykkinä hyvinvointivaltion kehittämisessä. Se kuvastaa sosiaalipolitiikan siirtymää kohti ansiosidonnaista jakovaltiota, jossa sosiaalivakuutukset perustuvat työhön ja siitä maksettuun palkkaan. Palkkatulot ja niiden vaikutus sosiaalietuuksien tasoon ilmentävät sitä, miten sosiaalivakuutuksesta tuli eräänlainen palkan jatke. Hyvinvointivaltion idea siirtyi entistä vahvemmin kohti palkkatyöläisten riskien hallintaa. (Heinonen 1999, 83.)

Vuoden 1961 lainsäädännön uudistusten siivittämänä alkoi työeläkejärjestelmän laajentaminen erinäisissä komiteoissa. Esimerkiksi vuoden 1967 perhe-eläkelait laajensivat eläketurvaa. Myös virkaeläkejärjestelmä haluttiin modernisoida ja vuonna 1964 KVTEL toi kunnallisen alan piirissä oleville suojan ja tehtävää hoitamaan perustettiin Kuntien eläkevakuutus. Kirkko ja valtio saivat omat lakinsa 1966. Seuraavat suuret kehitysaskleet olivat 1970-luvulla tulleet maatalousyrittäjien oma laki MYEL ja yrittäjien YEL. Myös työkyvyttömyys ja osatyökyvyttömyyden muodostuminen osaksi työeläkejärjestelmää olivat merkittäviä uudistuksia. (Eläketurvakeskus 8-9.)

Työeläkejärjestelmän kehittymisen ymmärtämiseksi on hyvä huomioida suomalaisen yhteiskunnan yleinen muutos. Sodan jälkeiset vuosikymmenet olivat vilkasta hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa. Suomen kehittyminen pohjoismaalaiseksi hyvinvointivaltioksi tapahtui kuitenkin asteittain ja vasta 1980-luvulla yleinen etuuksien taso ja palveluiden määrä tavoitti pohjoismaisen tason. Hyvinvointivaltion kehitys muuttui aikaa myöden työväenkysymyksestä keskiluokan asiaksi ja sosiaalipolitiikka muuttuikin 1980-luvulle tultaessa entistä enemmän keskiluokan asemasta huolehtimiseen. Lukuun ottamatta 1950-luvun ajoittaista työttömyyttä ja 1970 öljykriisiä, oli Suomen talous kehittynyt entistä vahvemmaksi ja hyvinvointivaltion rakentaminen koettiin kansalliseksi menestystarinaksi. Talouden toimintaympäristö oli kuitenkin hiljalleen muuttumassa. Kansainvälisten pääomien liikkumisen esteitä purettiin ja näin markkinoiden vapauttaminen sääntelystä ylikuumensi taloutta luotonannon kasvaessa. Lopulta kupla puhkesi 1990-luvun alussa, millä oli syvä vaikutus hyvinvointivaltion tulevaan kehitykseen, sillä hyvinvointivaltio nähtiin osasyllisenä romahdukseen. Tämä mielikuva iskostui kansan mieliin vaikka myöhemmin ovat laman syyt nähty liittyneen enemmänkin silloiseen talouspolitiikkaan. (Anttonen & Sipilä 2000, 77–92.)

Yleinen kehitys vaikutti myös työeläkejärjestelmän rakenteisiin. Ennen lamaa työeläkejärjestelmää oli kehitetty ja etuuksia parannettu. Suunta kuitenkin muuttui ja eläkekomitea pyrki 1990-luvun

alussa ehdotuksillaan hidastamaan eläkkeelle siirtymistä. Laman iskiessä päälle hiukan aikaisemmin tapahtunut suunnan muutos sai vauhtia alleen. Yksilöllisen varhaiseläkkeen 55 vuoden alaraja nostettiin 58 vuoteen. Suunnanmuutos tarkoitti eläke-etuuksien heikennystä ja järjestelmän muuttamista, jonka tarkoituksena oli hidastaa eläkkeelle siirtymistä. Rahastoinnin avulla pyrittiin varautumaan kasvavaan eläkemenoon, mutta eläkemenon kasvaessa huippuunsa syntyi paineita myös eläkemaksujen nostoon. (Uusitalo 2006, 15.)

Kohti nykypäivää

Työeläkejärjestelmä on kehittynyt jatkuvasti. Esimerkiksi vuonna 1987 säädettiin osa-aikaeläkelait. Työeläkejärjestelmän kehittämisessä on huomioitu erilaiset yhteiskunnalliset vaikutusmekanismit. Eläkejärjestelmä on luonut eri ikäpolville erilaisia lakeja ja kohdellut eläkkeensaajiaan yhteiskunnallisen muutoksen mukaisesti. Esimerkiksi sodassa olleet sukupolvet ovat näkyneet työkyvyttömyystilastoissa, mikä taas on muuttanut eläkejärjestelmää. Myös lama korkeine työttömyyslukuineen on vaikuttanut työeläkejärjestelmään. Vuonna 1993 osa eläkemaksusta siirrettiin työntekijöiden maksettavaksi lukuun ottamatta merimieslain piirissä olevia henkilöitä. Muutos oli periaatteellisesti merkittävä ja näin pyrittiin helpottamaan työnantajien asemaa laman kourissa. (Kosunen 1997, 82–94.) Vuoden 1996 muutoksia olivat julkisenpuolen eläkkeiden karttumien leikkaaminen sekä kansaneläkepohjan poisto. Vuosituhannen vaihteessa Kari Puron eläkepoliittinen työryhmä päätyi neuvotteluissaan merkittävään työeläkejärjestelmän uudistamiseen. Taustalla oli varautuminen yhteiskunnan muutokseen, missä suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen haluttiin varautua. Uudistukset kuten eläkkeelle jäämisrajan joustovoittaminen tulivat voimaan vuonna 2005. (Kontio 2007, 144.)

Työeläkejärjestelmä on aina joutunut vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin. Vuoden 2005 muutokset pyrkivät vastaamaan suurten ikäluokkien tuomaan demografiseen haasteeseen. Ratkaisuna tähän esiteltiin mm. joustavan eläkkeelle siirtymisen mahdollisuus sekä suurempien eläkekarttumien kerääminen mahdollistettiin. Tämä edellytti eläkkeelle jättäytymistä vasta varsinaista eläkeikää myöhemmin. Myös vuoden 2010 elinaikakerroin on uudistus, jolla on tarkoitus kannustaa työntekijöitä pysymään työelämässä pidempään. (Eläketurvakeskus, 12–13.)

Työeläketurvan laajentumien päättyi 1990-luvun vaihteessa, jolloin raha- ja valuuttamarkkinoita

liberalisoitiin ja Itä-Euroopan sosialistinen järjestelmä romahti. Maailmankaupan rajoitteiden asteittainen purkaminen mahdollisti ennennäkemättömän tavaratuotannon siirtymisen halvempien kustannuksien maihin, erityisesti Aasiaan. Muutosten myötä myös suomalainen työeläkejärjestelmä joutui sopeutumaan muuttuvan ympäristön luomiin haasteisiin. Lyhyen aikavälin suhdannevaihtelut kuten 1990-luvun lama asetti haasteita eläke-ennusteiden ja yleisen kansan vaurastumisen eteen. (Hannikainen 2012, 238.)

Julkunen (2001, 205-227) kuvaa tätä 1990-luvun kehitystä suunnanmuutoksena, jossa hyvinvointivaltion laajentaminen päättyi. Suomessa alettiin siirtyä kohti sosiaalivakuutusta, jossa ansiosidonnaisuus korostui samalla, kun perusturva muutettiin tarveharkintaisemmaksi. Sosiaaliturvan vastikkeellisuutta korostaen on aikaisempaa enemmän painotettu sosiaalivakuutuksen vakuutuksellista luonnetta. Maksujen ja etuisuuksien vastaavuudella on pyritty parantamaan rahoituksen kestävyyttä. Tämä näkyy muun muassa eläkepalkan laskuperusteiden muutoksessa. Aikaisemmin laskennassa painotettiin uran viimeisiä työvuosia, mikä vaikutti merkittävästi eläkkeiden tasoon. Julkusen mukaan työeläkejärjestelmä on kuitenkin onnistunut pääosin torjumaan yksityiset vakuutustilit ja muut sen kaltaiset järjestelyt, jotka korostavat eläkkeiden markkinaperustaisuutta.

Markkinaperustaisuus tekee kuitenkin tuloaan. Millerin ja Rosen (2008, 307) mukaan solidaarisuuteen perustuvat sosiaalivakuutusjärjestelmät ovat muuttumassa. Kehityskulku vie kohti järjestelmiä, joissa vanhuuden riskiin tulee varautua yksityisesti. Riskien hallinta muuttuu yhteiskunnallisesta tehtävästä yksilön henkilökohtaiseksi vastuuksi.

2.2 Työeläkejärjestelmän rakenne

Valtioita voidaan erotella toisistaan vertailemalla niiden rakenteiden ja instituutioiden kuten työeläkejärjestelmän jäykkyyttä. Suomi on historiansa aikana kokenut monta rakennemuutosta ja rakenteiden jatkuva uudistaminen on Suomelle luonteenomaista. Tunnetumpia muutoksia on 1960-luvulle sijoittunut elinkeinorakenteen muutos kohti teollistunutta yhteiskuntaa. Yhteiskunnan rakenteiden jatkuva muutos on pitkälti johtunut hyvinvointiyhteiskunnan ja teollistumisen välisestä vuorovaikutuksesta. (Saari 2006, 88.)

Kansainvälisessä vertailussa voidaan osoittaa suomalaisten instituutioiden olevan melko joustavia,

minkä voidaan katsoa juontuvan laajapohjaisesta yhteistyöstä eri tahojen välillä. Työeläkejärjestelmän tapaisia rakenteita on helpompi uudistaa laaja-alaisella yhteistyöllä kuin tilanteessa, joissa yksittäiset ammattiryhmät pyrkivät parantamaan omaa suhteellista asemaansa muihin ryhmiin nähden. Laajapohjaiset järjestelmät takaavat kaikkien osapuolien pidemmän aikavälin edut paremmin kuin hajautetussa järjestelmässä. (Kangas 2002, 248–254.)

Vanhuuden riskiin voidaan varautua vapaaehtoisilla tai pakollisilla eläkevakuutuksilla. Kansainvälisessä vertailussa erilaiset eläkejärjestelmät luokitellaan jaolla kolmeen pilariin. Pilariluokituksen avulla pyritään erottelmaan järjestelmiä muuan muassa sen mukaan kuka on riskin kantaja, mikä on toimeenpano-organisaatio tai miten sosiaalivakuutusetuudet eroavat toisista eläketurvista. Ensimmäiseen pilariin kuuluvat usein valtion lakisääteiset ja pakolliset eläkejärjestelmät. Ne ovat kattavia ja usein julkisen organisaation järjestämiä. Toiseen pilariin kuuluvat yksilöllisemmät järjestelmät, joissa pääpaino on ammattialakohtaisissa sopimuksissa. Järjestelmistä sovitaan työmarkkinoilla ja eläkkeen järjestää työnantaja yksin tai yhdessä työntekijän kanssa. Kolmannella pilarilla tarkoitetaan henkilökohtaista ja yksilöllistä eläkevakuutusta, jonka voi ostaa markkinoilta. Yksilöllisen eläketurvan järjestäminen on vapaaehtoista. Suomen työeläkejärjestelmä kuuluu ensimmäiseen pilariin. (Korpiluoma ym. 2011, 12–13.)

Suomen eläkejärjestelmä jakautuu kahteen osaan: kansaneläkelaitoksen hoitamaan asumisperusteiseen kansan- ja takueläkejärjestelmään sekä työeläkejärjestelmään. Työeläkejärjestelmä jakautuu ala- ja sektorikohtaisesti. Toisin kuin yleisesti Euroopassa, ei Suomessa lakisääteisten järjestelmien rinnalle ole kehittynyt kovinkaan suurta lisäeläkejärjestelmää. (Ramberg 2011, 174.) Kansaneläkkeen katsotaan kuuluvan perusturvamalliin, jolla viitataan sosiaaliturvaan, joka kattaa kaikki kansalaiset ja maassa asuvat. Kansaneläke on eläketulovähenteinen. Työeläkkeen ajatellaan olevan pohja, johon kansaneläke lisätään, mikäli työeläke jää pieneksi. Eläkejärjestelmä on osa pohjoismaista hyvinvointimallia, jonka tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi asumiseen perustuva perusturva, kattavat hyvinvointipalvelut ja ansiosidonnainen sekä vähimmäistuloturva. Tyypillistä suomalaiselle sosiaaliturvajärjestelmälle on ollut yksityisten vakuutusten pieni merkitys. (Kangas & Niemelä 2012, 16–18.)

Työeläkejärjestelmässä korostetaan maksuperustaisuutta siten, että mitä enemmän työeläkemaksuja maksaa, sitä suuremmaksi muodostuu lopullinen työeläke. Järjestelmän rakenne sopii hyvin

suomalaiseen kulttuuriin, koska pohjoismainen luterilaisuus on protestanttisuudellaan lujittanut työnteon tärkeyttä kunnan kansalaista määriteltäessä. Suomessa onkin katsottu, että työnteon kautta yksilö lunastaa paikkansa yhteiskunnassa ja yhteisössä. Hyvän kansalaisen statusta ei suomalaisessa kulttuurissa ole saavutettu niinkään syntyperän tai varallisuuden avulla. (Anttonen & Sipilä 2000, 48–49.)

Vuoden 2010 lopussa n. 1.5 miljoonasta eläkkeen saajasta 93 % sai työeläkettä. Vuonna 2010 työeläkevakuutettuja oli noin 3.6 miljoonaa ja eläkemenot (molemmissa järjestelmissä) olivat vuonna 2011 noin 24,1 miljardia euroa. (Eläketurvakeskus 2012a, 2-12.) Työeläkejärjestelmällä on sijoitusvaroja n. 140 miljardia, mikä on merkittävä summa kun vertaa sitä valtion vuoden 2012 talousarvion 52,4 miljardin budjettiin ([Budjettikatsaus](#) 2011, 17). Työeläkejärjestelmän piiriin kuuluvat vuoden 2005 uudistuksen jälkeen seuraavat tuet: vanhuuseläke, varhennettu ja lykätty vanhuuseläke, maatalousyrittäjien luopumistuki, osa-aikaeläke, perhe-eläke (leskeneläke ja lapseneläke), työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, kuntoutusraha, osakuntoutusraha ja kuntoutusavustus (Hietaniemi & Ritola 2007, 18.)

Työeläkejärjestelmän hallinnollinen rakenne

Työeläkejärjestelmä on hallinnoltaan hajautettu. Siihen kuuluvat työeläkeyhtiöt, eläkekassat, eläkesäätiöt sekä merimiesten- ja maatalousyrittäjien työeläkelaitokset. Järjestelmää koordinoi Eläketurvakeskus ja järjestelmän valvonta kuuluu Finanssivalvonnalle sekä sosiaali- ja terveysministeriölle. (Hietaniemi & Ritola 2007, 9.)

Työmarkkinajärjestöillä on ollut järjestelmän alusta asti merkittävä rooli myös sen kehittäjinä. Vuoden 1956 kansaneläkeuudistuksessa ansiosidonnaisuus poistettiin silloisesta kansaneläkejärjestelmästä. Palkansaajien etujärjestöt halusivat kohentaa palkansaajien asemaa. Työmarkkinoiden keskusjärjestöt olivat alusta asti vaikuttamassa kehitykseen. Työeläkejärjestelmä toteutettiin pelkkien työmarkkinasopimusten sijaan eduskunnan säätämällä lailla, mikä antoi valtiolle merkittävän roolin. Tällaista järjestelmää kutsutaan kolmikannaksi. Järjestelmän etuna on nähty, että työeläkkeistä sopiminen ei ole aiheuttanut merkittäviä häiriöitä työmarkkinoilla. (Korpiluoma ym. 2011, 40–41.)

Työeläkejärjestelmän kehittämisestä sovitaan pääasiassa työmarkkinajärjestöjen kesken. Kolmikantaisessa hallinnossa työntekijät, työnantajat ja valtion edustajat neuvotteluissaan sopivat

eläkejärjestelmän uudistuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on valmistella ja koordinoida neuvottelujen pohjalta syntyviä lakeja. Myös Eläketurvakeskus, työmarkkinajärjestöt ja työeläkeyhtiöt osallistuvat lakien valmisteluun. Eduskunta lopulta säätää työeläkelakeihin tulevat muutokset ja presidentti allekirjoituksellaan vahvistaa lait. Työmarkkinajärjestöjen vahvalle edustukselle järjestelmässä on historiallinen syynsä. Koska työmarkkinajärjestöt olivat mukana synnyttämässä yksityistä työeläkettä, on nähty heidän olevan oikeutettuja osallistumaan järjestelmän kehitykseen. (Hietaniemi & Ritola 2007, 37.) Oikeuttaminen liittyy myös ajatukseen, jossa eläkkeen katsotaan olevan viivästettyä palkkaa. Tällöin työnantajien ja palkansaajien kiinnostus päätöksentekoa kohtaan on luonnollista. Kolmikantaisesti neuvotellaan myös muista ansiosidonnaisista etuuksista. (Uusitalo 2012, 103.)

Johansonin, Lassilan ja Niemelän (2011, 9-10) mukaan eläkejärjestelmän monimutkaisuus ja hajautuneisuus useiden toimijoiden kesken vaikeuttaa tiedon saantia ja luo kaksikerroksisen järjestelmän, jossa ulkopuolisten on vaikea arvioida sisäkehällä olevien työeläkelaitosten, Eläketurvakeskuksen ja työmarkkinajärjestöjen asiantuntijoiden tuottamaa tietoa. Uusitalo (2012, 102) arvioi eläkejärjestelmän toimivan hajautuksesta huolimatta eläkkeenhakijan näkökulmasta keskitetyksi, mistä esimerkkeinä mainittakoon viimeisen laitoksen periaate¹ ja Eläketurvakeskuksen toimiminen keskuselimenä.

Työeläkevakuuttaminen on rajoitettu kansallisen toiminnan piiriin. Euroopan Unioniin liittymisestä alkaen on työeläkevakuuttajien etujärjestö TELA pyrkinyt huolehtimaan suomalaisen työeläkejärjestelmän suojasta globaalia kilpailua vastaan. Myös tulevaisuudessa järjestelmä on haluttu suojata EU:n periaatteisiin kuuluvalta tavaroiden ja palveluiden vapaalta liikkumiselta. TELA:n Internet sivuilla sanotaankin: *”työeläkevakuutusta ei haluttu avata kansainväliselle kilpailulle sen enempää kuin muutakaan sosiaaliturvaa. Tästä on mielestämme pidettävä kiinni myös jatkossa.” (TELA)*

Työeläkejärjestelmä päätöksentekijänä yhteiskunnassa

Työeläkejärjestelmän etuuksista ja kustannuksista päättäminen on merkittävä tehtävä sen sosiaalisen ja taloudellisen painoarvon takia. Lakisääteisyystään huolimatta päätöksenteko on ollut vahvasti työmarkkinajärjestöjen käsissä yhteiskunnallisen hierarkian huipulla. Järjestelmässä ei ole kuitenkaan yhtä päätöksenteko-organisaatiota vaan vastauksia on etsitty erityisesti tuponeuvotteluissa. (Johanson & Sorsa 2011, 156.) Näin ei kuitenkaan aina ole ollut.

---

¹ Viimeisen laitoksen periaatteella tarkoitetaan, että palkansaajille ja yrittäjille maksetaan eläke siitä eläkeyhtiöstä, missä viimeiseksi on ollut vakuutettuna. (Hietaniemi & Ritola 2007, 37)

Valtion rooli on ollut ajoittain hyvin vahva suhteessa työmarkkinajärjestöihin. Sisällissodan jälkeen valtion pyrkimys kontrolliin lisääntyi ja työväestön ammattiyhdistysliikkeet menettivät legitiimin valtansa pariaksi vuosikymmeneksi. Väestö työläisineen ja talonpoikineen oli kansana köyhää ja köyhyyden lieventäminen jäi valtion tehtäväksi. Porvariston ollessa lukumääräisesti pieni, voidaan katsoa, ettei köyhällä Suomella ollut varaa yksilön vapautta ja valtiovastaisuutta korostavaan liberalismiin. Koska vanhuuden ja köyhyyden riskeihin ei tällaisissa oloissa varauduttu sosiaalivakuutuksin, oli rakennettava laajoja instituutioita, jotka valtion johdolla ottivat vastuun kyseisistä tehtävistä.

Sisällissodan jälkeen tapahtunut kehitys on mielenkiintoinen, sillä monet myöhemmin valtiolle ja kunnille siirtyneet tehtävät olivat alkujaan järjestölähtöisiä. Vielä 1930-luvulla kansalaisjärjestöillä oli valtion valtaa merkittävämpi rooli sosiaalihuollossa. Hiljalleen tehtäviä kuitenkin siirrettiin valtiolle muun muassa siksi, etteivät järjestöt pystyneet takaamaan kaikille asuinpaikkaan katsomatta palveluita. Avun saannissa oli suuriakin eroja alueittain. Pienessä maassa kuten Suomessa eliitti on aina tuntenut toisensa ja sillä on ollut merkitystä myös valtion ja järjestöjen kehityksen kannalta. Tällainen kuntien, valtion ja kansalaisjärjestöjen välinen kiinteä ja läheinen suhde onkin antanut leimansa koko yhteiskunnan kehitykselle, jossa kansalaisjärjestöt ovat toimineet kehityksen airuina nopeasta valtiollistamisesta huolimatta. (Anttonen & Sipilä 2000, 45–51.) Tämä historiallinen suhde kansalaisjärjestöjen ja valtion välillä heijastuu työeläkejärjestelmän nykyiseen kolmikantaiseen päätöksentekomalliin.

Perinteisesti työeläkejärjestelmä on kolmikantaisessa mallissaan pyrkinyt päättämään työryhmissä eläkejärjestelmän muutoksista. Näin ollen voidaan todeta työryhmien neuvotteluiden olevan erityisen tärkeässä asemassa eläkejärjestelmän päätöksenteossa. Historianvalossa voidaan nähdä kuinka eläkejärjestelmää on läpi vuosikymmenten kehitetty erilaisissa työryhmissä kuten Teivo Pentikäisen Eläkekomiteassa, hotelli Kämpin ”kerhossa” tai vaikkapa Kari Puron eläkepoliittisessa ryhmässä. Näissä työryhmissä päätetyt asiat ovat melko suoraan tulleet osaksi eläkelakeja jotka Eduskunta on hyväksynyt. (Niemelä 2011, 26-28) Eduskunnan aseman arviointi ei ole ihan yksinkertaista mutta jotain perää ”kumileimasimen” roolista voidaan löytää historiasta. Teivo Pentikäinen (1997, 19-21) muistelee Eläkepolitiikka 2000-luvulle teoksessa merimieseläkkeiden syntyä 1950-luvulla. Eduskunnan valiokunnassa kansanedustaja oli esittänyt muutosehdotuksia, mihin silloinen Merimiesunionin puheenjohtaja Niilo Wälläri oli lyhyesti ilmoittanut, että asiat oli jo sovittu eikä niihin tullut tehdä muutoksia! Myös vuonna 1996 valmisteltu sijoitusuudistus jätti Eduskunnalle vain kolme viikkoa aikaa perehtyä suunnitelmaan ennen äänestystä. Oppositio kritisoi

nopeaa aikataulua mutta lopulta uudistus eläkelaitosten vakavaraisuuden lisäämiseksi hyväksyttiin. (Hannikainen 2012, 432.)

Tässä tutkimuksessa keskeisenä tarkastelunkohteena on työmarkkinoiden keskusjärjestöjen eläkeneuvotteluryhmä. Kolmikannan mukaisesti ryhmässä toimivat seuraavat järjestöt edustajineen: Suomen toimihenkilöiden keskusliitto (STTK), Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö (SAK) kahdella jäsenellä, korkeastikoulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö (Akava) sekä Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) kahdella jäsenellä. Lisäksi ryhmään kuuluu työeläkelaitosten edustajia joista mukana ovat: Varma, Ilmarinen ja Eläke-Fennia. Ryhmän puheenjohtajana toimii Eläketurvakeskuksen johtaja Jukka Rantala. Lisäksi valtiota edustaa sosiaali- ja terveysministeriön tarkkailija. (Eläketurvakeskus 2012b).

2.3 Eläkeikä osana työeläkejärjestelmää

Kun työeläkejärjestelmä perustettiin, oli suomalaisen yhteiskunnan huoltosuhde hyvin edullinen. Suuret ikäluokat olivat työssä ja eläkeläisten määrä oli pieni. Elettiin aikaa, jolloin keskimääräinen ihmisten elinikä oli selvästi nykyistä alhaisempi. Näin järjestelmän kustannusrasite oli hyvin pieni maksajien lukumäärän ollessa runsas suhteessa eläkkeensaajiin. (Korkman 2011, 204-208.) Väestörakenne on vuosikymmenten saatossa kehittynyt eläkkeiden kannalta epäedulliseen suuntaan. Huollettavia on entistä enemmän suhteessa eläkkeiden maksajiin. Näin ollen väestön ikääntyessä työelämäään tulevat ikäluokat ovat pienempiä kuin eläkkeelle jäävät. Seuraavien vuosikymmenten aikana yli 65-vuotiaiden osuus työikäisistä (16–65) nousee peräti 45 %. Tilanne, missä työmarkkinoille tulee vähemmän työntekijöitä kuin poistuu, on lähihistoriassa uusi. (Uusitalo 2006, 11–12.) Onkin arvioitu kokonaiseläkemenojen kasvavan suhteessa bruttokansantuottoon vuoden 2005 11 % tasosta vuoden 2030 noin 14 % tasoon, mikä tuo haasteita Suomen eläkejärjestelmälle. (Hietaniemi & Ritola 2007, 10) Hetkellisesti tilanne on jo koettu, sillä lamavuosina eläkemeno nousi suhteessa bruttokansantuotteeseen noin 14 prosenttiin, josta myöhemmin tultiin noin 12 % tasolle. (Uusitalo 2006, 12.)

Työeläkejärjestelmä on sekä rahasto- että jakoperustainen, mikä tarkoittaa eläkkeiden rahoituksen perustuvan maksettujen eläkemaksujen osittaiseen rahastoimiseen, mutta suurin osa eläkekustannuksesta hoidetaan tulonsiirtona työssäkäyville eläkkeellä olijoille. Jakoperusteisella tarkoitetaan siis järjestelmään, jossa työssäkäyvä sukupolvi maksaa eläkkeellä olijoiden eläkemaksuja. Koska suomalainen eläkejärjestelmä on pääasiassa jakoperusteinen, aiheuttaa se

tilanteen jossa eri ikäkohortit ovat erilaisessa asemassa. Jakojärjestelmässä suuret ikäluokat hyötyvät työssä käydessään pienistä eläkemaksuista. Ongelmana on kuitenkin tilanne, jossa pienemmät ikäkohortit joutuvat kustantamaan suuren eläkkeellä olijoiden joukon. Mikäli eläkkeellä olijoiden etuuksia ei heikennetä, on riskinä työssäkäyvien eläkemaksujen nouseminen. (Korkman 2011, 205–206.)

Nykyisen kaltaisen väestörakenteen kehityksen seurauksena on syntynyt paine keksiä ratkaisu eläkejärjestelmän kestävyysvajeeseen. Mahdollisia vaihtoehtoja ovat eläke-etuuksien heikentäminen, eläkemaksujen nostaminen tai työssäoloajan pidentäminen suhteessa eläkkeellä olemiseen. Ratkaisuja on useampia ja ne kohdistuvat eri tavoin eri ihmisryhmiin, jolloin olennaista on ymmärtää niiden poliittinen ulottuvuus. Näitä ulottuvuuksia voidaan eritellä vaikutuskohteiden mukaan. Työeläkemaksun korotus vaikuttaa eniten työntajiin, sillä työnantajien osuus työeläkemaksusta on merkittävästi suurempi kuin työntekijän. Eläke-etuuksien heikentäminen koskee eläkkeensaajia, joko nykyisiä tai tulevia. Eläkeiännosto taas koskettaa erityisesti työssä käyviä. (Em. 204–207.)

Korkman (2011, 208) toteaa eläkejärjestelmän ongelmien olevan viimekädessä poliittisia eikä niinkään taloudellisia. Poliitikassa on tapana tehdä päätöksiä nykytilanteen perusteella ja tulevaisuuden kustannuksella. Tämä demokratian piirre aiheuttaa eläkejärjestelmässä tilanteen, jossa nuoremmat ikäkohortit joutuvat maksamaan suurempia eläkemaksuja suurempien ja usein poliittiset päätökset läpivieneiden ikäluokkien hyväksi. Myös Cremer ja Pestieau (2000, 974–983) ovat osoittaneet tutkimuksessaan, kuinka demokraattinen enemmistövaali ei optimoi eläkejärjestelmää. Suurilla ikäluokilla on taipumus äänestää itselleen suotuisia eläkeratkaisuja, joka heikentää toisten ryhmien asemaa. Tutkijoiden mukaan poliittiset tekijät vaikuttavat eläkejärjestelmän uudistamiseen lopulta enemmän kuin väestörakenteen muutos.

Uusitalon (2012, 110–111) mukaan eläkepoliittinen keskustelu on viime aikoina kiteytynyt työurien pidentämiskeskusteluun, jossa osapuolet ovat hyväksyneet tavoitteen; työurien pidentämisen. Sen sijaan keinoista, miten työuria pidennetään, ei ole päästy yksimielisyyteen. Palkansaajajärjestöissä on nähty, että riittävästi on jo tehty. Työnantajat ja valtionvarainministeriö ovat puoltaneet eläketurvan muuttamista esimerkiksi nostamalla eläkeikärajoja.

Eläkeiän nosto on herättänyt myös kansalaisten keskuudessa ajatuksia. Luottamus eläketurvaan-

tutkimus (Kahma & Takala 2012, 42) osoittaa, etteivät suomalaiset yleisesti ole eläkeiän nostamisen kannalla. Miehet ja erityisesti jo eläkkeellä olevat kannattavat muita ryhmiä useammin eläkeiän nostamista. Tutkimuksessa havaitaan ylimmän tuloviidenneksen kannattavan muita enemmän eläkeiän nostamista samoin kuin ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet. Tutkijat päättelevät eläkeiän noston- aiheena olevan tuttu kansalaisille, sillä vain alle kaksi prosenttia vastaa kyselyssä ”en osaa sanoa” kysyttäessä eläkeiän nostamisesta.

Tutkimuksessa 484 vastaajaa kommentoi tekijöitä, jotka joko lisäävät tai heikentävät luottamusta eläketurvaan. Tutkijat jaottelevat vastaukset viiteen ryhmään: väestö ja väestökehitys, talous ja talouden kehitys, oma talous ja toimeentulo, eläkejärjestelmä ja sen toiminta, eläkejärjestelmän rahoitus, eläkejärjestelmään liittyviä aiheita sekä eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuus. Luottamus eläketurvaan- tutkimuksen eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuuteen liittyvät kommentit sisältävät vastakkainasetteluja ikäpolvien mutta myös suuri- ja pienituloisten välillä. Muun muassa ylisuuria eläkkeitä paheksutaan ja suuria ikäluokkia syytetään itseään suosivista päätöksistä muiden kustannuksella. Pääosassa kommentteissa ollaan huolestuneita eläkejärjestelmän tilasta. Tutkijat tulkitsevat ihmisten vastausten heijastelevan keväällä 2011 mediassa käytyjä eläkeaiheisia ajankohtaiskeskusteluja. (Em. 25–28.)

Kahman ja Takalan (em. 67) mukaan nuoret luottavat eläkejärjestelmään vanhoja ikäryhmiä enemmän. Myös työelämässä olevat luottavat eläkejärjestelmään, mikä tutkijoiden mukaan heijastelee ansaintaperiaatteen mukaista eläkejärjestelmää, jossa työuran pituus ja ansiot määrittelevät tulevia eläke-etuja. Suomi on perinteisesti muiden Pohjoismaiden mukana kuulunut korkean luottamuksen maihin. Telan ja Elinkeinoelämän valtuuskunnan selvitysten mukaan luottamus instituutioihin on viime vuosina heikentynyt. Myös Rosanvallonin (2008, 28) mukaan elämme epäluulon yhteiskunnassa, mikä on luonnollista demokratioille, joissa epäluuloa lisää instituutioiden lisääntyvä kyvyttömyys globaalissa markkinataloudessa ennustaa muutoksia.

Tutkimus osoittaa, että eläkejärjestelmään suhtaudutaan kriittisesti. Tosin erilaiset taustamuuttajat kuten ikä ja tulotaso vaikuttavat kriittisyyden määrään. Tutkijat selittävät luottamuspulaa kahdella tekijällä: kansan puutteellisella tietotasolla sekä median luomalla negatiivisella mielikuvalla. Heidän mukaan se, että media nostaa esiin lähinnä järjestelmän ongelmia ja kehityspaineita on omiaan lisäämään kansan epäluuloa koko eläkejärjestelmään kohtaan. Toiseksi tutkijoiden mukaan tieto eläkejärjestelmän toiminnasta on luottamuksen eräs perusta ja sitä tulisi vahvistaa

läpinäkyvämmällä ja yksinkertaisella järjestelmällä, jotta kansan on mahdollista ymmärtää järjestelmään. (Em. 66–68.) Tutkimukseni kannalta Kahman ja Takalan näkemys median roolista luottamuksen heikentäjänä on hyvin mielenkiintoinen ja antaa tutkimukseni pohjaksi laajan kuvauksen ihmisten luottamuksesta eläkejärjestelmään. Tutkimukseni sijoittuu tarkastelemaan juuri median ja kansalaisten välistä toimintaa eläkejärjestelmän muutoksen yhteydessä. Vertailemalla kansalaiskeskustelua ja median tuottamaa tietoa pyrin lisäämään ymmärrystä siitä vuorovaikutussuhteesta, mikä Kahman ja Takalan mukaan on osatekijä eläkejärjestelmään kohdistuvan luottamuksen heikentäjä.

2.4 Eläkeiän nostaminen työryhmien kiistakapulana

Kiista eläkeiän nostosta sai alkunsa helmikuussa 2009 Matti Vanhasen hallituksen päättäessä lisätä ohjelmaansa eläkeiän alarajan noston 63 vuodesta 65 ikävuoteen. Ajatus herätti ammattiyhdistysliikkeissä laajaa vastustusta ja päätöstä kritisoi muun muassa siitä, ettei sitä oltu valmisteltu kolmikantaisesti. Lisäksi ihmetystä herätti ajankohta, koska juuri tammikuussa oli sovittu eläke- ja työttömyysturvan uudistuksesta niin kutsutussa sosiaalilupossa. Palkansaajajärjestöt laativat Internet-vetoomuksen, jossa hallitusta pyydettiin perääntymään. Myös Elinkeinoelämän keskusliitossa (EK) oltiin yllättyneitä eläkekeskustelun alkamisesta. EK painotti, että ensisijaisen tärkeää on pitää kiinni jo sovituista uudistuksista, mutta ilmoittivat samalla olevansa mukana eläkejärjestelmän uudistustyössä. (Lassila & Valkonen 2011, 231.) Myös vuoden 2005 uudistuksen taustalla olleen ryhmän puheenjohtajana ollut Kari Puro kritisoi Helsingin Sanomissa (3.3.2009) avoimesti hallituksen kiirettä uudistaa eläkejärjestelmää. Puron mukana edellisten uudistusten kuten elinaikakertoimen vaikutusta järjestelmän kantokykyyn ei ollut vielä edes nähty, minkä vuoksi 2009 vaadittu uudistus ei voinut perustua mihinkään faktaan. Eläkerakenteiden uudistamisen into liittyyne suomalaiseseen kulttuuriin, jossa Haapalan (2006, 91-124) mukaan suomalaisilla virkamiehillä ja poliitikoilla on perinteisesti ollut myönteinen suhtautuminen rakenteellisia ja institutionaalisia muutoksia kohtaan.

Maaliskuussa 2009 hallitus ja työmarkkinajärjestöt neuvottelivat eläkeikärajasta, minkä seurauksena hallitus perui aikeensa nostaa rajaa. Samalla sovittiin yhteisestä pyrkimyksestä nostaa eläkkeelle siirtymisikä kolmella vuodella vuoteen 2025 mennessä. Uudistuksia varten perustettiin Jukka Rantalán eläkeneuvotteluryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella muutokseen liittyvät yksityiskohdat. Arviointityön taustavoimina käytettiin arvioita ja raportteja Elinkeinoelämän

tutkimuslaitokselta (ETLA) sekä Eläketurvakeskukselta. Samalla perustettiin toinenkin ryhmä pohtimaan malleja eläkeiän nostolle. Tässä Jukka Ahtelan vetämässä ryhmässä keskityttiin keinoihin tukea osaamista ja työssä jaksamista. Ryhmille annettiin lisäaikaa tammikuun 2010 loppuun asti. Rantalan ryhmä ei päässyt yksimielisyyteen varsinkaan niin kutsuttuun työttömyysputkeen liittyvissä kysymyksissä. Ahtelan ryhmä sai yksimielisen ehdotuksen aikaiseksi. Ryhmien ehdotusten arviointia varten perustettiin Valtionvarainministeriön johdolla ohjausryhmä, joka pyysi ehdotusten arviointeja OECD:lta ja eri tutkimuslaitoksilta. (Lassila & Valkonen 2011, 231–232)

Keväällä 2010 hallitus ja työmarkkinajärjestöt perustivat kestävän talouskasvun ja työllisyyden ohjelman, joka jaettiin kuuteen ryhmään. Yksi näistä oli työuryhmä, jossa tavoitteena oli pohtia työurien pidentämistä. (Em. 232) Työuryhmä koostui Suomen toimihenkilöiden keskusliiton (STTK), Valtionvarainministeriön (VM), Eläketurvakeskuksen, Elinkeinoelämän keskusliiton (EK), Suomen ammattiliittojen keskusjärjestön (SAK), korkeastikoulutettujen työmarkkinakeskusjärjestön (Akava) ja Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) kahdesta jäsenestä. Työuryhmä julkisti maaliskuussa 2011 raporttinsa, johon oli kerätty 38 ehdotusta työurien pidentämiseksi. Raportin valmistelusta vastaavan Jukka Rantalan mukaan (Työeläke 2011, 4-6) työuryhmältä ei vaadittu kannanottoja vaan perusteellisia selvityksiä, joita työmarkkinajärjestöt pystyvät neuvotteluissaan hyödyntämään. Rantalan mukaan raportti mahdollisti avoimen keskustelun, mutta samalla hän kiisti usein esitetyn väitteen eläkevalmistelun salamyhkäisyydestä. Rantalan mukaan työuryhmän jäsenet päättivät siitä, mitä tekijöitä otetaan tarkasteluun tutkimuksen kohteeksi. Laskelmat ja vaikutusten tutkimus toteutettiin Eläketurvakeskuksessa. Myös SAK:n puheenjohtaja Lauri Lyly uskoi raportin helpottavan työmarkkinajärjestöjen neuvotteluita, sillä nyt päätöksenteon tueksi oli yhteinen tausta-aineisto. (Em. 7.)

Vuonna 2011 Suomeen saatiin uusi hallitus ja syyskuussa Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö pyysi kirjeellä työmarkkinajärjestöjä laatimaan toimenpiteet hallituksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kokoontuvaa ryhmää kutsuttiin eläkeneuvotteluryhmäksi (Rantala 2012a). Tähän työmarkkinoiden keskusjärjestöjen eläkeneuvotteluryhmän jäseniin kuuluivat STTK, SAK kahdella jäsenellä, Akava sekä EK kahdella jäsenellä. Lisäksi ryhmään kuului työeläkelaitosten edustajia, joista mukana olivat: Varma, Ilmarinen ja Eläke-Fennia. Ryhmän puheenjohtajana toimii Eläketurvakeskuksen johtaja Jukka Rantala. Ryhmää täydennettiin edustajalla Kuntien Eläkevakuutuksesta (Keva) ja Valtionvarainministeriöstä. Lisäksi valtiota edustivat Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tarkkailija. (Eläketurvakeskus 2012b.)

Eläkeneuvotteluryhmä jätti 17.2.2012 väliraportin, jossa kerrottiin neuvotteluiden etenemisestä ja kuvattiin työryhmässä käsiteltyjä asiakokonaisuuksia. Väliraportissa asetettiin eläkeneuvotteluryhmälle tavoite. Pyrkimyksenä oli kevään 2012 kehysriiheen mennessä sopia periaatelinjauksista ja aikataulusta, jonka perusteella myöhemmin neuvoteltaisiin konkreettisimmista toimista. (Rantala 2012b, 1-3.) Vastauksena raporttiin Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko kiitti neuvotteluiden etenemisestä, mutta samalla toivoi konkreettisten ehdotusten valmistuvan kehysriiheen mennessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012).

Eläkeneuvotteluryhmä jätti toisen väliraportin samana päivänä 22.3.2012, jolloin hallituksen kehysriihi käynnistyi. Väliraportissa todettiin vuoden 2005 eläkeuudistuksen olleen onnistunut ja myönteistä kehitystä oli havaittu yli 55-vuotiaiden työllisyysasteessa. Kuitenkin kestävyysvajeen tultua keskeiseksi julkisen talouden onnistumisen kriteeriksi ehdotti ryhmä eläkepolitiikan linjauksissa ja toimenpiteissä muutoksia, jotka esiteltiin tarkemmin liitteenä olleessa työmarkkinoiden keskusjärjestöjen työurasopimuslinjauksessa. (Rantala 2012a.) Työurasopimuksessa ehdotettiin uudistuksia kuten varhennetun vanhuuseläkkeen poistamista, osa-aikaeläkkeen alarajan nostamista 61 vuoteen ja ansiosidonnaiseen heikennyksiä (Työurasopimus 2012, 8-10). Itse väliraportissa mainittiin työmarkkinajärjestöjen edelleen olevan sitoutuneita nostamaan eläkkeellesiirtymisajanodotetta vuoteen 2025 mennessä 62,4 ikävuoteen ja jatkavan neuvottelujaan tavoitteen saavuttamiseksi (Rantala 2012a). Tutkimukseni keskittyy eläkeneuvotteluryhmään ja sen aikana käytyyn keskusteluun.

3 Suomalainen media

Kulttuuri ja historia ovat muokanneet tiedonvälitystä, mikä on johtanut erilaisten järjestelmien syntyyn yhteiskunnassa. 2000-luvun alun merkittävimpiä tiedonvälitysjärjestelmien eroja kuvaavia analyysejä on ollut Daniel C. Hallinin ja Paolo Mancinin teos *Comparing Media systems* (2004). Kirjassa tutkijat vertailevat poliittisten järjestelmien ja mediajärjestelmien suhdetta toisiinsa. Hall ja Mancini (2004, 66–68) jaottelevat mediajärjestelmät kolmeen regiimiin; polarisoituneeseen pluralistiseen, demokraattis-korporatiiviseen ja pohjoisatlanttiseen/liberaaliseen malliin. Polarisoituneeseen pluralistiseen malliin kuuluvat maat kuten Kreikka, Portugali, Ranska ja Espanja, joiden viestintäjärjestelmiä kuvaa vahva puoluepolitiikan läsnäolo sekä valtion rooli. Maiden historiaan liittyvät autoritaaristen vallanpitäjien vaiheet sekä verrattain myöhäinen demokratisoituminen.

Suomi kuuluu mm. Ruotsin ja Saksan kanssa Pohjois- ja Keski-Euroopan muodostamaan demokraattis-korporatiiviseen malliin. Kyseisten valtioiden viestintäjärjestelmien samankaltaisuuksien syntyyn ovat vaikuttaneet hyvinvointivaltion periaate, vapaa lehdistö ja laaja sanomalehtilevikki. Valtiota ei ole nähty vihollisena vaan paremminkin oikeuksien turvaajana. Demokraattis-korporatiivisessa mallissa viestintäjärjestelmä koostuu lukuisista viestimistä ja professionaalista journalismista. Tällaiset yhteiskunnat ovat vahvasti organisoituja ja erilaisilla tahoilla on pyrkimys konsensukseen ja yleiseen etuun. Järjestelmä pyrkii integroimaan erilaiset ryhmät osaksi poliittisia prosesseja. Liberaalia mallia kuvaavat Yhdysvaltojen kaltaiset yhteiskunnat, jotka muistuttavat demokraattis-korporatiivista mallia varhaisella demokratisoitumisellaan. Liberaalissa mallissa journalismiin vaikuttavat vahvemmin kaupallisuuden paineet ja professionaalilta journalismilta puuttuu suurimmaksi osaksi yleisradioiden kaltaiset viralliset instituutiot. Markkinavoimien vahva asema ja organisoituneiden sosiaalisten ryhmien puute kuvaa liberaalia mallia ja erottaa sen Suomea koskevasta demokraattis-korporatiivisesta mallista. (Em. 69–76.)

Hallin ja Mancinin (2004, 76) mukaan Euroopan demokraattis-korporatiiviset järjestelmät ovat alkaneet muuttua Pohjois-Atlanttista mallia kohden. Tämä liberaali malli eroaa demokraattis-korporatiivisesta mallista siten, ettei valtiollisilla toimijoilla ole enää entisenlaista sijaa. Media kaupallistuu ja median sääntelyä puretaan. Herkmanin (2011, 134) mukaan median markkinoituminen sekä sääntelyn muutokset ovat johtaneet median keskittymiseen muutamaan

harvaan suuryritykseen. Suomessa kehitystä kuvaa mm. Sanoma Oyj:n kasvu suhteessa Yleisradioon. Niemisen ja Pantin (2009, 22-23) näkökulmasta tämä on johtanut muutokseen yhteiskunnallisista instituutioista kohti suuria mutta harvalukuisia mediayrityksiä, joissa liikkeenjohdolliset tavoitteet kuten voiton maksimointi korvaavat kulttuurimoralistisen sääntelyn. Kansallisen yhtenäisyyden ideologian tilalle astuu kuluttajahenkkinen individualismi.

Joukkoviestinnän ja demokratian suhdetta voidaan lähestyä monella tapaa. Liberalistinen, pluralistinen ja kriittinen näkemys muodostavat kolme tapaa lähestyä median ja demokratian välistä suhdetta. Liberalistinen näkemys painottaa laajoja vapauksia niin suhteessa sensuuriin kuin julkiseen valtaan. Pluralismilla tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan demokratia toimii parhaiten silloin, kun mahdollisimman moni erilainen ääni pääsee mediassa esiin. Tämä tarkoittaa julkiselle vallalle tehtävää auttaa vähemmistöjen pääsemistä ääneen. Lähtökohtana on monimuotoisuuden ylläpito joukkoviestinnässä. Kriittinen näkökulma painottaa kansalaisten osallistumisen tärkeyttä demokratian perustana. Kriittinen suuntaus epäilee markkinoiden kykyä ylläpitää demokratiaa ja erityisesti sen mahdollisuuksiin luoda tasa-arvoiset lähtökohdat kansalaistoiminnalle. Eliitti nähdään vallankäyttäjänä, joka pyrkii markkinatalouden lainalaisuuksien avulla pääsemään valtaan, missä se yksin pystyy päättämään, mikä tieto on tarpeellista kansalle. (Nieminen & Pantti 2009, 27–30.)

Journalistien toimitustyöllä on merkitystä siihen minkälainen ääni pääsee esille. Toimittajan työ on ensisijaisesti tiedonkeruuta ja yhdistelyä. Tässä tehtävässä erityisen tärkeäksi muodostuu lähteiden käyttö. Vaikka lähteitä on useita ja helposti saatavilla, eivät ne ole samanarvoisia. Tutkijat, virkamiehet ja erilaiset asiantuntijat nähdään journalistien kesken kansan ja kansalaisjärjestöjen näkemyksiin verrattuna parempana tiedon lähteenä. Ongelma muodostuu kun turvaudutaan jatkuvasti samoihin asiantuntijapiireihin jolloin estyy vastakkaisten ja erilaisten näkemysten kehittyminen. (Nieminen & Pantti 2009, 101–102.)

3.1 Sosiaalinen media viestintävälineenä

Perinteisemmän joukkoviestinnän tarkastelun lisäksi on syytä suunnata katse sosiaaliseen mediaan. Viestinnän välineenä se on uudenlainen tapa kommunikoida ja näin ollen sitä on syytä käsitellä omana sosiaalisena ilmiönään. Verkkokeskustelut ovat osa sosiaalista mediaa. Sosiaalisella medialla tarkoitetaan mediaan, jonka rakenne on kudelmainen ja moniosainen. Sosiaalisen median

tietorakenne on pirstaleinen, mutta vuorovaikutus on vahvasti läsnä. Tyypillistä rakenteelle on demokraattinen luonne ja sillä on kollektiiviseen joukkotoimintaan ohjaava sosiaalinen vaikutus. Yhtä ja ainoaa merkitystä ei kuitenkaan voida sosiaaliselle medialle löytää ja merkitykset muuttuvat sosiaalisen median muutoksen myötä. (Erkkola 2008, 22–38.)

Seuraavaksi esittelen tarkemmin Suomi24-palvelun toimintaa osana sosiaalista mediaa. Suomi24 on internetissä sijaitseva sivusto, joka pitää sisällään kansalaisfoorumia. Foorumeille Internetin käyttäjät voivat kirjoittaa anonyymisti ajatuksiaan kansan keskuudesta nousseisiin aiheisiin. Keskustelut syntyvät kansalaisten aloitteista, jollaisena voi toimia esimerkiksi mediassa julkaistu uutinen. Aikaisemmin 1990-luvulla puhuttiin virtuaaliyhteisöistä ja nykyään sosiaalisesta mediasta. Seppäsen ja Väliiverosen (2012, 36–37) mukaan sosiaalisen median areenat eivät ole niin demokraattisia ja vapaita kuin teknoutopistit ovat maalailleet. Tutkijoiden mukaan perinteisen ja sosiaalisen median suhde on mutkikas. Sosiaalisen median viestinnän vallankumous unohtaa, että Suomi24-palstan kaltaiset keskusteluareenat ovat myös kaupallisten yritysten tarjoamia siinä missä perinteinen lehdistö on voinut olla hyvinkin sosiaalinen ja epäkaupallinen. Internet on kuitenkin löytänyt paikkansa ihmisten keskusteluareenana.

Suomalaisista 89 prosenttia 16–74 vuotiaista käyttää Internetiä. Käyttö jakaantuu pääasiassa tiedonhakuun, asioiden hoitoon ja viestintään. Internetissä löytyy runsas määrä erilaisia yhteisöpalveluita, jotka mahdollistavat viestinnän mutta myös tiedonhaun. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 16–24-vuotiaista 84 % ilmoitti viikoittain seuraavansa jotakin yhteisöpalvelua, jollaiseksi myös Suomi24-sivusto lasketaan. Ikäryhmässä 25–34 osuus tippui 72 %. Eri ryhmien välillä on toki suuria eroja, sillä opiskelijoista peräti 82 % ilmoitti seuraavansa viikoittain kyseisiä palveluja kun eläkeläisten osuus jäi vain kuuteen prosenttiin. (Tilastokeskus 2012).

Yleisen kuvan saamiseksi on hyvä hahmottaa viestinnän muuttuvaa kenttää ja ymmärtää Internetin painoarvon kasvaneen julkisena tilana, kansalaiskeskustelun areenana. Edellä esitettyihin tilastoihin vedoten voidaan todeta, että suomalaiset käyttävät ahkerasti Internetissä sijaitsevia yhteisöpalveluja. Suomi24:n kaltaiset verkkoyhteisöt tavoittavat laajoja ihmisjoukkoja ja Internetin käytön lisääntyessä voidaan niiden painoarvon viestinnässä nähdä kasvaneen suhteessa Helsingin Sanomien tapaiseen perinteiseen lehdistöviestintään. Voidaan väittää, että paperisina ilmestyvien lehtien levikkien laskiessa, on Internetin käyttö lisääntynyt vuosi vuodelta, ja tällä on ollut vaikutus ihmisten väliseen joukkoviestintään myös eläkeaiheisten keskustelujen tiimoilta. Toisaalta myös

perinteiset lehdet ovat pyrkineet sähköistämään tuotantonsa.

4 Teoria

4.1 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tieteen tehtävä on kuvata tutkittavaa ilmiötä mutta myös selittää ja ymmärtää kohdeilmiötä (Uusitalo 1991, 35). Näkemykseni mukaan tutkimusta tehdessä tulee arvioida omaa sijaintiaan tieteen kentällä ja pohtia, miten tutkia kohdetta, jossa on itsekin osallinen. Onhan selvää, että yhteiskunta on vaikuttanut tutkijaan ja hänen näkökulmiinsa, joilla taas on vaikutusta tutkimukseen. Eräs tapa avata yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja sen suhdetta tutkijaan on Habermasin näkemykset erilaisista tiedonintresseistä. Tiedonintresseillä Habermas (1965) tarkoittaa erilaisia lähestymistapoja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Erot syntyvät lähtökohtien erilaisista arvoista ja tutkimuksen pyrkimyksistä. Habermas esittää kolme tiedonintressiä, jotka eri tavoin painottavat tiettyä piirrettä tutkimuksen teossa. Teknis-rationaalinen tiedonintressi viittaa luonnontieteissä usein havaittavaan lähestymistapaan, jossa pyritään hallitsemaan ulkoisia olosuhteita ja tutkimuksen keinoin paljastamaan yhteiskunnassa vallitsevia lainalaisuuksia. Tällaiseen tiedonintressiin liittyy usko ilmiöiden hallittavuudesta ja ohjailusta. Hermeneuttinen tiedonintressi viittaa taas ymmärtämiseen. Tavoitteena on luoda kaaoksen sijaan järjestystä ja ymmärrystä. Pyrkii selittämään kehityskulkuja ja antaa niille merkityksiä. (Sulkunen 2003, 35-38.)

Kolmas ja oman tutkimukseni kannalta läheisin on kriittinen tiedonintressi, joka eroaa edellisistä painotuksista siten, että se pyrkii tuomaan näkyville yhteiskunnissa esiintyviä rakenteita, jotka luonnonvoimien tapaisesti näyttäytyvät usein epäinhimillisiltä ja hallitsemattomilta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus kriittistä tiedonintressiä painottaen pyrkii juuri tuomaan esiin näitä valtarakenteita ja osoittamaan, kuinka itse tietokin on osa tätä valtarakennetta. Oli valtarakenne millainen tahansa se vaikuttaa käsitteisiin ja siihen tapaan, miten yhteiskunnan jäsenet ymmärtävät maailmaa. Täten tutkijan on reflektoitava omaa sijoittumistaan tähän valtarakenteiden maailmaan, jotta ei vahingossa asettaisi itseään jonkin tietyn valtatahon näkemysten vahvistajaksi. Habermasin teoreettinen jaottelu kolmesta tiedonintressistä auttaa ymmärtämään yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja sen lähtökohtia. Todellisuudessa tutkijat tekevät työtään erilaisten motivaatioiden vaikuttamina. Näin ollen todellisuus on monimutkaisempi kuin jakautuminen kolmeen tiedonintressiin. (Sulkunen 2003, 38.) Näen mahdollisena tulkita todellisuudessa vallitsevan useampiakin tiedonintressejä. Tiedonintresseihin vaikuttavat tutkijan arvot. Näiden tiedostaminen auttaa ymmärtämään omaa tiedonintressiään.

Weber (2009, 45–54) esittää arvovapaan tieteen tekemisen mahdolliseksi kuhan tutkija erottaa itsestään poliittisen kansalaisen objektiivisesta tukijasta. Objektiivinen tukija pystyy sosiaalista toimintaa tutkimalla tekemään tieteellistä analyysiä, jolla voidaan selkeyttää ihmisten ajatuksia ja tuoda esiin niiden takana olevia sosiaalisia rakenteita. Tutkimukseni mukailee Weberin ajatusta arvovapaudesta. Vaikka mallin voi nähdä ideaalina, mahdottomana täysin toteuttaa, on tavoitteenani tutkimuksessani erottaa mielipiteeni objektiivisista havainnoista. Vaikka pyrkimykseni on kohti arvovapaata ja objektiivista tutkimusta, koen tutkimukseni saaneen vaikutteita kriittisen sosiologian edustajilta kuten Millsiltä. Koen sosiologian tehtäväksi Millsin ajattelun tavoin tuoda esille sosiaalisen todellisuuden rakenteita ja samalla kertoa rakenteiden vaikutuksista yhteiskunnan eri asemilla oleville yksilöille. Kriittinen sosiologia asettuu tutkailemaan yhteiskuntaa enemmänkin sen kansanosan näkökulmasta, joka sijaitsee valtahierarkian ulkopuolella. Tällaisen tieteen etu on siinä, että sitä voidaan pitää riippumattomana yhteiskunnan valta-eliitistä. (Sulkunen 2003, 43.)

Edellä kuvaamieni tieteenfilosofisten lähtökohtien pohjalta olen valinnut tutkimukseni teoriaosioon Pierre Rosanvallonin, John Deweyn ja Alexis de Tocquevillen teoreettisia pohdintoja. Yhteiskunnan tutkijoina he sijoittuvat jokainen omaan aikaansa, jonka havainnoitsijoina he ovat kiteyttäneet tutkimukseni kannalta merkittävimmät ilmiöt. Tocqueville havainnoi 1800-luvun Yhdysvalloissa lehdistön, kansan ja demokratian välistä suhdetta. Hänen huomioitaan lehdistön roolista hyödynnän tarkastelemalla lehdistön ja kansan välistä yhteyttä eläkeiästä keskusteltaessa. John Deweyn ajattelua seuraamalla on mahdollista ymmärtää, mikä on joukkoviestimien rooli demokraattisessa yhteiskunnassa modernilla aikakaudella. Vuosisata Tocquevillen havaintojen jälkeen Dewey hahmottelee lehdistön roolia yhteiskunnallisen keskustelun areenana. Deweyn avulla on mahdollista selvittää eläkeiästä käytävän keskustelun merkitystä yhteiskunnassa ja pohtia sen laadullisia ulottuvuuksia. Rosanvallon puolestaan on aikalaissosiologi, jonka ajatukset kansalaisyhteiskunnan viimeaikaisesta kehityksestä tarjoavat näkökulmia kansalaiskeskusteluiden tutkimiseen. Näiden näkemysten avulla voidaan jäsentää Internetissä tapahtuvaa kansalaiskeskustelua ja pyrkiä ymmärtämään sen roolia jälkimodernin demokratian aikakaudella. Kolme teoretikkoa on jokainen omalla aikakaudellaan kiteyttänyt yhden kolmesta tutkimuksen kannalta keskeisestä ilmiöstä. Tocqueville selventää demokratian roolin yhteiskunnassa. Dewey joukkoviestimien toiminnan demokratiassa ja Rosanvallon kansalaisyhteiskunnan asemaa demokratiassa. Näiden kolmen näkökulman kautta analysoin työeläkejärjestelmän, lehdistön ja kansalaiskeskustelujen välistä suhdetta. Seuraavaksi esittelen tarkemmin valitsemieni teoretikkojen ajatuksia.

4.2 Vastademokratia – Pierre Rosanvallon

Joukkoviestinnän ja työeläkejärjestelmän suhteeseen liittyy oleellisesti demokratian käsite. Työeläkejärjestelmän kaltaisten instituutioiden suhde demokratiaan on ajan saatossa vaihdellut. Tätä yhteiskunnan muutosta on kuvannut ranskalainen sosiologi Pierre Rosanvallon.

Rosanvallonin (2008, 21–35) mukaan demokratiaan on liittynyt alusta alkaen epäluulo ja epäily vallan korruptoitumisesta. Jos yksilön edut pääsevät voitolle, muuttaa se edustuksellisen päätöksentekotavan herruusjärjestelmäksi. Nykyään miltei kaikkia järjestelmiä hallitsee demokratian ihanne, mutta samalla siihen vetoaviin instituutioihin kohdistuu suurta epäluuloa. Demokraattinen epäluulo jakautuu kolmeen pääluokkaan: valvontaan, torjuntaan ja arvosteluun (tuomitsemiseen). Nämä kolme yhdessä muodostavat vastademokratian käsitteen, jolla Rosanvallon tarkoittaa demokratian muotoa, joka vastustaa epäsuoran vallan demokratiaa. Näin ollen vastademokratia haastaa vaaleilla legitimoidun hallinnon. Näin syntyy moninaista yhteiskunnallista organisoitumista, mitä kuvaa epäluottamus aktiivisena tekona ja jonka tarkoitus on kompensoida yhteiskunnan heikentynyttä luottamusta hallintoon. Kansalaiset eivät ole passiivisia vaan epäluottamuksesta voimansa saaneina toteuttavat vastademokratiaa.

4.2.1 Valvonta

Edustajien taipumus omia itselleen koko päätösvalta, on Rosanvallonin mukaan uhka, johon on historiallisesti vastattu erilaisin keinoin. Eräs keino on valvonta. Vallan valvojien tehtävä on korjata edustusjärjestelmän häiriöitä, ja palauttaa luottamus. Toimintana epäluulo on näin ollen hyve demokraattisessa järjestelmässä. Valvonnalla on kolme päämuotoa: valppaus, ilmiantaminen ja arvostelu. Valppaus on päättäjien tarkkailua, läsnäoloa, eräänlaista toimimattomuutta, mikä ohjaa tekoja ja vaikuttaa poliittisesti. Se ilmenee kansalaisvalppautena erilaisten yhdistysten ja ammattiliittojen kannanottoina mutta siihen sisältyy myös hajanaisempi kritiikin esittäminen ja päättäjien tekojen arviointi. Internet on voimistanut tämän kaltaista toimintaa. Valppaus ei ole sidoksissa toimijoihinsa vaan se on toiminnan olemisen muoto; modaliteetti. Valppaus synnyttää instituution kaltaisen tekijän, joka muokkaa hallinnon tapoja. (Rosanvallon 2008, 45–50.)

Toinen merkittävä valvonnan muoto on ilmiantaminen. Ilmiantaminen on asioiden esille tuomista ja tunnetuksi tekemistä. Historiallisesti Rosavallan kytkee ilmiantamisen erityisesti lehdistön historiaan ja skandaalien tuottamiseen. Mieli-pidedemokratioissa maine korostuu luottamuksen välittäjänä ja siitä muotoutuu voimakas poliittinen tekijä. Näin ollen pelkän korruption paljastamisen sijaan on yleistynyt yksittäisten henkilöiden toimien ja tekojen ilmiantaminen niiden muodollisesta laillisuudesta huolimatta. Maine määräytyy sosiaalisten normien noudattamisesta. Demokratia on ennen muuta sosiaalinen tila. (Em. 51–58.)

Kolmas valvonnan muoto on arvostelu. Arvostelu on yksittäisen teon tai laajemman politiikan arviointia. Koulutustason noustessa kansalaiset ovat entistä kyvykkäämpiä arvioimaan päättäjien tekoja ja pätevyyttä. Arviointi kohdistuu usein maineeseen mutta on myös teknistä pätevyyden arviointia. Internetin ja tekniikan kehitys mahdollistavat entistä vapaamman ja runsaamman tiedonkulun ja näin ollen edustajien ja kansalaisten välinen ”kyvykkyysero” on kaventunut. (Em. 58–60.)

Edellä mainittuja valvonnan muotoja voidaan nähdä esiintyvän Internetissäkin. Rosavallanin mukaan Internet edustaa sosiaalista muotoa, joka vaikuttaa yhteisöjen muodostumiseen uusin tavoin. Se mahdollistaa ihmisten kokoontumisen tiedon lähteiden ympärille vapaaseen vuorovaikutukseen. Internet ilmaisee hyvinkin selkeästi yleistä mielihpidettä, kansakunnan yhteistä tietoisuutta. Sosiaalisen muodon ohella Internet edustaa poliittista muotoa toimiessaan valvonnan työkaluna. Internet tarjoaa oivan tavan valvoa erilaisin keinoin vallankäyttäjiä. Lisäksi se on prosessi, joka ei ainoastaan toimi valvonnan työkaluna vaan itsessään määrittelee valvontatehtävän. Internetin kehitys on antanut sille valvontaprosessina ja välineenä entistä tärkeemmän aseman yhteiskunnassa. (Em 68–70.)

4.2.2 Torjunta

Torjunta muodostaa vastademokratian osa-alueen, joka koostuu laaja-alaisesta kansalaiseen kohdistuvasta vallankäytön vastustamisesta. 1200-luvulta nykypäivään torjunta on saanut erilaisia muotoja, mutta vasta 1800-luvulla vallan rajoittaminen kohdistui yleisen äänioikeuden saavuttamiseen. Tällaisen enemmistövaltaan perustuvan edustuksellisen järjestelmän, jossa vallitsisi yleinen äänioikeus, ajateltiin muodostavan demokraattisen yhteiskunnan. Ongelmaksi muodostui kuitenkin se, että moni tunsu jäävänsä syrjään järjestelmässä, jossa eliitin tehtävä oli edustaa kansaa.

Työväenliikehdintä tulikin muuttamaan demokratian rakennetta. (Rosanvallon 2008, 107–124.)

Työväenliikkeen avulla työläisten asemaa pyrittiin parantamaan mm. lakkoilun keinoin, mitä Rosanvallon kuvaa torjumisvallan käyttönä. Tämä osoitti, etteivät demokraattiset instituutiot pelkästään riittäneet vaan poliittisen legitimitetin lisäksi oli demokratiaan syntynyt yhteiskunnallinen legitimitetti. Tämä tarkoitti sitä, että hallinnon tehdessä päätöksiä oli huomioitava työväenliike vaikka se ei ollutkaan välttämättä edustamassa jäseniään valtiollisissa päätöksenteon instituutioissa. Ammattiliittojen yhteiskunnallinen valta tunnustettiin ja tämä yhteiskunnallinen legitimitetti olikin jatkuvasti konfliktissa poliittisen legitimitetin kanssa. (Em. 123–127.)

On mielenkiintoista pohtia, näyttäytykö Rosanvallonin kuvaama ilmiö suomalaisessa työeläkejärjestelmässä. Korkmanin (2011, 209) mukaan työeläkejärjestelmään liittyvää valtaa on ongelmallisesti annettu työmarkkinajärjestöille joihin eivät kuulu kaikki päätöksenteon kohteena olevat henkilöt. Koska valta on hajautettu työmarkkinajärjestöjen ja valtion kesken, ei tehokasta, täyden legitimitetin omaavaa instituutiota ole syntynyt. Korkman näkee siirtymän kohti parlamentaarisen vallan kasvua. Ensin purettiin presidentti-instituutio ja tupokauden jälkeen järjestövallan kuten ay-liikkeen valta on rapautumassa. Korkmanin pohdinnat osoittavat, että edelleen poliittisen legitimitetin ja muun yhteiskunnallisen kuten järjestövallan legitimitetin välillä käydään eloisaa keskustelua.

Perinteiset torjunnan keinot kuten lakkoilu, luokkataistelu tai kapinallisuus eivät enää toimi nykyisessä demokratisoituneessa yhteiskunnassa vaan tilalle on tullut rangaistusdemokratia, jossa poliittisia ehdokkaita arvioidaan heidän tekojensa mukaan ja poliittiset kampanjat painottuvat kilpailijan parjaamiseen. Tärkeäksi muodostuu rangaistus ja erottaminen eli negatiivinen kansan suvereenius, mikä tarkoittaa, että on tärkeämpää huolehtia siitä, ettei tietty henkilö tule valituksi kuin että keskityttäisiin positiiviseen ja rakentavaan oman ehdokkaan kannattamiseen. (Rosanvallon 2008, 139–143.)

Aatteiden politiikka on muuttunut epäluulon politiikaksi, jota hallitsee negatiivisuus. Kansalaisia on helpompi saada vastustamaan jotakin kuin pitkäjänteisesti kannattamaan uudistuksia. Ideologisuuden hämärtyessä yhtenäisyys vähenee ja toimivien yhteiskunnallisten enemmistöjen

tilalle tulee hajanaisempia reaktiivisia ryhmittymiä. On vaikeampi äänestää pitkäjänteisesti jonkin asian puolesta kuin toimia negatiiviseen politiikkaan nojaten. Asioiden torjuminen päätöksentekoprosessina on helpompaa tuloksen ollessa helpommin käsitettävissä kuin positiiviseen kehittämiseen suuntaavat päätökset, joiden lopputulos jää useimmiten epämääräiseksi. Negatiivinen toiminta on välittömämpää ja se ei ole passiivisuutta vaan julkiseen elämään osallistumista. Tämä tapahtuu vihamielisestä, hylkäävästä näkökulmasta, jota Rosanvallon kutsuu taantuvaksi suoraksi demokratiaksi. (Em. 146–148.)

4.2.3 Tuomitseminen

Vallankäyttäjien toimia voidaan tehokkaasti hillitä tuomitsemalla. Rosanvallonin (2008, 155-157) mukaan tuomitseminen on valvonnan kehitellympi ja pidemmälle viety versio, jossa vallankäyttäjien tekoja ja käyttäytymistä arvostellaan. Tuomitseminen on poliittisen toiminnan muoto, jossa kansalaiset toimivat tuomareina kuten valamiehistössä. Useimmiten tuomitseminen tapahtuu osallistumalla tiedotusvälineiden toimintaan tai aktivismiin, jotka tuottavat todistusaineistoa tuomion perusteiksi. Näin ollen tuomitseminen on yhteisöllinen tapahtuma, jossa kansalaiset pyrkivät saavuttamaan sen, missä äänestämällä on epäonnistuttu. Tuomitseminen on demokratian peruselementti. Yhteiskunnalla katsotaan olevan valta tuomita päättäjiä.

Politiikan mielletään oikeudellistuneen. Poliittisen järjestelmän ollessa kykenemätön vastaamaan kansalaisten odotuksiin, tulee tilalle tuomarien valta tehdä päätöksiä valtion asioissa. Laajemmasta näkökulmasta käsin politiikan oikeudellistumisen voidaan ymmärtää tarkoittavan politiikan muuttumista asioiden hoitamiseksi yritysmaailman mukaisesti. Päättäjiltä odotetaan selvityksiä ja tuloksia, joiden oikeellisuutta voidaan arvioida oikeudessa. Syyttämisen demokratia on Rosanvallonin näkökulmasta korvannut poliittiseen vastakkainasetteluun perustuvan edustamisen demokratian. (Em. 180-182.)

Tuomitseminen ilmaisee yhteistä etua yksittäistapauksen kautta ja täten se voidaan nähdä julkisen toiminnan muotona. Julkinen toiminta muotoutuu erilaisista osatekijöistä kuten päättämisen velvoitteesta ja näyttämöllisyydestä, joista jälkimmäinen tarkoittaa tuomion yhteydessä olevia katsojia, jotka läsnäolollaan tuovat yhteiskunnallisen läsnäolon tuomioita annettaessa. Päättämisen velvoite koskee tuomitsemista. Toisin kuin yleinen poliittinen prosessi, tuomioprosessi käsittelee menneisyyttä ja oikeuden on aina annettava päätös, joka ratkaisee riidan ja määrää kuka on

vastuussa. Ero poliittiseen päätöksentekoon on selvä. Eroista huolimatta tuomitsemista ei pidä nähdä muusta yhteiskunnasta erillään olevana vastavoimana vaan pikemminkin demokratiaan kuuluvana yhteiskunnallisena toimintana. Toiminta herättää keskustelua ja rakentaa siltaa yhteiskunnallisen poliittisuuden eli vastademokratian ja parlamentaarisen edustuksellisuuden välille. Tuomitsemista tapahtuu yhteiskunnan eri tasoilla, joissa tuomitsijoina toimii vaikkapa äänestäjäkunta uudelleenvalinnan yhteydessä tai asiantuntijayhteisö arvioidessaan vallankäyttäjien teknisiä toimia. (Em. 182–195.)

Valvonta, torjunta ja tuomitseminen muodostavat vastademokratian perustan ja tällaisena se toimii legitiimien demokraattisten instituutioiden tukena ja jatkumona. Vastademokratiassa piilee myös uhka: populismi. Uhkana on, että hyödyllinen päättäjien valvonta muuttuu totalitaariseksi leimaamiseksi, jossa vallankäyttäjien tekoja pakonomaisesti seurataan. Myös radikalisoitunut torjunta on populismia, joka negatiivisella toiminnalla torjuu ja pelottelee kansalaisia asettamatta vaihtoehtoja. Siten toiminta jää ilman aktiivista kriittisyyttä. Populismi tekee myös tuomitsemisesta sirkusta. Tuomitseminen on näytelmää, jossa tärkeimmäksi muodostuu tuomitseminen ilman kysymysten syvällisempää käsittelyä. Tällöin kansa eriytyy vallasta sen tuomitessa kohteensa ilman laajempaa ymmärrystä rakenteista. Nämä populismin piirteet uhkaavat vastademokratian olemusta korvaamalla sen aktiivinen toimijuus poliittisella hämmennyksellä. Populismi on latautunut pakonomaisilla ja radikaaleilla valvonnan, torjunnan ja tuomitsemisen muodoilla, ja on kyvytön tuottamaan ratkaisuja yhteiskunnan ongelmiin. Vastademokratian äärimmäisenä muotona, on populismi uhka sille demokratiaa tukevalle epäileväiselle ja vähemmän radikalisoituneelle vastademokratian olemukselle. (Em. 212–216.)

4.3 Viestinnän rooli yhteiskunnassa - John Dewey

Tämän tutkimuksen keskiössä on vuorovaikutussuhteet sosiaalisessa järjestelmässä. Tutkimukseni vuorovaikutussuhteisiin voidaan lukea kuuluviksi kolme osapuolta: joukkoviestintä, kansa ja työeläkejärjestelmä. Siirryttäessä pohtimaan tämän kolmikön välisiä suhteita on mielekästä käsitellä yleisesti viestinnän roolia yhteiskunnassa.

John Dewey (1927) määrittelee julkison olevan jotain sellaista, missä toiminnan seuraukset koskettavat muitakin kuin toiminnan osallisia. Tästä seuraa, että julkisen toiminnan piirissä käsitellään toimintoja, joilla on epäsuoria seuraamuksia. Deweyn mukaan vielä 1800-luvun pienissä

ja melko riippumattomissa yhdysvaltalaisissa kyläyhteisöissä tällainen julkinen piiri pystyi käsittelemään yhteisönsä asiat demokraattisluontoisesti. Julkisen piirin keskustelut olivat toimivia, koska niihin osallistuivat paikalliset yhteisön jäsenet. Ajan mittaan ongelmaksi muodostui kehitys, jossa alueiden itseriittoisuus pieneni ja niistä tuli vahvemmin osa monimutkaista modernia ja teknistä yhteiskuntaa. Ongelmia muodostui paikallisten asioiden käsittelyn siirtyessä osaksi persoonatonta tasoa, mikä vieraannutti paikalliset toimijat julkisen toiminnan piiristä. (Pietilä 1997, 119–122.)

Ratkaisuksi ihmisten vieraantumiseen yhteisten asioiden hoitamisesta Dewey tarjoaa viestintävälineiden mahdollisuutta rakentaa yhteisöllisyyttä massojen välille. Joukkoviestintä olisi mahdollistanut valistuneen yleisen mielipiteen synnyn. Tämänkaltaisen kollektiivisen älyn tuottamiseen tarvitaan yhteiskuntatutkimusta, joka antaa tietoa monimutkaisista ilmiöistä. Tällainen julkinen mielipide voisi syntyä vain, jos joukkoviestinnän uutiset tulisivat aidosti osaksi yhteisön yksilöiden välistä vuorovaikutusta. Kehityksen esteenä Dewey näkee viestimien taipumuksen asettua vallan ja rahan äänenkannattajiksi. Hän on huolissaan valistuneen mielipiteen synnyn jäämisestä suhdetoimintahenkilöiden keskinäisen kamppailun varjoon. (Em. 191–193, 197)

Dewey suhtautui kriittisesti mediaan instituutiona ja sen kykyyn luoda yhteiskunnallista keskustelua. Joukkoviestinnän avulla syntyvä suuri yhteisö ei voisi syntyä, mikäli yhteiskunnan jäsenet vieraantuisivat julkisesta keskustelusta ja suhtautuisivat passiivisesti heitä koskettaviin yhteiskunnallisiin asiakysymyksiin. Deweyn mukaan julkinen keskustelu on vieraannuttavaa asiantuntijoiden ja poliitikkojen puhetta. Hänen näkemys on, että median tulisi käydä keskustelua, jossa kansalaiset voisivat sisällyttää yhteiskunnan asiat omaan kokemuspäiriinsä. Ihmisten tulisi ymmärtää yhteisiä keskusteluja heidän omien kokemusten kautta. (Kunelius 2004, 101–104.)

Mielestäni edellä esitetyt ajatukset auttavat hahmottamaan eläkejärjestelmän suhdetta mediaan ja kansalaisiin. Eläkejärjestelmä edustaa Deweyn kuvailemana monimutkaista ja teknistä yhteiskuntaa, jossa useat toiminnan kohteet ovat täysin vieraantuneet ”julkisessa piirissä” käsiteltävistä asioista. Näkemys joukkoviestinnän mahdollisuudesta saavuttaa yleinen valistunut mielipide työeläkejärjestelmän päätöstentien tueksi tuntuu yhtä haasteelliselta kuin Deweyn aikanaan. Työeläkejärjestelmä perustuu lähtökohdiltaan valtion, elinkeinoelämän ja ammattiyhdistysliikkeen väliseen kolmikantaan. Voitaneen todeta tällaisen kolmikantamallisen maaperän olevan otollinen Deweyn mainitsemille suhdetoimintahenkilöille, jolloin valistunut,

yleinen mielipiteen synty vaarantuisi.

Viestinnässä asian esitystapa muodostuu tärkeäksi tekijäksi houkutellessaan yhteiskunnan jäseniä osallistumaan yhteisten asioiden hoitoon. Monimutkaisten ongelmien teknisesti vaativat esitykset eivät houkuta osallistumaan ja siksi tarvitaan taiteen omaista viestintää. Taiteen avulla viestinnässä voidaan rikkoa pinnallisuus sekä kaavamaisuus asioiden esittämisestä että innostaa ihmisiä syventämään ymmärrystään yhteiskunnasta. (Em.198–199) Taidetta ei pidä kuitenkaan sekoittaa sellaiseen viihteeseen, joka loputtomalla tarjonnallaan vie kansalaisilta sen ajan, jota he tarvitsisivat yhteisiin asioihin paneutuakseen. Huvitusten laaja-alainen tarjonta tekee ihmisistä poliittisten eläinten sijaan leikkiviä. Täten kiinnostus poliittisiin asioihin vähenee mielenkiinnon ohjautuessa viihteen herättämiin kysymyksiin, jota liike-elämä korkeiden tuottojen perässä tarjoaa. (Em. 159.)

Valistuneen yleisen mielipiteen synnyttämiseen yhteiskunnallista tutkimusta tulee hyödyntää. Oikeastaan julkinen mielipide voi olla julkinen vain, jos se perustuu oikealle tiedolle, jota synnyttäessä on hyödynnetty yhteiskunnallista tutkimusta. Pelkkä mielipide voi levitä laajalle ajaessaan yksittäisen tahon asiaa, mutta julkiseksi mielipiteeksi voi nousta vain sellainen yhteisön tieto, joka perustuu todellisiin asiaseikkoihin. Ongelmana on kuitenkin tutkimuksen tuottaman tiedon laatu ja se miten se julkaistaan. Tekniikan avulla informaatiota voidaan levittää helposti, mutta sen intellektuaalinen organisointi on jäänyt vähälle. Viestinnässä uutiset ovat yksittäisten tapahtumien kuvailua ja niistä puuttuvat merkitysten selittäminen, jolloin yhteisön jäsenelle ei synny laajempaa ymmärrystä asioiden vaikutussuhteista. Yhteiskuntatieteellä on mahdollisuus merkitysten rakentamiseen, mutta se toimii usein kömpelästi ilmaisussaan ja liikkumalla tasolla, jossa se menettää kosketuksen päivittäisiin ongelmiin. (Em. 193–196.)

Yhteiskuntien poliittisessa elämässä ovat sellaiset ajat ohi, jolloin hallitsijoiden ei tarvinnut välittää hallittaviensa näkemyksistä. Edustuksellisessa demokratiassa kansalaisten näkemykset ovat virtaa, joka kulkee läpi hallinnon antamalla sille valtuutuksen. Tästä syystä yhteiskuntaan syntyy lukuisia tahoja, jotka pyrkivät vaikuttamaan kansalaisten mielipiteisiin. Tällöin viestintään vaikuttavat rahapiirit joiden kokoaman yhteiskunnallisen julkisen tiedon laatu on erilainen, kuin jos sen tuottaisivat vapaat tahot tosiasioihin tukeutuen. (Em. 197–198.)

4.4 1800-luvun lehdistö ja tyrannia - Alexis de Tocqueville

Työeläkejärjestelmän ja joukkoviestinnän suhdetta voidaan tarkastella myös Alexis de Tocquevillen ajatusten valossa. Tutkiessaan yhdysvaltalaisista yhteiskunnista tekee hän havaintoja lehdistön asemasta demokratiassa ja samalla tuo esiin lehdistön osana kansalaisyhteiskuntaa. Tocqueville kirjoittaa lehdistön vapaudesta Yhdysvalloissa 1800-luvun alkupuolella. Hänen mukaan tasapainoilu lehdistön täydellisen vapauden ja kahleisuuden välillä on vaikea toteuttaa ja sellaisessa ei juuri ole onnistuttu. Usein lehdistö käyttää vapautensa valtaansa väärin mutta toisaalta kahlittu lehdistö päätyy tyrannien välineeksi. Yhdysvaltojen kaltaisissa maissa lehdistön vapaudesta muodostuu erityisen tärkeä tekijä kansalaisten turvallisuuden ja vapauden puolustajana. Vapaan lehdistön kautta kenellä tahansa on mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun. Tällöin muodostuu oleelliseksi kyky erotella mielipiteitä toisistaan ja arvuuttaa väitettyjen tosiseikkojen painoarvo. Kansanvalta ja vapaa lehdistö ovat toisistaan riippuvaisia tekijöitä. Vapaa lehdistö muokkaa ihmisten poliittisia mielipiteitä ja kansanvaltaisessa maassa lehdistö muodostaa yleisen mielipiteen tuomioistuimen, jossa lehdistön avulla yleisen mielipiteen tuomitsee syytettyjä. Lehdistöllä ei kuitenkaan ole suurta valtaa, koska se on hajanainen ja moniäänisen lehdistön äärellä olevat kansalaiset tulevat immuuneiksi kansankiihottajia kohtaan. Moniäänisyyden on mahdollistanut painovapaus (Tocqueville 2006, 211–212.)

Yhdysvalloissa oli pitkään ollut painovapaus ja sen seurauksena kansa oli tottunut valtion julkisten asioiden monipuoliseen käsittelyyn, joka oli vähentänyt fanaattisuuden määrää Amerikan poliittisessa elämässä. Valppaalla lehdistöllä on kyky pakottaa päättäjät yleisen mielipiteen tuomioistuimeen. (Tocqueville 2006, 213–215.)

Yhdysvaltojen 1800-luvun alun lehdistöä Tocqueville (em. 214) kuvaa runsaslukuisiksi, jossa kenen tahansa oli mahdollista perustaa sanomalehti. Sanomalehtien valtaisa lukumäärä oli aiheuttanut niin kovan kilpailun, ettei suuria taloudellisia voittoja ollut helppoa tehdä. Siksi sanomalehtiala ei houkuttellut suurpääomaa sekaantumaan lehdistön kirjoitteluun. Koska kuka tahansa kykeni perustamaan sanomalehden, oli myös kirjoittajien joukko monitahoinen. Lehtimiehillä oli tällaisessa järjestelmässä alhainen asema, niukka koulutus ja ilmaisutavoissaan he olivat rahvaanomaisia. Tämä näkyi lehtimiesten tavassa harjoittaa tylyä arvostelua, jossa nostettiin esiin ihmisten yksityisasiota ja pyrittiin paljastamaan paheet, heikkoudet ja kaivamaan esiin vaikuttimia. Eräs tällaisen moniäänisyyden seuraus oli, että kansa tuli tottuneeksi erilaisiin

näkemyksiin ja etsi mielipiteiden sijaan lehdistöstä tietoja. Siksi tietojen vääristelyllä ja muuntelulla voitiin vaikuttaa tehokkaimmin kansaan.

Tocquevillen kuvaamaan Yhdysvaltojen lehdistön tilan 1800-luvulla voidaan nähdäkseni mieltää esiintyvän myös nyky-yhteiskunnassa. Joukkoviestimien kehityksestä huolimatta sosiaaliset lainalaisuudet näyttävät tänä päivänäkin joukkoviestinnän kentällä. Tutkimuksessani pyrin tuomaan tämän esiin työeläkejärjestelmän ympärillä käydyssä keskustelun kautta.

Vapaan lehdistön avittamana kansalaisyhteiskunnassa henkistä ilmastoja hallitsee enemmistön tyrannia. Enemmistön tyrannialla tarkoitetaan yhteiskunnan tilaa, jossa kansalaisten ajattelua rajoittaa yleinen mielipide. Sellaisten itsenäisten ja enemmistöstä poikkeavien mielipiteiden esittäminen vaikeutuu kun vastassa on enemmistön tyrannia, joka vaientaa epäsuotuisat poliittiset mielipiteet. Tällaisessa järjestelmässä on helppo syyttää ja arvostella poikkeavia näkemyksiä. Yrittäessään ajaa jotakin asiaa eteenpäin samanmieliset eivät jää puolustamaan asiaa vaan enemmistön tyrannian painostamana luopuvat yrityksistään. Poliittisille päättäjille tästä muodostuu ongelma, koska he joutuvat miellyttämään kaikkia ja tällöin tulevat alttiiksi keinottelijoiden vaikutuksille. Toisaalta tämä poliitikoilta saatu helppo huomio ruokkii sen käyttöä ja lisää liehittelijöiden määrää, jotka pyrkivät omiin päämääriinsä. (Em. 271–280.) Nykyään keinottelijoista ja liehittelijöistä voitaisiin mielestäni käyttää termiä lobbari. Koen, että Tocquevillen havainnot ovat hyödyllisiä pohdittaessa yleisen mielipiteen vaikuttamisesta työeläkejärjestelmään.

5 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusaineistot ja menetelmät

Tutkimukseni liikkuu useilla tieteen kentillä, mutta on ennen kaikkea sosiologinen. Sosiologisella tarkoitan kiinnittymistä sosiologisen tutkimuksen perinteeseen, jossa tutkimuksen kohteena on ihmisten muodostamien yhteisöjen toiminnan tarkkailu. Sosiologinen mielikuvitus auttaa yhdistelemään historiaa nykypäivään, liittämään monimutkaisten yhteiskunnan rakenteiden ilmiöt jäsennellyksi osaksi yhteisöjen elämää. Sosiologinen ajattelu tarjoaa työkalun hahmottaa sosiaalisia ilmiöitä ja niiden rakenteiden vaikutuksia yhteisöön. Eräs tällainen ilmiö on vanhuus ja vanhuuden varalle kehitetty eläkejärjestelmä.

Työeläkejärjestelmä yhteiskunnan kehittämänä instituutiona on monimutkainen kokonaisuus. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin työeläkejärjestelmän rakenteita sosiaalisena ilmiönä ja ymmärtää, miten nykyaikainen suomalainen yhteiskunta on varautunut vanhuuden riskiin. Erityisen kiinnostavaa on tutkia, kuinka järjestelmä kehittyy ja ketkä muuttavat sitä. Lähestyn tätä tematiikkaa tuomalla esiin työeläkejärjestelmän suhdetta joukkoviestintään ja demokratiaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaista keskustelua työeläkejärjestelmästä käydään kansalaisfoorumilla neuvotteluiden aikana?
2. Minkälaista keskustelua työeläkejärjestelmästä käydään lehdistössä neuvotteluiden aikana?
3. Mitä keskustelujen vertailu osoittaa työeläkejärjestelmän ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta?

5.1 Media-aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta osasta: lehtiartikkeleista sekä keskustelupalstan kirjoituksista. Ensimmäinen osa aineistostani koostuu Helsingin Sanomien eläkeiän nostoa käsittelevistä artikkeleista. Olen kerännyt aineistoni Helsingin Sanomien digilehden kautta Internetistä keväällä 2012. Helsingin Sanomat tarjoaa digilehtipalvelun, jonka hakukoneella etsin aineistoni. Rajasin aineistoani asettamalla hakuehdoiksi sanat ”eläkeiän nosto” ja eläkeikä. Näillä termeillä uskon

tavoittaneeni kaikki merkittävimmät keskustelut aihepiiriini liittyen. Tuloksena oli 120 kirjoitusta, jotka olivat esiintyneet myös paperimuotoisessa lehdessä. Seuraavaksi luin kaikki artikkelit ja poistin joukosta ne, jotka eivät käsitelleet eläkeiän nostoa vaikka sanapari kirjoituksessa mainittiinkin. Jäljelle jäi 46 tekstiä, jotka valitsin osaksi aineistoani.

Toiseksi osaksi aineistoani tavoitteenani oli löytää kansalaisten käymää keskustelua eläkeiän nostosta. Kyseisen aineiston arvelin löytyvän Internetistä. Facebook, Twitter ja Youtube ovat kaikki sosiaalisen median areenoita, joissa on mahdollista käydä keskustelua eläkejärjestelmästä. Edellä mainituista ei löytynyt aineiston kannalta riittävää eläkekeskustelua. Tarkastelujakson ajalta runsain aiheeseen liittyvä keskustelu löytyi Suomi24-palstalta. Suomi24-keskustelupalstaa voidaan pitää kansalaisfoorumina, jollaisena se on osa sosiaalista mediaa (Dahlgren 2005, 147–162). Toisin kuin usein Facebookin tai Twitterin kaltaiset palvelut Suomi24-keskustelupalsta on kaikille avoin eikä sinne kirjoittelua ole rajoitettu. Wikileaks kaltaisten kansalaisaktivistien vertaistuotanto on noussut marginaalista poliittiseen keskiöön. Wikileaks on kansainvälinen organisaatio, joka on tehnyt paljastuksia poliittisista toimijoista ja näin ottanut paikkansa vallan vahtikoirana. (Seppänen & Väliaverron 2012, 202.) Wikileaks kaltaiset kansainväliset toimijat eivät kuitenkaan ole puuttuneet suomalaisen eläkejärjestelmän haasteisiin, jolloin toimintaa on etsittävä kansallisilta areenoilta.

Rajasin aineiston etsinnän suomenkielisiin yhteisöpalveluihin, joita etsin Google-hakukoneella hakusanalla ”eläkeiän nosto”. Keskustelupalstat, joista löytyi eniten kommentteja sanalla eläkeiän nosto, olivat Suomi24, Iltalehden keskustelufoorumi, Uusi Suomi- sivusto ja Kauppalehden keskustelupalsta. Valitsin Suomi24-sivuston aineistoni pohjaksi. Kyseinen sivusto kutsuu itseään Suomen suurimmaksi verkkoyhteisöksi. Suomi24-palvelun mukaan vuonna 2011 heidän sivustollaan käytiin n. 204,6 miljoonaa kertaa ja sivustolle kirjoitettiin 6,23 miljoonaa viestiä. Käyttäjää sivustolla oli kuukaudessa noin 3,6 miljoonaa. (Suomi24 2012.)

Käytin sivuston hakukonetta löytämään keskustelut, joissa oli mainittu sanapari eläkeiän nosto. Yhteensä kommentteja löytyi 151. Seuraavaksi poimin kommenttien joukosta ne, joissa avauskommentissa esiintyvät sanat eläkeiän nosto ja jotka selkeästi liittyivät kyseiseen teemaan. Lopulta jäljelle jäi 33 eläkeiän nostoa käsittelevää keskustelupolkua. Kopion kaikki 33-keskustelua kommentteineen doc.-muotoiseksi tekstitiedostoksi. Näin sain suodatettua kaikki suomi24:n keskustelupalstoilla esiintyvät eläkeiän nosto- keskustelut. Verkkokeskustelua tutkiessa olisi mielenkiintoista tietää, ketkä keskustelua käyvät sukupuolen, sosiaalisen taustan tai ammatin pohjalta. Kirjoittajan taustalla on merkitystä mutta se jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä

Suomi24-aineistosta emme pysty päättelemään kirjoittajien taustoja.

Olen valinnut aineistoni tarkasteluajankohdaksi 20.9.2011–22.3.2012. Tämä ajanjakso alkaa hetkestä, jolloin Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi kirjeellään eläkeneuvotteluryhmää neuvottelemaan toimenpiteistä työurien pidentämiseksi. Tarkastelujakso päättyy eläkeneuvottelutyöryhmän julkistamaan väliraporttiin 22.3.2012, jossa esitettiin muutoksia eläkepoliittisiin linjauksiin. Kutsun tarkasteluajankohtaani työrauhan ajaksi, jolla viitataan Sosiaali- ja terveysministeriön toiveeseen olla häiritsemässä eläkeneuvotteluryhmää kyseisenä aikana.

5.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni edustaa laadullista eli kvalitatiivista suuntausta. Klaus Mäkelän mukaan laadulliselle tutkimukselle on yleistä aineiston moninaisuus, jolloin aineistolle jää tilaa yllättää tukija. Aineisto on kompleksinen ja monitasoinen. Se on pala tutkimuksen kohteena olevaa maailmaa ja on tärkeää määritellä aineiston kulttuurinen paikka, jonka osoittaminen on osa analyysiä ja jonka avulla tutkija löytää kehykset, joihin analyysi sijoittuu. (Alasuutari 1994, 78–79.)

Eläkeneuvotteluprosessit vaikuttavat olevan edellä osoitetun historiansa perusteella monimutkaisia ja lukuisat työryhmät näyttävät seuraavan toinen toisiaan. Työryhmien raportit ovat merkittävä osa järjestelmien kehittämistä ja epäilemättä neuvotteluihin osallistuvat henkilöt tuntevat kyseiset asiasisällöt. Näin ollen voitaneen todeta aikaisempien työryhmien vaikutuksen kantautuvan uudempien työryhmien pohjaksi. Näen tarpeellisena ymmärtää, ettei yksittäinen työryhmä muodosta irrallista kokonaisuutta ja tällöin myös yksittäisen työryhmän työskentelyn seuraaminen tiettyinä ajankohtana on vain osa kokonaisprosessin muodostamaa sosiaalista todellisuutta. Yksittäisen ajankohdan syvällisempi seuraaminen mahdollistaa kuitenkin tarkemman tapahtumien analysoinnin, jolloin osapuolten kuten lehdistön sekä järjestöjen välinen suhde vuorovaikutuksineen nousee selkeämmin esiin aineistosta. Rajaamalla aineistoa yhden työryhmän toimintaan jäljelle jäävän materiaalin käsittely ja yhteensovittaminen helpottuvat. Tällöin on mahdollisuus saada koherentimpi kokonaiskuva ja on helpompi suhteuttaa tapahtumat toisiinsa. On syytä pitää mielessä, ettei laadullisen tutkimuksen tarkoitus ole tehdä tilastollisia yleistyksiä tutkittavan ilmiön pohjalta vaan pikemminkin ymmärtää ilmiötä kokonaisuutena (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.) Tavoitteenani on rakentaa ymmärrystä työeläkejärjestelmästä käydystä keskustelusta ja tämän kautta valaista hieman sitä monimuotoista työeläkejärjestelmän sosiaalista todellisuutta, jota

keskustelut rakentavat.

Olen valinnut tutkimusotteekseni kvalitatiivisen tutkimustavan tutkimuskohteeni ollessa singulaarinen ilmiö. Työeläkejärjestelmän eläkeneuvottelutyöryhmän toimintakauden ajalta tuotetut tekstit sanomalehdessä ja Internetin keskustelupalstalla ja niiden nivoutuminen eläkejärjestelmän muutokseen ovat yksittäinen tapahtumaketju. Uusitalon (1991) mukaan kvalitatiivinen tutkimus sopii erityisesti singulaaristen ilmiöiden tutkimiseen, jossa aineistolla pyritään tuomaan esiin tutkimusongelman kannalta olennaisimmat piirteet. Aineiston käsittelyn tulee olla systemaattista. Jotta lukija pystyisi arvioimaan aineistoa, on annettava mahdollisuus seurata tutkijan päättelyä. Näin ollen luokittelu- ja tulkintasääntöjen tulisi olla mahdollisimman yksiselitteiset ja systemaattisesti johdetut. Laadullisessa tutkimusotteessa korostuu teorian kehittäminen ja aineiston tehtävänä ei ole vain teorian testaaminen vaan se mahdollistaa uusien hypoteesien löytämisen. (Em. 79–82.)

Vaikka kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen tekotavoissa on eroja, ei tule korostaa tutkimuksen kaksijakoisuutta, koska se kuvaa huonosti tutkimuksen tekemisen todellisuutta. Ihmistieteiden tutkimus jakaa yhteisiä periaatteita, joita ovat objektikivisyyden pyrkimys ja looginen todistelu. Karkeasti voidaan kuitenkin erotella kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus systemaattiseksi lukujen ja niiden tilastollisten yhteyksien etsimiseen. Keskimääräisten yhteyksien ja tilastollisten säännönmukaisuuksien etsimisellä ei pystytä selittämään laajempaa ilmiötä, joihin tulokset liittyvät. Laadullinen tutkimus vastaa tähän haasteeseen tarkastelemalla aineistoa kokonaisuutena. Laadullinen analyysi perustuu havaintojen pelkistämiseen tietyn teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta, jolloin aineistosta havaintoja yhdistellään ja etsitään yhteisiä piirteitä, mutta myös erilaisuudet ja poikkeamat pyritään suhteuttamaan kokonaisuuteen. (Alasuutari 1994, 23–30.)

Laadullinen tutkimus kuvaa empiiristä ilmiötä tekstipohjaisella aineistolla, johon kuuluvat mm. haastattelut, päiväkirjat, lehtiartikkelit ja Internetin keskustelupalstojen tekstit. Usein keskitytään varsin pieneen otantaan, jota analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisen aineiston tieteellisyys rakentuu aineiston laadun eikä määrän perusteella. Aineiston rajaaminen perustuu tutkijan harkinnanvaraiseen otantaan, jossa aineisto nivotaan osaksi teoriaa ja sijoitetaan se yhteiskunnalliseen yhteyteen. (Eskola & Suoranta 1999)

5.2.1 Sisällönanalyysi

Tutkimuksessani noudatan teoriasidonnaista analyysitapaa. Kyseinen analyysitapa sijoittuu aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysitavan väliin. Analysointi ei tällöin tapahdu yksinomaan aineiston ohjaamana vailla minkäänlaisia alkuoletuksia eikä toisaalta ole täysin sidoksissa tiettyyn teoriaan. Analyysissa hyödynnetään joitakin teoreettisia kytkentöjä. Aineisto johdattaa analyysia, mutta teoria kulkee tässä rinnalla apuna tarjoten tulkinnan työkaluja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–99.)

Sisällönanalyysin avulla mahdollistuu dokumenttien, kuten artikkeleiden, keskusteluiden, kirjeiden ja dialogien systemaattinen ja objektiivinen analysointi. Sisällönanalyysi tarjoaa työkalun rakentaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kokonaiskuva. Kyseessä on tekstianalyysi, jollaiseksi määritellään myös muun muassa diskurssianalyysi. Ero diskurssianalyysiin on siinä, diskurssianalyysin avulla pyritään tavoittamaan se, *miten* tutkittavasta ilmiöstä luodaan merkityksiä tekstin tasolla, kun taas sisällönanalyysi etsii vastausta siihen, *mitä* merkityksiä tekstissä ilmenee. Tiivistäen voidaan todeta sisällönanalyysissa kuvattavan dokumenteissa tuotettua tietoa sanallisesti. Tuomi & Sarajärvi 2002, 93, 105-107.) Sisällönanalyysi tarjoaa menetelmän, jonka avulla mahdollistuu media-aineiston tarkastelu ja erityisesti sen tavoittaminen, mitä merkityksiä aineistooni sisältyvissä teksteissä rakennetaan.

Näen perustelluksi aloittaa analyysini teemoittelun kautta. Teemoittelulla tarkoitetaan aineistoon tutustumista jakamalla aineisto teemoihin ja laskemalla, kuinka monta kertaa kukin tema esiintyy. Tämän jälkeen teemoja tarkastellaan sen pohjalta, mitä kustakin teemasta sanotaan. (Em. 95.) Teemoittelulla aineistosta rakentuu yleiskuva, jonka pohjalta syvällisempi tarkastelu on mielekästä. Jatkan analyysia teoriasidonnaisesti tukeutuen valitsemiini teorioihin. Alasuutari (1994, 34–37) kutsuu analyysia arvoituksen ratkaisemiseksi, jossa havaintolauseiden ja empiirisen aineiston avulla etsitään merkitystulkintoja ja vihjeitä, jotka osoittavat ilmiölle ratkaisumallin. Mitä useammin vihjeet ja havainnot sopivat ratkaisumalliin, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea.

Hyödynnän tutkimukseni analyysiosiossa kolmea teoreettista näkökulmaa: 1. vastademokratia (Rosanvallon) 2. julkinen toiminta (Dewey) 3. eliitin ja kansan suhde (Tocqueville). Rosanvallonin kohdalla käytän kolmea pääkäsitettä: valvonta, torjunta ja tuomitseminen. Käsitteet toimivat työkaluina tarkastellessani kansalaisfoorumin keskusteluja. Deweyn tuotannosta olen valinnut

tutkimukseeni mukaan ajatukset julkisesta toiminnasta ja sen ongelmista. Niiden avulla avaan lehdistön roolia ja merkitystä yhteiskunnassa ja tarkemmin työeläkejärjestelmässä tiedon välittäjänä. Lisäksi olen liittännyt analyysiini mukaan Tocquevillen kirjoituksia lehdistön, kansan ja päättäjien välisistä suhteista demokratiassa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti en käytä kyseisiä käsitteitä ja näkökulmia premisseinä, joiden avulla pyrin todistamaan hypoteesejani oikeiksi tai vääriksi. Käytän niitä teoreettisina viitekehyksinä, joiden avulla pyrin erittelemään aineistoa ja tuottamaan uusia havaintoja. Teoria toimii prismana, jonka avulla pyrin hahmottamaan työeläkejärjestelmän ympärillä käytävää keskustelua eläkeiän nostosta. Tavoitteenani on ymmärtää ilmiötä ja pystyä sijoittamaan se muuttuvan, demokraattisen yhteiskuntamme olemukseen.

6 Analyysi

Tutkimukseni analyysiluku koostuu kolmesta osiosta, joista ensimmäisessä analysoin, minkälaista keskustelua kansalaisfoorumilla (Suomi24-keskustelupalsta) käydään työrauhaksi nimeämälläni ajanjaksolla. Tutkin, mistä keskusteltiin ja miten. Samalla havainnoin heijastuuko eläkeneuvottelutyöryhmän työskentely kansalaiskeskusteluun vai vallitseeko työrauha. Ensimmäisessä osiossa hyödynnän viitekehystenä Rosanvallan teoriaa vastademokratiasta.

Toisessa osiossa tutkin työrauhan aikana eläkeiän alarajan nostosta käytyä keskustelua Helsingin Sanomissa. Näen tarpeellisenä lähestyä aineistoa esittelemällä median neljä perustehtävää. Tämän avulla selvitän ensimmäisen osion tapaan sitä, mistä artikkeleissa keskustellaan. Teoreettiseksi viitekehyyksi analyysin toiseen osioon valitsin Deweyn tavan nähdä joukkoviestintä yhteisten ongelmien ratkojana ja yhteisön synnyttäjänä. Deweyn ajattelun kautta työeläkejärjestelmästä käyty julkinen keskustelu saa yhteiskunnallisen merkityksensä. Sekä ensimmäisessä että toisessa osiossa hyödynnän analyysissäni Tocquevillen ajattelua soveltuvin osin.

Analyysin kolmannessa osiossa vertailen kansalaisfoorumissa ja lehdistössä ilmenneiden keskustelujen yhtäläisyyksiä ja eroja. Vertailussa käytän aikaisemmin esitettyjä teorioita, joiden avulla pyrin selittämään ja kuvaamaan tutkimuksessani havaitsemiani tuloksia. Vertailussa pyrin löytämään yhtäläisyyksiä, mutta myös havainnoimaan selkeitä eroja keskustelujen välillä. Tekstien vertailun lisäksi pyrin havainnoimaan, miten tulokset suhteutuvat laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tässä tapauksessa eläkeneuvottelutyöryhmän työrauhan aikaan.

6.1 Yleiskatsaus kansalaisfoorumi-aineistoon

Keskustelupalstalta kopioimani aineisto sisältää 33 keskustelua, jotka koostuvat 40 liuskasta tekstiä. Aloitin tekstimassan käsittelyn lukemalla kaikki keskustelut kahteen kertaan saadakseni yleiskuvan aineistosta. Kaiken kaikkiaan 33 keskustelupalstalla on yhteensä 233 kommenttia. Kommentit ovat yleensä lyhyitä muutaman lauseen virkkeitä, mutta seassa on myös useampia yli sivun mittaisia kirjoituksia. Keskustelijat toimivat nimimerkkien takaa ja mahdollisesti tästä johtuen, osa keskusteluista on laadultaan epäasiallisia, sellaisia joissa aiheeseen liittyvä keskustelu jää muutamaan kommenttiin ja kirjoittajat keskittyivät lähinnä haukkumaan toisiaan. Ainakin jossain

määrin on nähtävissä Herkmanin ajatus, jonka mukaan Internetin keskustelufoorumit eivät toimi niin, että argumentit kohtaavat ja niiden kilvoittelun jalostamana parhaat näkemykset voittavat. Ongelmana keskusteluissa näyttäytyy polarisaation sekä ivailun ja mollaamisen kaltainen hedelmätön kommunikointi. (Herkman 2011, 156-157.) Verkossa tapahtuvan keskustelun aggressiivisuus liittyy mahdollisuuteen kirjoittaa nimimerkin takaa anonyymisti. Myös verkon tarjoama sosiaalinen etäisyys mahdollistaa epäsuotuisan käytöksen. (Matikainen 2012, 145.) Juuri tämänkaltaiset ilmiöt esiintyivät kansalaisfoorumilla aineistossani.

Polaarisuutta oli teksteissä havaittavissa, mutta suoranaista haukkumista ei kovinkaan paljoa. Aineiston 33 tekstistä vain viidessä esiintyi kommentteja, joissa suoranaisesti hyökättiin toisen kirjoituksia vastaan. Toisaalta kahdessa keskustelussa jopa keuhuttiin ja kiiteltiin toisen kirjoittajan tekstiä. Negatiivisten tai positiivisten kommunikointien pieni määrä osoitti mielestäni yleisemminkin sen, etteivät kirjoitukset olleet kovin dialogisia. Vaikka ne sijaitsivat keskustelurungossa, vaikuttivat ne usein omilta yksittäisiltä kirjoituksilta ilman vahvaa sidettä edellisiin viesteihin.

Näen mielekkääksi lähestyä Internetissä tapahtuvaa julkista keskustelua vertailemalla sitä Tocquevillen 1800-luvun alun Yhdysvaltojen lehdistöstä tekemien havaintojen kanssa. Lehdistön piirteitä olivat tuolloin moniäänisyys tarkoittaen sitä, että kuka tahansa pystyi perustamaan lehden. Lehdistön runsaan kilpailun vuoksi toiminta ei houkuttanut suurpääomaa suurvoittojen mahdollisuuden puuttuessa alalta. Lehdistön kirjoittajat muodostuivat alhaisen aseman, niukan koulutuksen ja rahvaanomaisen kirjoittamistavan omaavista lehtimiehistä. Tocquevillen mukaan journalistit tyyliä arvostelijat ihmisten vaikuttimia ja tarttuivat ihmisten yksityiselämän tapahtumiin, tarkoituksena paljastaa paheet ja heikkoudet. (Tocqueville 2006, 214.)

Mielestäni Tocquevillen havainnoissa lehdistön asemasta ja toiminnasta yli kaksi vuosisataa sitten muistuttaa monella tapaa nykyistä Internetissä tapahtuvaa kirjoittelua. Internetissä tapahtuvaan kirjoitteluun on vaikea liittää suurpääoman tai taloudellisten vaikuttimien vahvaa läsnäoloa. Suomi24-palstalle voi kuka tahansa kirjoittaa likipitään mitä vain. Aineistoa tarkastellessa huomioni keskittyy rahvaanomaiseen kirjoittelutapaan, jossa arvostellaan toisia kirjoittajia mielipiteineen ja vältellään kaunopuheisuutta. Internetissä tartutaan myös innokkaasti ihmisten yksityisasioihin, koska siellä sensuuria ei juuri ole.

6.2 Kansalaisfoorumi-aineiston teemoittelu

Aineiston yleisen tarkastelun jälkeen aloitin kommenttien teemoittelun. Aloitin teemoittelun lukemalla viestit ja havaitessani sisällöllisesti validin kommentin, merkitsin sen numerolla. Kaikki ne kommentit, jotka olivat lähinnä yksittäisiä lauseita, ja joista ei ilmennyt teemaa, jätin aineiston ulkopuolelle. Myös osa kommenteista ei liittynyt eläkeiän nostoon vaikka sijaitsivat kyseisen aiheen keskustelurungossa. Tällaiset jätin pois aineistosta.

Laadullisen aineiston esittely onnistuu hyvin taulukoinnin avulla, missä tyypittelyn ja tapausten laskemisella voidaan osoittaa aineiston systemaattinen käyttö (Alasuutari 1994, 162–163). Laadin aineiston teemojen perusteella taulukon, johon jaottelin selkeästi eri teemat omiksi kokonaisuuksikseen. Teemoja löysin viisi ja ne muodostuivat 83 kommentista:

Teema	Määrä
Sukupolviikiista	10
Työelämässä jaksaminen	16
Työttömien ja eläkeiän noston välinen ristiriita	10
Työnantajien ja poliitikkojen syyttely	9
Eriarvoisuus	38

Taulukko 1. Kansalaisfoorumin keskustelussa ilmenevät teemat.

Eriarvoisuus

Yleinen huomio kokonaisaineistosta oli, että suurin osa kommenteista kritisoi eläkeiän nostoa. Nostoa puoltavia kirjoituksia löytyy kolmanneksi yleisimmässä teemassa, mikä pureutuu työssäkäyvien eläkemaksujen rasitteeseen. Selkeästi eniten kommentteja keränneen teeman nimesin eriarvoisuudeksi. Eriarvoisuuden teemaan luokittamani kirjoitukset jakaantuvat useaan alakategoriaan kuten keskusteluun palkkakatosta, johtajien alhaisista eläkkeelle siirtymisi'istä, miesten ja naisten erilaisesta asemasta eläkejärjestelmässä sekä johtajien ylisuurista eläkkeistä ja palkoista. Tämän kategorian kommentit ovat asetelmaltaan sellaisia, joissa kirjoittajat selvästi

kokevat asettuvansa altavastajaan asemaan jonkinlaista voimatekijää vastaan. Eriarvoisena pidetään sitä, että palkansaajilla on pienet eläkkeet ja he eivät ehdi nauttia niistä yhtä kauan kuin johtajat ja poliitikot. Osassa kommentteissa esitellään tunnettujen johtajien eläkkeitä ja vaaditaan palkkakattoa. Yleisesti nähdään, että raskasta työtä tehneet jäävät ilman kunnon eläkettä vaikka eivät ehtisi eläkkeellä juuri olemaankaan. Seuraavassa esimerkki kyseisen teeman edustajasta:

Jos yleinen eläkeikä nostetaan 65 vuoteen nii kuin EK haluaa, saavat köyhät miehet olla eläkkeellä vajaa 5 vuotta ennenkuin kuolevat pois ja rikkaat 17 vuotta. Selvästi reilu peli EK:n mielestä.²

Osa eriarvoisuus teemaan lukeutuvista kommentteista kohdistuu suoraan eläkejärjestelmässä toimiviin päättäjiin. Eläkeyhtiöiden johtajia paheksutaan heidän korkeista palkoistaan ja muutenkin epäillään eläkerahojen käyttöä. Kommentteissa pidetään eläkeyhtiöiden johtajien palkkoja perusteettomina ja ollaan huolissaan hyväveli-verkostosta. Esimerkkinä tästä:

Ei tartte ihmetellä, että halutaan nostaa eläkeikä, kun eläkerahat ovat ties kenen taskuissa ja kansa saa kuolla työnsä ääreen. Olisihan se oikein kätevää, kun kukaan tavis ei pääsisi eläkettään nauttimaan ja herrat saisivat vapaasti huseerata meidän eläkerahoilla.

Työelämässä jaksaminen

Kommentit, joissa pohditaan eläkeiän noston ja työelämässä jaksamisen ristiriitaa muodostavat toiseksi suurimman ryhmän. Kommentteissa ihmetellään yleisen eläkeiän nostoa ammattiryhmien kautta, joiden mielletään tekevän raskaita töitä. Ihmetellään ”*kenet vanha savusukeltaja pelastaa*” ja pelätään ”*papparaisia aura-auton ohjaimissa*”. Etenkin palomiesten töistä keskustellaan. Koetaan törkeäksi, että pitkän ja raskaan työuran tehneitä ei haluta päästää eläkkeelle. Yleisesti eläkeiän nostaminen tulkitaan pakottavana tekona, joka aiheuttaisi erilaisia vaaratilanteita ja palveluiden heikkenemistä kuten seuraava kommentoija pohtii:

Voihan sitä eläkeikää nostaa vaikka 100 vuoteen, mutta kukua raskaampien ja kuluttavien töiden tekijät on enää 55:kaan täydessä kunnossa? Kyllä eläkejärjestelmässä on oltava yksilöllinen eläkeikä työkunnan ja ammatin mukaan.

---

2 Olen päättänyt jättämään kommentteista nimimerkit mainitsematta, sillä en näe niiden esittämisen tuovan oleellista tietoa analyysiini. Lisäksi miellen tämän perusteltuna myös anonyymisyyden varmistamiseksi.

Sukupolvi kiista

Kolmanneksi merkittävin keskustelu eläkeiän nostoon liittyvissä keskusteluissa on sukupolvien välinen kiista. Osassa kommentteissa paheksutaan suurten ikäluokkien luomaa raskasta taakkaa nuoremmille sukupolville ja uhataan lähteä maasta raskaiden kustannusten takia. Toista laittaa edustavat kirjoitukset, joissa ihmetellään nuorten myöhäistä työhön siirtymistä ja pitkiä koulutusaikoja. Osa kommentteista muistuttaa sukupolvien välisestä velasta. Muistutetaan, kuka maan on rakentanut nykytyöelämää raskaammissa oloissa ja epäillään olisimmeko osa Venäjää ilman vanhempien ikäluokkien taistelua. Joissain kommentteissa nuorten työmotivaatiota ja työkykyä epäillään, josta esimerkkinä seuraava kommentti:

Samaa ihmettelin. Eihän nuoret käy töissä, eikä mene jos ei kotoa haeta – joka aamu.

Sukupolvien välinen kiista on selkeästi konfliktiherkkä aihe ja juuri näissä kommentteissa päädytään usein ivailemaan toisille osapuolille.

Työttömyyden ja eläkeiän noston välinen ristiriita

Neljänneksi merkittävin teema sisältää keskustelua eläkeiän nostosta ja sen suhteesta työttömyyteen. Keskeisin ajatus liittyy siihen, miksi eläkeikää halutaan nostaa ja pitää ihmisiä pidempään työelämässä samalla kun on runsaasti työttömiä kortistossa. Ihmetellään, miksi pitkäaikaistyöttömiin ei panosteta samalla kun halutaan pitää eläkeiässä olevia pakolla töissä. Keskustelu muistuttaa edellistä teemaa sen tavasta herättää vastakkain asettelua vanhempien ja nuorempien välisestä asemasta. Osassa kirjoituksia asetetaan eläkeläiset ja työttömät selkeästi vastakkain nollasummapelin kaltaiseen asetelmaan. Seuraavassa esimerkki tämän teeman kommentista:

Vapaaehtoinenkin työhönjääminen eläkeiässä olisi rangaistava teko. Ensin työllistettävä ne sadattuhannet työttömät, eikä mihinkään työharjoitteluun eikä kikkailuun vaan reiluun palkkatyöhön.

Työnantajien ja poliitikkojen syyttely

Viidenneksi teemaksi kokosin kommentit, joissa keskeinen sanoma liittyy työnantajien tai poliitikkojen syyttelyyn. Työnantajien vastuuta peräänkuulutetaan. Ongelmana nähdään

työnantajien tapa irtisanoa vanhempia työntekijöitä sekä ihmetellään työnantajien haluttomuutta palkata ikääntyneitä ihmisiä. Tästä esimerkkinä:

Vastuu asiasta on aihetta työnnetty työtä tekiville. Työnantajat kuitenkin potkaisevat porukkaa pellolle ennen kuin eläkeikä on saavutettu. Missä on työnantajien vastuu?

Esimerkkinä poliitikkoihin kohdistetuista syytöksistä on SDP:n syyttäminen kevään 2011 vaalilupauksen rikkomisesta. Pidetään petoksena sitä, että eduskuntaan päästiin lupauksilla säilyttää eläkeiän alaraja ennallaan, mutta nyt nähdään heidän olevan valmiita eläkeiän nostoon. Seuraavassa esimerkki syyttelystä:

Eläkeikää nostetaan ja ALV nousee 25 prosenttiin, onko vielä joku lupaus mitä ei ole rikottu?

Toisaalta muutamassa kirjoituksessa toivottiin, että SDP suostuisi eläkeiän nostoon.

Kansalaisfoorumien aineiston esittelystä käy ilmi, että keskustelu ei ollut kovin dialogista eikä rakentavaa. Teemat painottuvat enimmäkseen epäluuloon. Pietilän (2002) tekemä tutkimus tamperelaisista verkkokeskusteluista osoittaa, ettei kansalaisfoorumien keskustelu ole usein kovinkaan rakentavaa vaan se näyttää erimielisten toimijoiden monologeina. Erityisesti vähäinen vastavuoroinen argumentointi herättää kyseisessä tutkimuksessa epäilyn verkkokeskustelujen mahdollisuuksista demokratian edistäjänä. Samankaltaiset huomiot tulevat esiin myös tutkimuksessani. Eläkeiän nostosta käyty keskustelu kansalaisfoorumilla vahvistaa monella tapaa Pietilän tekemiä havaintoja. Lisäksi aineistossa keskiöön nousevat erilaiset kirjoitukset, joissa kohdistetaan syytteitä tiettyjä tahoja kohtaan kuten työnantajia, hallitusta ja sukupolvia. Seuraavassa vaiheessa avaan kirjoitusten sisältöjä tukeutuen Rosanvallonin teoriaan epäluulon aikakaudesta ja sen vastademokraattisesta toiminnasta.

6.3 Valvonta, torjunta ja tuomitseminen kansalaisfoorumilla

6.3.1 Valvonta

Rosanvallonin luoman vastademokratian käsitteen avulla erottelen ja pyrin ymmärtämään

esittelemiäni teemoja. Ensimmäisessä vaiheessa hahmotan, miten Suomi24-palstalta kerätty eläkeiän nosto- keskustelu näyttää Rosanvallonin valvonta käsitteen kautta.

Rosanvallonin (2008, 49–50) mukaan vastademokratia käynnistää valvontamekanismeja, joista merkittävimmät ovat valppaus, ilmiantaminen ja arvostelu. Ensimmäisenä tarkastelen valppauden ilmenemistä keskustelupalstalla. Valppaus on vallankäyttäjien tarkkailua, mikä voi olla suoranaista kansalaisvalppautta tarkoittaen muun muassa yhdistysten ja lehdistön kannanottoja sekä ammattiyhdistysten lakkoja. Sen rinnalle on enenemissä määrin kasvanut *säätelevä valppaus*, joka ilmenee kansalaisten esittämänä kritiikkinä ja arviointena, jotka kohdistuvat päättäjiin. Keskustelupalstan aineistoa voi pitää tällaisen säätelevän valppauden ilmentäjänä.

Keskustelupalsta-aineistosta nousee esiin kommentteja, joissa arvioidaan työeläkejärjestelmään vaikuttavia vallankäyttäjiä. Merkittävä havainto on mielestäni se, että suurin osa kritiikistä kohdistuu hallitukseen, joista etenkin kokoomus ja SDP saivat osakseen runsaasti kommentteja.

Hallituksessa on mr Jyrki ja hän päättää kaikesta. Kuntien yhdistämisestä, eläkeiästä ja sen suuruudesta...Jutta ja hänen kaverit EI USKALLA kovin äänestää hallituslinjaa vastaan ja se näkyy.

Kuten aikaisemmin on esitetty, työeläkejärjestelmä perustuu kolmikantamalliin ja onkin yllättävää, että työmarkkinajärjestöjä ei juurikaan kritisoida toisin kuin hallitusta. Elinkeinoelämän keskusliitto ja SAK esiintyvät muutamassa kommentissa. Vain yhdessä tekstissä mainitaan työmarkkinajärjestöjen neuvottelevan työurien pidentämisestä. Kuitenkaan yhdessäkään tekstissä ei mainita eläkeneuvotteluryhmää, jossa samalla aikajaksolla neuvoteltiin tulevista suuntaviivoista. Mielenkiintoinen kysymys on, miksi eläkeiän nostosta kiinnostuneet keskustelijat eivät yhtä kommenttia lukuun ottamatta mainitse aiheen kannalta merkittävintä päätöksentekoprosessia tai päätöstentekijöitä neuvottelujen ollessa kuumimmillaan.

Toinen valvonnan muoto on *ilmianto*. Rosanvallonin mukaan ilmiannolla on erilaisia muotoja kuten skandaalinhakuisuus, mutta myös funktionalisempi piirre, mikä tarkoittaa jonkin asian tunnetuksi tekemistä. Tähän liittyy luottamus, asioiden julkisen käsittelyn positiivisesta vaikutuksesta asian hoitoon. Ilmianto toimii, koska se iskee kunniaan ja maineeseen. Se on vahva poliittinen väline, joka tekee sosiaalisesta normista tuomarin. Rosanvallon painottaakin, että enää ei

pelkästään pyritä paljastamaan laittomuuksia vaan kaikki moitittavat teot asettuvat tuomaroinnin kohteeksi. (Em.51–57.) Analyysini alussa oleva epätasa-arvon teema sisältää mielestäni erityisen runsaasti ilmiantoon liittyviä kommentteja. Etenkin eläkekattokeskusteluissa paheksutaan johtajien korkeita eläkkeitä. Kommenteissa nähdään vaivaa listattaessa suurimmat eläkkeensaajat nimien ja summien mukaan. Myös erään työeläkeyhtiön johtajan palkkatiedot tuodaan yhdessä kommentissa esille. Tällainen tiedon välittäminen, jossa halutaan herättää keskustelua suurista eläkkeistä, näyttäytyy mielestäni funktionaalisenä ilmiantamisena. Tietoa halutaan levittää ja tuoda julkiseen keskusteluun. Välillä jopa kiitellään tiedon levittämisestä, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

On se niin väärin, eihän me tavikset edes tiedetä noita juttuja, kiitos kun valistit.

Nimien ja eläkkeiden yksilöimisen voisi nähdä liittyvän ilmiannon ja maineen väliseen suhteeseen. Kommenteista saa helposti kuvan, että vaikka suuret eläkkeet tai työeläkeyhtiöiden johtajien palkat eivät riko lakia halutaan niitä paheksua ja suurimmalle osalle keskustelijoista ne rikkovat sosiaalista normia, joka kommenttien perusteella olisi jossain keskimääräisen eläkkeen kohdilla.

Ei helkutti sentään, herrat marmattaa eläkeiän noston puolesta rahvaalle ja samanaikaisesti itse Pääpirun eli eläkelaitoksen johtaja vetää 487.000 euron palkan vuodessa... Eikä näitä kukaan valvo, vai meneekö tosiaan niin moraalittomasti että veli on veljen vartija?

Arvostelu valvontamuotona muistuttaa ilmiantoa, sillä sekin kohdistuu erityisesti maineeseen, mutta se perustuu pätevyyden ja toiminnan arviointiin teknisemmästä näkökulmasta. Päätöksiä mittaillaan ja vertaillaan. Informaation kasvun sekä kansalaisten sivistystason noustessa, päättäjien toiminnan arvioimisesta on tullut jatkuvaa. (Rosanvallon 2008, 59–60.) Aineistoa läpikäymällä etsin kommentteja, joissa esiintyy päättäjiin kohdistuvaa, luonteeltaan teknistä arviointia. Tällainen arviointi kohdistuu päättäjien pätevyyteen tai toimintaan, jota arvioitaisiin jonkin teknisen tiedon kautta kuten tilastojen tai tutkimuksen avulla. Aineistoni teksteissä kommentoidaan päättäjien tekoja. Etenkin eläkekattokeskusteluissa tätä esiintyy kirjoittajien esitellessä summatietoja. Katson tämänkaltaisten numerotietojen tuomisen keskusteluun näyttäytyvän päättäjien arviointina, jota perustellaan tilastotiedoilla. Suuret kuukausittaiset eläkesummat tuodaan kommenteissa esille virheellisinä päätöksinä, joita kummeksutaan. Osassa viestejä todistellaan ensin tilannetta tilastotiedoilla, jonka jälkeen ongelmat liitetään päättäjiin. Mielestäni tämän voidaan nähdä edustavan arviointia, jossa etsitään eläkejärjestelmän virheitä kuten ylisuuria eläkkeitä. Esitetyn tiedon pohjalta kritisoidaan päättäjiä, mistä seuraava kommentti esimerkkinä:

Outokumpu, Juha Rantanen, eläkkeelle 60-vuotiaana, eläkearvio/v 530.000 €... Kokoomus ei halua säätää lakia vaatimastaan kohtuullisuudesta yritysmaailmassa joten Jyrki Katainen totesi: ”Yritysjohtajien eläkeikään ja palkkioihin ei lailla vaikuteta. Kohtuus on sitä, että huomioidaan toiset ihmiset”.

Keskustelupalstan arvioinnissa käytetty tietolähde on useimmiten Helsingin Sanomat silloin kun lähde mainitaan. Argumentit pohjautuvat mielestäni yllättävänkin usein numerotietoon vaikka lähteitä ei juuri mainitakaan. Merkille pantavaa on, ettei yhdessäkään keskustelussa pohdita tiedon alkuperää. Näyttääkin siltä, että keskusteluissa mielellään käytetään muualta tuotua tutkimustietoa, mutta sitä ei arvioida tarkemmin. Vain yhdessä keskustelupolussa esitetään kommentteja, joissa journalistin kirjoitusta pidetään tiedoiltaan valheellisena ja syytetään Helsingin Sanomia ihmisten harhauttamisesta.

6.3.2 Torjunta

Torjunta on negatiivinen poliittinen ulottuvuus, jolla vastustetaan toisen toimijan vallankäyttöä. Kansalaisten aktiivisuus käsitettiin historiallisesti negatioiden kautta. Vallankäyttöä torjutaan kiertämällä sääntöjä, olemalla passiivisia tai vetäytymällä. Torjuntaa on myös poliitikkojen valitsematta jättäminen, jolloin äänestäjä ei halua valita kansanedustajaa tehtävään. Valitsematta jättäminen on rangaistus demokratioissa, joissa poliittiset päättäjät vaihtuvat harvoin. Torjunta poliittisena tekona on sitoutumista yhteiskuntaan, mutta se tapahtuu hylkäämisen kautta. Negatiiviset päämäärät ovat positiivisten kehityskulkujen suosimista helpommin havaittavissa. Vastustaessa jotakin päätöstä tulos on helpompi nähdä kuin jonkin toimen luominen, missä reitti onnistumiseen on epäselvä. (Rosanvallon 2008, 106, 139–150.) Seuraavaksi podin, näkykö torjuntaa vastademokratian keinona kansalaisfoorumien keskusteluissa.

Aineistoa tutkiessa huomioni kohdistuu kirjoitusten keskittymiseen eläkeiän noston torjuntaan. Analyysini alussa tekemäni jaottelun mukaisissa teemoissa on kaikissa yhteistä se, että niiden pääsanoma muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta keskittyy eläkeiän noston torjuntaan. Tällainen negatio korostautuu aineistosta erityisen voimakkaana, koska sen vastapuolta eli vaihtoehtoisia positiivisia malleja ei juurikaan esiinny. Mielestäni aineistoa voisi pitää kauttaaltaan reaktiivisena toimintana, joka keskittyy eläkeiän noston torjuntaan. Reaktiivista toimintaa on helppo organisoida,

koska sen yhtenäisyydellä ei ole väliä (emt. 146). Alussa mainitsemani dialogisuuden vähäisyys istuu hyvin ajatukseen epäyhtenäisyydestä. Keskustelut eivät näyttäyty kovinkaan vuorovaikutteisina vaan lähinnä kommenttisarjalta, jossa keskiössä on eläkeiän nostamisen torjuminen. Näyttää siltä, että kirjoittajat torjuvat yhdessä eläkeiän nostoa, mutta keskenään ovat erimielisiä yksityiskohdista. Alun sukupolvi kiista- teemassa ilmenee selkeästi se, kuinka pääasiassa kirjoittajat molemmin puolin ovat eläkeiän nostoa vastaan, mutta keskinäinen kommunikaatio keskittyy eripuraan, joka kiteytyy seuraavan kaltaisissa kommenteissa:

Vanhukset sorvin ääreen takaisin, että nuoret saisivat istua tietokoneen edessä paskat housuissa, prkl!

Torjuntaa ilmenee aineistosta kielteisen suhtautumisen kautta, mikä antaa aineistolle sen keskeisimmän piirteen. Käytin kirjoitusten poimintaan hakusanaa ”eläkeiän nosto”. Termi sinänsä on neutraali ja yllätyinkin, kuinka vähän siihen löytyi positiivisesti suhtautuvia kommentteja. Negatiivinen kansalainen ei ole epäpoliittinen tai passiivinen vaan ilmaistessaan epäilyjään toimii hän julkisessa tilassa - vihamielisesti. Tällaista toimintaa kutsutaan taantuvaksi suoraksi demokratiaksi, joka korvaa yksinomaan suoran demokratian. (Rosanvallon 2008, 148.)

6.3.3 Tuomitseminen

Tuomitseminen on päättäjien tekojen ja käyttäytymisen arvostelua. Erogen torjunnasta ja valvonnasta kyseessä on prosessi, jossa pyritään saamaan lopullinen vaikutus asiaan; tuomio. Tuomitseminen on yhteisöllinen tapahtuma, sillä toimiakseen se tarvitsee kansan tuen. Kansan tuomaroiminen on konkreettisen valamieskäytännön lisäksi tiedotusvälineiden ja aktivismin kautta tapahtumaa arvostelua. (Rosanvallon 2008, 155.) Tuomitsemisella on monta tasoa ja eräs niistä on äänestäjäkunnan päätös olla valitsematta poliitikkoa uudelleen. Tutkimukseni kannalta osuvampi taso on tuomion näkeminen politiikan ja toiminnan tarkasteluna, jolloin yleinen mielipide toimii tuomitsijana. Rangaistuksena tällöin on maineen menetys. (Em. 192.)

Tarkastellessani aineistoani pohdin, näkyykö edellä kuvaamani tuomitsemisen kaltaista sosiaalista toimintaa keskusteluissa. Tulkintani perusteella kirjoituksissa tuomitaan poliittisia päättäjiä ja työeläkelaitosten johtajia. Keskustelut sisältävät maineeseen kohdistuvia hyökkäyksiä ja rangaistuksia vaaditaan. Mielestäni tuomitseminen ei kuitenkaan ilmene kokonaisuudessaan, koska

huolimatta siitä, että keskusteluissa ilmenee tuomitsemiseen pyrkiviä ajatuksia, ei mitään varsinaista tuomiota tapahdu. Nähdäkseni keskustelupalstan pohjalta voisi syntyä liikehdintää, joka lopulta saattaisi päätyä julkiseen tuomioon, kuten jonkin työeläkelaitoksen johtajan eroon. Vaikka keskusteluissa paheksutaan työeläkelaitosten johtajien korkeita ansioita, koen, että tällaisten asioiden tuomitseminen ei voi tapahtua yksittäisellä keskustelupalstalla vaan esimerkiksi maineeseen kohdistuvat tuomiot saavat voimansa vasta niiden julkisuuden kautta. Tulkintani on, että keskustelupalstat saattavat käynnistää tuomitsemisprosessin tai ne voivat toimia tuomion yleisönä antaen tuomioille niiden legitimitettinsä. Kuitenkin varsinaiset tuomiot tapahtuvat kansallisessa mediassa kuten Helsingin Sanomien sivuilla, jolloin tuomiot saavuttavat laajemmat kansanpiirit.

Yhteenvedona voidaan todeta kansalaisfoorumin aineistossa esiintyvän valvontaa, torjuntaa ja tuomitsemista. Mielestäni valvonta ja torjunta ilmenevät keskusteluissa tuomitsemista selkeämmin. Valvonta, arvioinnin, valppauden ja ilmiannon keinoin, kohdistuu ennen kaikkea hallituksen toimintaan ja eläkejärjestelmän suurituloisiin henkilöihin. Yllättävää on, ettei valvonta kohdistu työmarkkinajärjestöihin. Kirjoituksissa ei reagoida eläkeneuvotteluryhmän olemassaoloon eikä kommentoida sellaisia asioita, jotka ovat eläkeneuvotteluryhmän tapaamisten keskiössä. Vaikka julkisuudessa on ollut saatavissa raportteja, joiden pohjalta neuvotteluryhmä neuvottelee, ei kansalaisfoorumilla keskustella tämän kaltaisista seikoista. Arviointi valvonnan muotona perustuu tietoon, jonka avulla työeläkejärjestelmää voidaan arvioida. Kansalaisfoorumin kirjoittajat, pyrkivät tuomaan tietoa mm. palkkojen ja eläkkeiden suuruuksista. Tiedot näyttävät olevan peräisin lehdistöstä. Olisin ehkä olettanut, että kansalaisfoorumin kirjoittajat toisivat esiin raportteja ja muita asiakirjoja näkemystensä tueksi. Internetin myötä on tullut helpommaksi saavuttaa aineistoja työeläkejärjestelmän työryhmien tuloksista. Näiden käyttöä arvioinnin pohjana en kuitenkaan havaitse.

Aineistossa on vahvasti esillä torjunnan keinot, joilla epäyhtenäinen kirjoittajakunta tuomitsee erilaisia työeläkejärjestelmän ympärillä olevia ilmiöitä. Mitään yhteisiä uusia suuntia, ideoita tai liikehdintöjä ei löydy. Torjunta on reaktiivista ja negatioiden kautta tapahtuvaa kirjoittamista. Nähdäkseni Internetin keskustelupalstat eivät pysty tuomitsemaan Rosanvallonin tarkoittamalla tavalla. Niiltä puuttuu kyky aktiiviseen toimintaan, minkä seurauksena ne jäävät torjunnan tasolle. Keskustelupalstoilla tapahtuu valvontaa ja torjuntaa, mikä rakentaa pohjaa toimijoiden käsityksille työeläkejärjestelmästä. Varsinainen tuomitseminen eli järjestelmän muuttaminen tarvitsee

kansalaisfoorumien kirjoitusten ohella muitakin tekoja kuten laajaa lehdistöissä tapahtuvaa julkista syyttelyä.

6.4 Yleiskatsaus lehtiaineistoon

Analyysin toisessa vaiheessa keskityn Helsingin Sanomista kokoamaani lehtiaineistoon. Lehtiaineisto koostuu 46 lehtiartikkelista, jotka käsittelevät eläkeiän nostoa. Aineiston tarkastelu on mielekästä aloittaa teemoittamalla se. Tämän kautta mahdollistuu yleiskuvan saanti aineistosta ja sen sisällöstä. Tämän jälkeen siirryn tarkempaan aineiston analysointiin, jonka toteutan lähestymällä kirjoituksia median neljän perustehtävän kautta (ks. Nieminen & Pantti 2009). Katson median neljän perustehtävän kautta mahdolliseksi rakentaa aineistolle selkeä tarkastelupohja, johon on mielekästä yhdistää Deweyn ja Tocquevillen ajatuksia. Näin rakennan loogisen tarkastelukokonaisuuden lehtiaineiston osalta.

6.5 Lehtiaineiston teemoittelu

Aloitin aineistoon tutustumisen lukemalla 46 lehtikirjoitusta useaan kertaan läpi. Aineistona 46 artikkelia on pieni näyte Suomessa käydystä eläkeiän nosto-keskustelusta. On hyvä huomauttaa, että samaan aikaan käytiin myös muualla eläkejärjestelmää koskevaa keskustelua esimerkiksi muissa medioissa. Eläkejärjestelmään liittyvää kirjoittelua esiintyi Helsingin Sanomissa valitsemallani aikajaksolla luonnollisesti runsaammin kuin 46 artikkelia. Valikoituneet kirjoitukset muodostuivat kirjoituksista, joiden pääteemana oli eläkeiän nosto. Nämä kirjoitukset ovat kaikki se tuotos, jonka Helsingin Sanomat lukijoilleen tarjosi työrauhan aikaan liittyen meneillä oleviin eläkeneuvotteluihin.

Teemoittelin kirjoitukset pyrkien samalla hahmottamaan niiden pääsisällön. Huomioni kiinnitti teemoittelussa se, että teemat jakautuivat hyvinkin epätasaisesti korostaen yhtä teemaa määrällisesti.

Teema	Määrä
Neuvottelut	22
Keinot eläkeiän nostoon	4
Ulkomaiden vertailu	7
Johtajien eläkeiät	3
Työnantajien haluttomuus palkata vanhoja	3
Mielipidekirjoitukset	7

Taulukko 2. Lehtikirjoituksissa ilmenevät teemat.

Kirjoituksista 22 liittyi käynnissä oleviin eläkeneuvotteluihin. Nimeän tämän joukon neuvotteluteemaksi. Näissä kirjoituksissa esitellään erilaisten tahojen kuten työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen näkemyksiä eläkeiän nostosta. Neljässä kirjoituksessa asiantuntijat esittelevät keinoja eläkeiän nostoon. Kirjoituksissa korostuu sekä työelämän laadun kehittäminen että toive suoraan nostaa eläkkeelle jäämisen alaikäraja. Seitsemässä kirjoituksessa päähuomio kohdistuu eläkejärjestelmämme vertailuun ulkomaisiin malleihin. Kirjoituksissa tuodaan esille eläkeiän noston tapahtuneen jo useissa maissa. Syitä eläkeiän alarajan nostoon ulkomailla esitellään ja vertaillaan tilanteita Suomeen. Kolme kirjoitusta painottaa eläkekeskustelussa johtajien eläkeikää. Yhdessä näistä kirjoituksista mainitaan huomionarvoisena tapaus, jossa johtaja ei jäänyt eläkkeelle mahdollisuudesta huolimatta. Kaksi muuta tähän teemaan lukeutuvaa kirjoitusta kertovat varhain eläkkeelle siirtyvistä johtajista. Kolmessa kirjoituksessa keskitytään pohtimaan työelämän ongelmien suhdetta eläkeiän nostoon. Kirjoituksissa viitataan esimerkiksi työnantajien haluttomuuteen palkata iäkkäitä työntekijöitä. Seitsemän kirjoituksista on mielipidekirjoituksia eläkeiän noston puolesta tai vastaan.

Teemoittelun jälkeen siirryn aineiston läheisempään tarkasteluun. Analysoin aineistoa peilaamalla sitä median neljään perustehtävään sekä Deweyn ja Tocquevillen teorioihin. Median neljän perustehtävän kautta aineistoa voidaan silmäillä seuraavien kysymysten mukaisesti: Kenen informaatiota lehti välittää? Miten lehti toimii kansalaisten mielipidefoorumina? Mahdollistaako lehti dialogin? Millaisena lehti näyttäytyy vallan tarkkailun näkökulmasta? (Nieminen & Pantti 2009, 27–28.) Tarkoitukseni ei ole mitata lehden onnistumista näissä tehtävissä vaan kyseisten neljän perustehtävän jaotellulla aineiston analyysi saa selkeän perusrakenteen. Rakenteiden

kuvaamisen ohella näen mielekkäänä tarkastella aineistoa valitsemieni teorioiden kautta.

Valitsemieni teorioiden avulla yksittäiset lehtikirjoitukset nivoutuvat yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa hyödynnän Rosanvallonin vastademokratia-käsitettä avaamaan kansalaisfoorumien kirjoitukset osana kansalaisyhteiskuntaa. Perinteisen lehtiaineiston tutkimiseen tarvitsen kuitenkin toisenlaisen näkökulman, sillä vastademokratia-käsite ei mielestäni sovellu lehtikirjoitusten analysointiin. Rosanvallon kuvaa kansalaisyhteiskunnan toimijoita vastademokratian ilmentäjinä. Tämä ei arvioni mukaan sovellu lehtikirjoitusten analysointiin, sillä lehtien kirjoittajat edustavat yhteiskunnan instituutioita eivätkä siis Rosanvallonin tulkinnan mukaan vastademokratian tuottajia. (Poislukien mielipidekirjoitukset, jotka olenkin eritellyt omaksi teemakseen.)

Deweyn ajatukset julkisesta toiminnasta ja sen ongelmista osoittautuivat sopiviksi teoreettisiksi työkaluiksi. Deweyn lisäksi hyödynsin Tocquevillen kirjoituksia lehdistön, kansan ja päättäjien välisistä suhteista. Voidaan todeta, että tutkin aineistoa kahdesta eri näkökulmasta. Ensiksi tarkastelen aineistoa Tocquevillen enemmistön tyrannia-käsitteen kautta. Toiseksi lähestyn aineistoa tukeutuen Deweyn ajatuksiin joukkoviestinnästä yhteisön ongelmien ratkaisijana.

6.6 Median neljä perustehtävää

Demokraattisissa yhteiskunnissa joukkoviestimille voidaan löytää neljä perustehtävää. Ensiksikin joukkoviestimen kuten Helsingin Sanomien tulee välittää tietoa kansalaisille, jotta nämä pystyisivät rakentamaan itsenäisesti mielipiteitä yhteiskunnassa vallitsevista asioista. Toiseksi tulee tarjota kansalaisten syntyneille mielipiteille foorumi, jossa asioista keskustellaan. Kolmanneksi median tulee rakentaa dialogi päättäjien ja kansalaisten välille, jolloin yleisen mielipiteen synty mahdollistuu. Neljänneksi tehtäväksi voidaan katsoa vallanpitäjien kriittinen arviointi ja tarkkailu. (Nieminen & Pantti 2009, 27–28.) Näiden neljän perustehtävän kautta pyrin seuraavaksi avaamaan eläkeiän nostosta käytävää keskustelua. Tuon samalla esille Deweyn ja Tocquevillen ajatuksia.

6.6.1 Lehti tiedon välittäjänä

Kuka tietoa välittää?

Lähestyn ensimmäistä perustehtävää: lehti tiedon välittäjänä aluksi selvittämällä kuka tai ketkä tietoa lehtiaineistossani välittää. Luokittelin lehdessä esitetyt mielipiteet työeläkejärjestelmän kolmikantaa mukaillen. Jokaisesta artikkelista erottelin kohdat, joissa toimittaja esittää lainausmerkeissä tai muuten selkeästi jonkin instituution esittämän näkemyksen. Seuraavassa esimerkkinä Elinkeinoelämän keskusliiton Lasse Laatusen kommentti:

Enää ei selvitä vain työelämää kehittämällä ja työkyvyttömyyseläkekehitystä hillitsemällä. Niitä ei pidä väheksyä, mutta kovemmat keinot ovat tarpeen, sanoo Laatusen. (HS 12.12.2011)

Työnantajien puheenvuoroihin sisällytin EK:n, yrittäjien edustajien kommentit. Toiseen luokkaan kokosin palkansaajia edustavien ryhmien (SAK, Akava, STTK yms.) kirjoituksia. Kolmanteen luokkaan keräsin valtiovallan edustajien kuten hallituksen, ministeriöiden ja eduskunnan jäsenien kirjoitukset. Kolmikantaa mukaisen jaon lisäksi erotin neljänneksikin valtiovallaksi mainittujen journalistien omat kirjoitukset. Viimeiseen viidenteen luokkaan kokosin yhteen kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten puheenvuorot.

Pääkirjoitukset ja lehtien analyysit muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta merkitsin toimittajien ääneksi. Näissä teksteissä palkansaaja- ja työmarkkinajärjestöjen edustajien näkökulmia mainittiin, mutta selkeästi toimittajan oman näkemyksen kautta. Tällöin merkitsin tekstin näkökulman median näkökulmaksi. Esimerkkinä toimittajan kirjoittama tekstipätkä, jossa hän kuvaa eläkeneuvotteluita:

Sittemmin on käynyt ilmi, että Lyly on kuvitellut saaneensa väljemmän mandaatin kuin mihin liitot ovat valmiita. Lylylle on annettu lupa vain valmistella SAK:n mallia mahdollisesta eläkeiän nostosta osana suurempaa kokonaisuutta. (HS 18.2.2012)

Valtion (ministeriöt, puolueet, hallitus) näkökulmia edustaa 18 kpl kommentteista, joissa erityistä

huomiota kiinnitin siihen, että pääasiassa vain SDP:n ja Kokoomuksen äänet kuuluvat. Sosiaalidemokraattien ääni kuuluu yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta valtionvarainministeri Jutta Urpilaisen kannanottoina. Kokoomuksen näkökulma suodattuu melko puhtaasti pääministeri Jyrki Kataisen kommenttien lainauksina. Mielenkiintoista on, ettei yhtään opposition edustajan kommenttia löydy. Tämän voi tulkita johtuvan siitä, että hallituspuolueiden välinen erimielisyys ei ole jättänyt tilaa opposition kannanotoille. Palkansaajajärjestöjen kommentteja ilmeni 21 kpl kirjoituksista. Työnantajajärjestöjen kommentteja löytyy 11 kpl kirjoituksista. Kirjoituksia, joissa pääpaino on journalistien analyyseissä ja pääkirjoituksissa oli yhteensä 13 kpl kirjoituksissa. Kansalaisten mielipiteitä esiintyy yhteensä kahdeksassa kirjoituksessa. Omaksi ryhmäksi erotin ETLA:n, Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen ja Eläketurvakeskuksen kommentit, joita löytyi yhteensä kuudesta kirjoituksesta.

Mitä tietoa välitetään?

Aineistosta 22 kirjoitusta käsittelee meneillään olevaa eläkeneuvotteluryhmän työskentelyä. Näen mielekkäänä pohtia, minkälaisen kuvan kirjoitukset antavat eläkejärjestelmän uudistamistyöryhmän työstä. Seuraavassa esitän tiivistetysti kirjoitukset, jotka keskittyvät seuraamaan eläkeneuvotteluiden kulkua. Pintapuolisella kuvauksella luon kokonaiskäsityksen eläkeneuvottelutyöryhmän vaiheista Helsingin Sanomien näkökulmasta. Näin rakentuu kuva, siitä mitä tietoa lehti työrauhan aikaan välittää.

Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko oli pyytänyt syyskuussa eläkeneuvotteluryhmää suunnittelemaan keinoja hallituksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Valikoituneiden kirjoitusten perusteella eläkeneuvotteluryhmän toimista saatu kuva ei mielestäni ole kovinkaan selkeä. Mielikuva neuvotteluiden kulusta rakentuu seuraavanlaiseksi.

Vasta 11.12.2011 nousee esille ensimmäinen maininta kolmikantaisen työryhmän neuvotteluista.

Kolmikantaiset työryhmät ovat vasta käynnistämässä neuvotteluita, mutta Ihalainen toivoo tuloksia jo kevääksi. (HS 11.12.2011)

Vuoden alussa 19.1.2012 päivätyssä kirjoituksessa: ”SAK: työnantajat eivät panosta ikääntyviin” kerrotaan palkansaajajärjestön näkökulma eläkeiän alaikärajan nostoon.

SAK haluaakin juuri käynnistyneissä eläkeneuvotteluissa panostaa nimenomaan työurien

pidentämiseen. Työnantajat taas ovat vaatineet eläköitymisiään alarajan nostoa 63 vuodesta 65 vuoteen. (HS 19.1.2012)

Kirjoituksissa ollaan yhtämielisiä työurien pidentämisestä, mutta eläkeiän alarajan nostaminen jakaa mielipiteitä.

25.1.2012 päivätty Helsingin Sanomien pääkirjoitus ”Iänikuinen eläkeriita jatkuu taas” tietää kertoa, että ”näinä päivinä” työmarkkinakeskusjärjestöt pyrkivät jatkamaan neuvotteluita. Tämän jälkeen pääkirjoituksessa kerrataan neuvottelutilannetta, jossa SAK:n, SDP:n ja EK:n kantoja esitellään. Lisäksi Helsingin Sanomat kertoo, että neuvotteluiden aiheina ovat parhaillaan osaaikaeläkkeen ehdot, työttömyysputken ikärajan korottaminen sekä superkarttuman ja 53-vuotiaan korotetun karttuman kaltaiset aiheet. Seuraavana päivänä lehti julkaisee mielipidekirjoituksen, jossa kritisoidaan pääkirjoituksen näkemystä väistämättömästä eläkeikärajan nostosta.

Seuraavan kerran tieto eläkeneuvotteluiden etenemisestä ilmestyy 12.2.2012 päivättyssä kirjoituksessa. Kerrotaan, että SAK:n kanta eläkeiän alarajan nostoon on lientynyt, mikä on saanut neuvotteluita eteenpäin. Artikkelissa EK:n Lasse Laatuinen kertoo neuvotteluista seuraavaa:

Tämä merkitsee, että neuvottelut voivat edistyä ja ovat ne jo edistyneetkin. Nyt on totisen yrittämisen paikka. (HS 12.2.2012)

Kaksi päivää myöhemmin Helsingin Sanomien sivuilla esitellään valtionvarainministeri Urpilaisen kielteistä kantaa eläkeiän nostoon. Seuraavana päivänä 15.2.2012 esitellään STTK:n ja Akavan kielteiset kannat eläkeiän alarajan nostoon. Lauantaina 18.2.2012 pääkirjoitus ”Eläkekiista on aina vain pahemmassa sykkyrässä” käy läpi edellä esitettyä kehitystä, jossa SAK:n puheenjohtaja Lauri Lyly on neuvotteluissa luullut saaneensa väljemmän mandaatin keskustella myös eläkeiän alarajan nostosta, joka sittemmin teulataan useamman tahon osalta.

19.2.2012 päivättyssä kirjoituksessa Kokoomuksen Jan Vapaavuori esittää mielipiteensä eläkeiän nostosta kirjoituksessa ”Kokoomus kytkisi eläkeiän elinajan pitenemiseen”. Muutama päivä myöhemmin 23.2.2012 Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Mikael Jungner vastaa Vapaavuorelle

kirjoituksessa ”Junger haukkuu Vapaavuoren eläkenäkemyksen” tyrmäämällä idea eläkeiän kytkemisestä eliniän pitenemiseen.

28.2.2012 ilmestyy artikkeli: ”Päätös eläkeiän nostosta siirtynee”, jossa kerrotaan, ettei työmarkkinakeskusjärjestöjen neuvotteluissa ole edetty. EK:n Lasse Laatusta lainataan seuraavasti:

Eihän kukaan edes uskonut, että nyt yritetään tehdä täydellinen eläkepoliittinen kokonaisuudistus vuodesta 2015 eteenpäin (HS 28.2.2012)

12.3.2012 päivätty pääkirjoitus: ”Työeläkejärjestelmään tulee väkisin muutoksia” kuvaa neuvotteluiden jatkuvan. Helsingin Sanomat tietää kertoa neuvotteluiden aiheiden liittyvän työttömyysputken lyhentämiseen sekä varhennetusta vanhuuseläkkeestä ja osa-aikaeläkkeestä luopumiseen. Kirjoituksessa kerrotaan neuvotteluita häirinneen epäily SAK:n Lauri Lylyn ja STTK:n Mikko Mäenpään puutteellisesta mandaatista neuvotella ohi jäsenliittojen.

Lauantaina 15.3.2012 Helsingin Sanomat kirjoittaa työryhmällä olevan enää viikko aikaa neuvotella ja kertoo ryhmän tapaavan seuraavan kerran maanantaina. Lehdessä mainitaan, että eläkeiän alarajan nosto on edelleen vahvana vaihtoehtona pöydällä. Keskiviikkona 21.3.2012 (päivää ennen kehysriihea, jolloin Risikon työryhmälle asettama takaraja täytyisi), lehti kirjoittaa: ”Eläkeikä on yhä neuvottelupöydässä” tekstissä neuvotteluiden olevan ”tulenarassa vaiheessa”. Lehti kirjoittaa ”HS:n tietojen mukaan” vanhuuseläkkeen alaikäraja ei korotettaisi 63 ikävuodesta ennen kuin vasta 2015 vaalien jälkeen. Neuvottelulähteiden mukaan todennäköisesti eläkeikää nostetaan 2016 tammikuussa tai 2017.

Torstaina 22.3.2012 Helsingin Sanomat julkaisee pääkirjoituksen ”Palkansaajajärjestöt eivät yllättäneet”, jossa todetaan työmarkkinajärjestöjen epäonnistuneen työurienpidentämisneuvotteluissa.

Jo viime päivät on näyttänyt vahvasti siltä, että järjestöt eivät kykene sopimaan suurin piirtein mistään konkreettisesta muutoksesta. (HS 22.3.2012)

Kirjoituksessa pohditaan, miksei SAK:lle kelvannut työttömyysputken ikärajan nosto vaikka

pääkirjoituksen mukaan SDP:lle se olisi kelvannut. Lehden harmiksi työmarkkinajärjestöt eivät saaneet sellaista ratkaisua aikaiseksi, mikä olisi parantanut Suomen mainetta ”luottoluokituslaitosten edessä”. Riittävän järeiden ehdotusten puuttuessa työmarkkinajärjestöt esitetään lehden toimesta syylliseksi heikentyneeseen talouden tilaan:

Nyt hallitus joutunee toteuttamaan uhkauksensa ja tekemään tänään menoleikkaukset ja veronkiristyksen kovin ottein. (HS 22.3.2012)

Miten tietoa välitetään?

Minkälaisen kuvan Helsingin Sanomat loivat eläkeneuvotteluryhmän toiminnasta työrauhan aikana? Päättöksentekoa seurataan lehdessä vahvasti instituutioiden tasolla. Missään vaiheessa ei lukijoille kerrota, ketkä kuuluvat työmarkkinakeskusjärjestöihin tai sitä, ketkä osallistuvat neuvotteluihin. Tällaista tietoa voidaan pitää kenties yleistietona, mutta silti yllättävää on, ettei neuvottelupöydän rakennetta esitellä missään vaiheessa. Yksittäisiä nimiä toki mainitaan, joista lehden sivuilla usein vastakkain asetetaan Elinkeinoelämän keskusliiton Lasse Laatusen ja SAK:n puheenjohtajan Lauri Lylyn kommentit neuvotteluiden kulusta.

Uutisointi jättää pimentoon eläkeneuvotteluiden dynamiikan. Ketkä neuvotteluissa ovat läsnä? Oliko työeläkeyhtiön edustajilla jokin rooli? Entä miten neuvotteluihin vaikuttaa Valtiovarainministeriön ja Kuntieneläkevakuutuksen ylimääräiset jäsenet? Lisäksi tiedetään jo alkusyksystä 2011 Sosiaali- ja terveysministerin pyytäneen kirjeellä työmarkkinajärjestöjä neuvottelemaan tulevista keinoista. Epäselväksi kuitenkin jää, koska ensimmäiset neuvottelut pidettiin. Eläkeneuvotteluita edelsi keskitetyn raamisopimuksen läpikäyminen, minkä jälkeen vasta tammikuussa 2012 käynnisteltiin neuvotteluita liittyen eläkepolitiikkaan. 25.1.2012 Helsingin Sanomat kirjoittaa eläkeneuvotteluiden alkavan ”näinä päivinä”. On hyvä huomauttaa, ettei 46 kirjoitusta kuvasta neuvotteluita kokonaisuudessaan, mutta silti näen, ettei neuvotteluista saatu kuva edes rakenteiden kannalta ole kovinkaan selkeä. Pohdittavaksi jää, onko hataraksi jäänyt kuva eläkeneuvotteluista toimituksen tyylillinen valinta. Oletetaan, että kolmikantaiset neuvottelut ovat tapahtumineen kansalle itsestäänselvyksiä niiden historian takia eikä vaivauduta tarkemmin avaamaan neuvotteluiden rakenteita. Tai sitten on mahdollista, ettei toimittajillekaan ole päivän selvää, miten tulevista eläkeratkaisuista neuvotellaan.

Työeläkejärjestelmän ongelmana on, ettei neuvotteluita voida käydä kovinkaan avoimesti, koska osapuolet eivät voi paljastaa näkemyksiään ennen kuin asioista on yhdessä päätetty. Salailu on perusteltu sillä, ettei neuvotteluiden vastapuolelle paljastuisi neuvottelijoiden asemat (Kulmala 2011, 83). Se, että neuvotteluista kuitenkin käydään julkista keskustelua liittyy toimintatapaan, jota voidaan kutsua lumejulkisuudeksi. Siinä arkaluotoiset asiat pidetään poissa mediasta kunnes on sopiva hetki tulla julkisuuteen valmiiden ratkaisujen kanssa. Julkinen keskustelu käydään vaiheessa, jossa päätettyihin asioihin ei voida enää puuttua. (Seppänen & Väliverronen 2012, 187.)

Deweyn (2006, 150–162) mukaan käytössämme on tehokkaat viestintävälineet, mutta niitä ei hyödynnetä yhteisten asioiden hoidossa riittävästi. Tämän seurauksena julkiso (kansa, joka seuraa mediaa) ei hahmota omaa paikkaansa asioiden hoitajana. Seurauksena on kansalaisten apaattinen suhtautuminen politiikkaan ja joukkoviestinnän viihteellisyys vain korostaa kansalaisten eriytymistä monimutkaisten yhteiskunnan asioiden hoidosta. Mielestäni eläkeneuvotteluista saatu mielikuva tapahtumista jää Helsingin Sanomien uutisoinnin kautta hataraksi. Asiaan vihkiytymättömälle on epäilemättä vaikeaa seurata neuvotteluiden kulkua, kun epäselväksi jää instituutioiden tehtävä ja rooli neuvotteluissa. Tilanne on ongelmallinen silloin, kun yhteisten asioiden käsittely viestinnässä jättää kansalaiset epätietoisuuteen, mikä vain vähentää kiinnostusta työeläkejärjestelmän uudistuksia kohtaan. Dewey (em. 173-174) korostaa viestinnän roolia yhteisten symbolien ja merkkien jakamisessa sekä yleistahdon synnyttäjänä. Jotta yhteiset intressit pääsisivät toteutumaan, on viestinnän keinoja ja tapoja kehitettävä.

Dewey (2006, 195–196) näkee informaation runsauden asettaneen haasteen tiedon organisointitavoille ja intellektuaaliselle kehitykselle. Tästä on aiheutunut median tapa esittää uutiset yksittäisinä tapahtumina. Tällöin ilmiöiden taustat ja merkitykset jäävät lukijalta uupumaan. Suhteuttamalla tapahtumat historiallisiin kehityskuluihin ja kertomalla ilmiöiden sosiaalisista seurauksista voidaan rakentaa pohjaa johdonmukaiselle julkiselle mielipiteelle. Yksittäisten tapahtumien tilalle syntyy yksilölle mielikuva tapahtumaketjuista.

Deweyn ajattelu näkyy mielestäni lehtiaineistossa. Kirjoitukset jakautuvat sekä yksittäisten tapahtumien raportointeihin että uutisiin, joissa pyritään selvittämään taustoja ja vaikutuksia. Yksittäisiksi tapahtumiksi jäivät ulkomaiden eläkejärjestelmien muutoksista kertovat uutiset, jotka ovat lyhyitä tekstejä vailla syvällisempiä selityksiä. Selkein esimerkki tällaisesta uutisesta, jota ei millään tavalla avata historiansa tai merkitystensä puolesta kertoo Kone-yrityksen johtajasta, joka

on päättänyt olla jäämättä 60-vuotiaana eläkkeelle. Seuraavassa uutinen kokonaisuudessaan:

Koneen toimitusjohtaja Matti Alahuhta ei jää ensi kesänä eläkkeelle.

Alahuhdalla on sopimuksensa perusteella oikeus jäädä eläkkeelle 60-vuotiaana ensi kesäkuussa, mutta hän ei käytä tätä mahdollisuutta.

Kone ei ilmoittanut, kuinka kauan Alahuhta aikoo jatkaa tehtävässään. Hän on johtanut Konetta vuodesta 2005. (HS 2.12.2011)

Näkisin, että toimituksessa on haluttu tuoda esiin kyseinen uutinen, koska aikaisemmin on kirjoitettu johtajien alhaisista eläköitymisistä. Kyseinen uutinen muodostaa vastapainon aikaisemmalle pahennusta herättäneelle keskustelulle. Toimitus ei kuitenkaan avaa taustoja, miksi tällainen uutinen esitetään. Sillä, tunteeko aikaisemman johtajien eläkeistä käydyn uutisoinnin vai ei, lienee vaikutus yllä olevan uutisen ymmärrykseen.

Irrallisten uutisten historiallisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten kuvaaminen on yhteiskuntatieteiden tehtävä. Dewey (em. 196) uskoo, että jokapäiväisten uutisten avaaminen yhteiskuntatieteissä käytetyin metodein auttaisi kansalaisia osallistumaan julkiseen keskusteluun. Osassa kirjoituksia näin on tehtykin. Tarkastelujaksoni loppuvaiheessa 12.3.2012 julkaistussa pääkirjoituksessa ”Työeläkejärjestelmään tulee varmasti muutoksia” hyödynnetään juuri julkaistua työeläkejärjestelmän historiikkaa. Pääkirjoitus pyrkii valottamaan eläkejärjestelmän kehitystä järjestelmän rahoituspohjan kestävyuden näkökulmasta. Myös muita kirjoituksia esiintyy, joissa pyritään yhteiskuntatieteellisten tutkimusten kautta valottamaan nykytilannetta. Tietolähteinä on hyödynnetty Tilastokeskuksen, Ilmarisen, Työterveyslaitoksen ja Eläketurvakeskuksen tuottamia tilastoja.

Kaikkiaan aineiston 46 kirjoituksesta 12:ssa oli viitattu johonkin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Dewey (em. 197) uskoo yhteiskuntatieteen mahdollisuuksiin yksittäisten tapahtumien selittäjänä, mutta tiedostaa myös propagandan ongelmallisuuden. Kaikki ne menetelmät, joilla kansalaisten poliittisen mielipiteen muodostamiseen voidaan vaikuttaa, ovat Deweyn mukaan tavattoman kysytyjä. Koska julkisen tiedon kerääminen ja julkaiseminen liittyvät vahvasti talouteen, on Deweyn mukaan vaarana rahapiirien vahva subjektiivinen vaikutus mielipiteiden muokkaamiseen. Toiseksi ongelmaksi Dewey näkee kansalaisten vähäisen kiinnostuksen yhteiskunnallista tutkimusta kohtaan. Lukematta jääneet tutkimukset eivät voi

vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Dewey painottaakin, että taiteiden mahdollisuus saada ihmiset kiinnostuvaan teknisistä tutkimuksista olisi huomioitava julkisessa toiminnassa.

Lehtiaineistossa ei ole nähtävissä taiteisiin viittaavia käsittelytapoja. Kuvien määrä on hyvin vähäinen. Ne rajoittuvat haastateltavista henkilöistä otettuihin. Aineistossa ei käsitellä runoutta, fiktiota tai muita vastaavanlaisia taiteellisia näkökulmia. Kaikkiaan kirjoitukset ovat hyvin informatiivisia ja esitystapa hillitty. Lehti on katsonut, että työeläkejärjestelmään liittyviä asioita tulee käsitellä lähinnä politiikan ja taloutta käsittelevillä osastoilla. Deweyn perään kuuluttamaa taiteellisempaa lähestymistapaa on mielestäni mahdollista hyödyntää myös työeläkejärjestelmästä kerrottaessa. Esimerkiksi teatterin keinoin. Helsingin Ryhmäteatterissa ensi-iltansa syksyllä 2012 saanut Eduskunta II- näytelmä osoittaa, kuinka taiteen keinoin on mahdollista käsitellä työeläkejärjestelmää ja sen moniulotteista yhteiskunnallista asemaa. On mielenkiintoista pohtia, olisiko taiteellisemmalla grafiikan käytöllä tai yleisöä kosiskelevammalla tavalla mahdollista saavuttaa kansalaisten kiinnostus aiheeseen.

Vahva tekninen lähestymistapa eläkejärjestelmään näyttäytyi aineistossa selkeänä. Poliittiset näkökulmat haastavat teknisen lähestymistavan haastatteluissa. Usein ne kuitenkin lomittuvat toisiinsa niin, että yhteiskuntatieteellistä tutkimusta pyritään käyttämään poliittisen näkökulman tukena ja todistajana. Yhteiskunnallista tutkimusta hyödynnetään viittausten kautta 12 kirjoituksessa, joita seuraavaksi tarkastelen lähemmin. Tutkimuksiin viitataan tilanteissa, joissa esitetyt faktat tukevat kirjoittajan näkökulmaa. Artikkelissa ”Eläkeikä ei nouse pelottelemalla” (14.2.2012) kirjoittaja näkee, että eläkkeelle siirtymisen alarajaa voidaan siirtää työelämän laatua kehittämällä. Näkemys toimii vastapainona eläkeiän alarajan mekaaniselle nostolle.

Sekä Ilmarisen että Työterveyslaitoksen tutkimukset totesivat, että joustot lisäävät haluja jatkaa töissä eläkeiästä huolimatta. Huonoimpana keinona pidentää työuria Ilmarisen tutkimukseen vastanneet pitivät eläkeiän nostamista. Päättäjät taas näyttävät tuntevan vain tämän pakkokeinon.(HS 14.2.2012)

Tilastotietoon ja erityisesti toisiin Euroopan valtioihin vertaaminen on kirjoituksissa suosittua. Sitä vastoin johtopäätökset saattavat erota kirjoittajan näkökulmasta riippuen. Esimerkkinä eroavaisuuksista seuraavat kommentit:

Suomi on ollut edelläkävijä eläkejärjestelmän sopeuttamisessa eliniän pitenemiseen.... Ruotsissa 61-67. Matalasta ikärajava huolimatta työurien pituus on Ruotsissa Euroopan kärkeä. Suomikin sijoittuu selvästi keskimääräistä paremmin.” (HS. 5.2.2012)

”Normieläkeikä Ruotsissa on 65. Työttömyyseläkeputki on tehnyt Suomessa paljon vahinkoa” (HS 4.3.2012)

Kaikkiaan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta työssä jaksamisesta aina Euroopan maiden eläkeikien vertailuihin asti hyödynnetään kohtuullisin määrin. Yhdessäkin kirjoituksessa tutkimukset eivät nouse asian keskiöön vaan niihin viitataan tarvittaessa. Deweyn (em. 200) mukaan demokratia saa korkeimman ilmauksensa, kun vapaa yhteiskunnallinen tutkimus yhdistyy viestinnän taiteeseen ”rikkumattomaksi ykseydeksi”. Vaikka vain neljäsosassa suoraan viitataan yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin, näen että tutkimusta on laajemminkin hyödynnetty. Pelkästään osallistuminen työeläkejärjestelmästä keskusteluun vaatii jonkinlaista asiantuntemusta. Sitä vastoin taiteelliset lähestymistavat jäivät aineistossa uupumaan.

6.6.2 Lehti kansalaisten mielipiteiden foorumina

Aineiston 46 kirjoituksesta neljässä kuuluu suoraan kansalaisen ääni. Yhdessäkin laajemmassa artikkelissa ei haastatella tai esitellä sellaisen kansalaisen näkemystä, joka ei edustaisi asiantuntijaa, poliitikkoa tai päättäjää. Mielipidepalstalta sen sijaan löytyy seitsemän eläkeiän nostoon liittyvää keskustelua, joista niistäkin osa on asiantuntijoiden ja päättäjien tekstejä. Näistä yksi kirjoitus on kansanedustajalta ja kaksi työelämän tutkijoilta. Jäljelle jääneistä neljästä mielipidekirjoituksesta, jotka edustavat kansalaisen mielipiteitä, kahdessa ihmetellään, mikseivät vanhemmat työntekijät kelpaa työmarkkinoilla ja ongelman nähdään olevan ristiriidassa eläkeiän nostopyrkimysten kanssa:

Miten voidaan puhua pidennetyistä työurista, kun nämä työntekijät eivät saa olla työpaikassaan edes tämänhetkiseen eläkeikään asti? (HS 31.1.2012)

Kansalaisten mielipidekirjoituksissa pohditaan lisäksi työelämän laadun ja eläkeiän välistä vuorovaikutusta sekä ihmetellään, miksi eläkepommiin on varauduttu niin heikosti ja liian myöhään. Vuonna 1987 syntynyt kirjoittaja kokee eläkejärjestelmän tilanteen epäoikeudenmukaiseksi:

Nyt sukupolvemme halutaan panna tämän pulman maksajiksi nostamalla eläkemaksuja tai leikkaamalla lisää tulevista eläkkeistämme. (HS 27.10.2011)

Kyseinen lause sijaitsee lyhyehkössä mielipidekirjoituksessa, joka jää 46 kirjoituksesta ainoaksi, jossa eläkeiän nosto-keskustelua käy nuori henkilö. Se, ettei nuorten mielipide kuulu voi johtua siitäkin, etteivät nuoret alle kolmekymmentävuotiaat ole eläkeasioista kovinkaan kiinnostuneita. Näin ollen voidaan todeta, että nuoret, joita tehdyt päätökset erityisesti koskevat, eivät osallistuneet työrauhanaikana julkiseen keskusteluun lehdistössä. Demokratian kannalta näyttääkin siltä, etteivät nuorten osalta Helsingin Sanomat pysty luomaan sellaista foorumia, jossa nuoret kävisivät heitä koskettavaa eläkeiän nosto -keskustelua. Syitä tähän voitaneen löytää useita kuten nuorten käyttämien sähköisten medioiden pirstaleisuus tai kenties nuorten vähäinen kiinnostus eläkeasioita kohtaan.

6.6.3 Lehti kansalaisten ja päättäjien dialogin mahdollistajana

Toimiakseen demokratia tarvitsee eri instituutioita, joista yksi on lehdistö. Suurissa yhteisöissä on mahdotonta kommunikoida muiden kanssa tapaan jolla pienissä yhteisöissä on voinut. Kasvokkainen keskustelu, yhteisön jokaisen yksilön henkilökohtainen vakuuttaminen on mahdotonta suuressa yhteisössä. Lehdistö taas voi istuttaa saman ajatuksen henkilöiden mieleen samanaikaisesti. Näyttää siltä, että demokratioissa, toisin kuin aristokratiassa lehdistö herättää massoissa yhdistäviä tunteita ja luo yhtenäisyyttä. (Tocqueville (2006, 111.) Aikaisemmassa luvussa esitin, ettei kansalaisten ääni kuulu aineistoni keskusteluissa kovinkaan vahvana. Ainakin, jos mitataan mielipidekeskusteluiden määrää suhteessa muiden toimijoiden kommentteihin. Seuraavaksi tarkastelen kansalaismielipiteiden ja työeläkepäättäjien välistä kommunikaatiota sanomalehdessä.

Dialogiin liittyy tietty vastavuoroisuus, jolloin yksittäisten kommenttien tilalle tulee vuorovaikutteisuuden ketju. Aineistoni mielipidekirjoitukset, joita pidän tässä kansalaismielipiteinä

ovat usein reaktioita lähimenneisyyden uutisiin. Usein mielipiteissä on viittaus esillä, jolla kirjoittaja pyrki vahvistamaan sidosta aikaisempaan tekstiin.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK ajaa kaikella tarmollaan eläkeiän nostoa Samaan aikaan EK:n jäsenyritykset mitätöivät tämän tavoitteen järkevyyttä. Työnhakijat kertovat yhdenmukaisesti, että yritykset eivät ole kiinnostuneita yli 45-vuotiaista hakijoista. (HS 12.12.2011).

Mielipidekeskustelut ovat reaktioita lähiaikoina esitettyihin uutisiin ja toisiin mielipiteisiin. Sitä vastoin yksikään artikkeli, asiantuntijakommentti tai pääkirjoitus ei kommentoi kansalaismielipiteitä millään tapaa. Toisaalta aineistosta käy ilmi, etteivät mielipidekirjoitukset juurikaan pidä sisällään kysymyksiä, jotka olisi osoitettu tietylle taholle. Tämän voisi tulkita siten, etteivät kirjoittajtkaan odota käynnistävänsä keskustelua vaan pyrkivät tuomaan vain mielipiteensä kuuluville. Tämä herättää kysymyksen, onko julkiseen keskusteluun syntynyt normi epädialogisuudesta. Vaikeampaa on tulkita epäsuoria vastauksia, sillä osittain työeläkejärjestelmän päättäjät käsittelevät samoja teemoja kuin mielipidekirjoitukset. En kuitenkaan havaitse sellaisia ketjuja, joita voisi pitää dialogeina.

Kansalaisten ja päättäjien välinen suoranainen dialogi jää aineistossani vähäiseksi. Päättäjien välisiä dialogeja sen sijaan löytyy. Selkeimpiä ovat tapaukset, joissa poliittinen osapuoli tuo ehdotuksensa työurien pidentämiseksi, johon poliittinen vastapuoli nopeasti reagoi torjumalla ehdotuksen:

Kokoomus kytkisi eläkeiän elinajan pitenemiseen (HS 19.2.2012)

Jungner haukkuu Vapaavuoren eläkenäkemyksen (HS 23.2.2012)

Yleisiä ovat myös työmarkkinaosapuolten väliset dialogit, jotka tosin muodostuvat lähinnä toimittajan avulla. Useissa teksteissä journalisti on pyrkinyt saamaan samaan artikkeliin vastakkaisten osapuolten näkökulmat esiin. Näin kommenteista muodostuu ikään kuin dialogi. Tällainen neuvotteluiden kulun ja käsiteltävien ongelmakohtien konstruointi jättää journalisteille paljon valtaa siitä, minkälaisen kuvan lukija saa poliittisesta väännöstä.

6.6.4 Kriittinen arviointi ja tarkkailu lehdessä

Demokratiassa median yhdeksi perustehtäväksi nähdään toimiminen niin sanottuna vallan vahtikoirana. Sanonnalla viitataan median kykyyn arvioida ja tarkkailla yhteiskunnassa valtaa käyttäviä tahoja. Seuraavaksi esittelen, mitä ja ketä Helsingin sanomat kritisoivat ja tarkkailivat eläkeiän nosto-kesustelun ympärillä. Kaikkiaan 46 kirjoituksen sisältä on monista löydettävissä kriittisiä kommentteja. Kritiikin erottaminen ei aina kuitenkaan ole selvää. Lehden toimituksen tekemät valinnat haastateltavista ja näkökulmien luominen ohjaavat kritiikin kohdistumista. Pääkirjoitukset edustavat lehden mielipidettä ja pääkirjoituksissa esiintyvä kritiikki ja sen kohteet, tuovat esiin lehden oman mielipiteen. Kaikkiaan löytyy viisi pääkirjoitusta, joissa käsitellään eläkeiän nostoa työrauhan aikana.

Yleiskatsaus pääkirjoituksiin osoittaa niiden rakenteen olevan kertaava. Kaikki viisi pääkirjoitusta liittyy suoranaisesti työurienpidentämisneuvotteluihin ja niistä neljässä käydään läpi eläkeneuvotteluiden taustoja. Pääkirjoitukset sijoittuvat pääosin työrauhan ajan loppupäähän eli keväälle 2012, jolloin neuvottelut olivat kuumimmillaan. Pääkirjoituksissa patistetaan työmarkkinakeskusjärjestöjä sopimaan työurienpidentämisestä. Pääkirjoituksissa selkeästi nähdään eläkeiän alarajan noston olevan väistämätön tosiasia, joka ennemmin tai myöhemmin tultaisiin toteuttamaan:

Varsinkin nuorten aikuisten olisi hyvä kuitenkin alkaa jo nyt suhtautua töihin niin, että ne jatkuvat vähintään 65-vuotiaaksi. Kyllä alin eläkeikä vielä nousee. Kyse on vain siitä, millä aikataululla. (HS. 25.1.2012)

Pääkirjoituksissa eläkeiän nostoa perustellaan pidentyneellä eliniällä ja ulkomaiden esimerkeillä. Tietenkin vasta-argumentteja voitaisiin esittää kertomalla muuan muassa työeläkemaksujen nostamisesta tai muista keinoista saada työuria pidennettyä. Pitäytyminen eläkeiän nostossa on lehden tekemä poliittinen valinta eikä väistämätön tosiasia, jollaisena se esitetään.

SDP:n tekemä vaalilupaus olla nostamatta eläkeikää tällä vaalikaudella koetaan harmilliseksi sekä yleisemmin nähdään eläkeneuvotteluiden ongelmat johtuvan palkansaaajajärjestöistä. Maaliskuun

22. päivänä 2012 pääkirjoitus on otsikoitu: ”Palkansaajajärjestöt eivät yllättäneet” ja tekstissä kuvataan SAK:n kyvyttömyyttä saada sopua aikaan:

SAK:n hallitus hylkää työnantajien keskiviikkona tekemän ehdotuksen, koska siinä niin sanotun työttömyysturvaputken ikäraja olisi nostettu muutaman vuoden siirtymäajan jälkeen kahdella vuodella. (HS 22.3.2012)

Pääkirjoitukset antavat ilmiöistä yksipuolisen kuvan kamppaillessaan lukijoiden mielistä. Julkisella mielipiteellä on valtaa, kuten ilmenee Tocquevillen kuvailemasta 1800-luvun Yhdysvaltojen massakulttuurista. Tocquevillen (2006, 276–277) mukaan demokratia antaa enemmistölle sellaisen tyrannian vallan, josta muiden epädemokraattisten järjestelmien itsehallitsijat voivat vain unelmoida. Enemmistön päätyessä johonkin kantaan, se valvoo ja laatii lait. Enemmistön tyrannia rajoittaa ajattelua ja asettuessaan enemmistön mielipidettä vastaan jää yksin, koska muut saman mieleiset eivät uskalla julkisesti tukea itsenäisesti ajattelevaa. Enemmistön rangaistus on totaalisempi, koska sen toimeenpanoon osallistuu enemmistö.

Tocquevillen ajattelun siivittämänä voidaan kysyä, edustaako Helsingin Sanomien pääkirjoitukset enemmistön tyranniaa? Pääkirjoitusten perusteella eläkeiän alarajan nosto on väistämätön tosiasia. Kuitenkin Takalan ja Kahman tutkimuksen (2012, 43) mukaan vain 17,7 prosenttia kansalaisista kokee eläkeiän noston tarpeelliseksi. Samassa tutkimuksessa todetaan korkeasti koulutettujen (38.2 %) kannattavan eläkeiän nostoa selkeästi enemmän kuin peruskoulun käyneet (15 %). Näyttääkin siltä, etteivät pääkirjoitukset mukaile enemmistön tyranniaa vaan päinvastoin haastavat yleisen mielipiteen. Nähdäkseni tämä osoittaa, ettei populismi ole saanut sellaista asemaa lehdistössä, jota Rosanvallon (2006, 210–216) kuvaa äärimmäiseksi vastademokratiaksi.

6.7 Korporatismi kohtaa vastademokratian

Rosanvallonin mukaan elämme epäluulon aikakautta. Aikakaudelle ominaista on se, ettei kansalaisille riitä äänestämisen parlamentaarisisissa vaaleissa ja aatteellisuuden väistyttyä puolueet eivät kykene tarjoamaan sellaista vaikuttamiskanavaa, joka tyydyttäisi ihmisten vaikuttamispyrkimykset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita politiikan katoamista yhteiskunnasta vaan poliittinen toiminta on löytänyt uudenlaisia vaikutusreittejä. Vastademokraattiset muodot kuten valvonta, torjunta ja tuomitseminen, ovat poliittisia vaikuttamisen keinoja, jotka ovat saaneet

uudenlaisen alustan toiminnalleen Internetin sähköisistä verkostoista. Yhteiskunnan ja viestinnän muutos haastaa myös työeläkejärjestelmän sekä perinteisen median.

Työeläkejärjestelmä syntyi poliittisen kehityksen seurauksena, jossa maaseudun puolueet ja kaupunkiväestön työväen- sekä työnantajien puolueet asettuivat vastakkain. Korporatiivisen ajan Suomessa työmarkkinajärjestöjen osapuolet ja poliittiset puolueet olivat rakentamassa työeläkejärjestelmää poliittisissa väännöissä. Näiden toimijoiden legitimiteetti oli silloisessa yhteiskunnassa vahva. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen kanavoitui niin puolueiden toimesta kuin myös vahvan järjestötoiminnan kautta. Nähdäkseni 1990-luvun sosiaalipoliittisen suunnanmuutoksen ja globaaliin maailman kytkeytymisen seurauksena korporatiivinen työeläkejärjestelmä on siirtynyt epäluulon aikakaudelle.

Keskustelufoorumien kirjoitukset eläkeiän nostosta ilmentävät epäluuloa työeläkejärjestelmää kohtaan. Näyttää siltä, etteivät kirjoittajat kohdista huomioitaan järjestelmän työmarkkinaosapuoliin vaan poliittisiin päättäjiin. Kirjoittajat tuovat esiin valvonnan ja torjunnan keinoin näkökulmia, jotka keskittyvät vastakkainasetteluihin. Niissä torjutaan erilaisia uhkia. Reaktiivisen kirjoittamisen johdosta parannusehdotukset jäävät puuttumaan eikä yhteisiä visioita tulevastu synny. Mielestäni kirjoitukset ilmentävät vastademokratialle tyypillisiä toimintatapoja ja haastavat olemassa olollaan perinteisen joukkoviestinnän. Vertailemalla vastademokraattista keskustelua kansalaisfoorumilla Helsingin Sanomissa esiintyneisiin kirjoituksiin löytyy eroja, jotka kertovat muutoksen läsnäolosta. Sosiaalisen median tulo perinteisen joukkoviestinnän rinnalle on synnyttänyt vastademokratialle tilan, jossa julkisia asioita voidaan käsitellä eri tavoin kuin korporatiivisen Suomen aikakaudella.

On mahdollista, että yhteiskunnassa, jossa median rooli laajenee, seurauksena on se, että kuka tahansa voi kirjoittaa mitä tahansa. Yhteiskunnallisesti merkittävä sisäpiirijulkisuus muuttuu entistä vaikeammaksi tavoittaa (Matikainen 2012, 156). Tocquevillen (2006, 214) mukaan aikansa vapaa lehdistökirjoittelu vaikutti silloisiin päättäjiin siten, että korkeassa asemassa olevat eivät uskaltaneet kirjoittaa näkemyksiään lehtiin. Voidaanko olettaa, että sama sosiaalinen mekanismi edelleen vaikuttaa myös eläkejärjestelmän ja median väliseen suhteeseen? Mielestäni voidaan. Tutkimuksessa osoitan, että kansalaisfoorumien eläkeiän nostoon liittyvät kirjoitukset ovat luonteeltaan aggressiivisia. Keskusteluista on havaittavissa Rosanvallonia kuvailemat valvonnan ja torjunnan keinot. Onko niin, että tällainen keskustelu ei houkuta työeläkejärjestelmän päättäjiä osallistumaan kommunikaatioon.

Aineistojen vertailu osoittaa, että areenoilla puhutaan kovin eri teemoista ja eri tavoin. Keskusteluiden vähäinen vuorovaikutus ja epäsovinnaisuus eivät houkuta osallistumaan, mutta toisaalta myös itse keskusteluaiheiden erilaisuudella on oma merkityksensä. Kansalaisfoorumilla esiin nousevat erilaiset vastakkainasettelut. Sukupolvien ja varallisuusryhmien väliset vastakkainasettelut tulevat selkeästi esiin muun muassa johtajien suuria eläkkeitä koskevista keskusteluista. Sitä vastoin Helsingin Sanomien aineistoista ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta löydy kirjoituksia johtajien eläkkeistä. Sukupolvien väliseen ristiriitaan löytyy kommentteja myös Helsingin Sanomista, mutta nekin pääasiassa esiintyvät mielipideosastolla. Eivät eläkepäätäjien lausunnoissa.

Helsingin Sanomissa keskustellaan erityisesti neuvotteluiden kulusta. Parlamentaariseen politiikkaan liittyvät näkökulmat saavat tilaa, kuten myös työmarkkinaosapuolten välinen vastakkainasettelu. Kansalaisfoorumilla ei juurikaan oteta kantaa neuvotteluiden kulkuun. Ainakaan itse neuvotteluista ja niiden sisällöistä ei sellaista vahvaa viestiä kantaudu, että se olisi aiheuttanut suurempaa huomiota kansalaisfoorumien keskusteluissa.

Demografisten muutosten myötä työeläkejärjestelmän rakenteet ovat joutuneet paineen alle. Huoli työeläkejärjestelmän kestävydestä näyttäytyy erilaisina keskusteluina medioissa. Kansalaisfoorumien moniääniset keskustelut eivät noudata valtalehdistön kirjoittelua. Ne nostavat yksittäisiä vastakkainasetteluita ja jättävät kokonaan huomiotta monet muut työeläkejärjestelmän kannalta merkittävät teemat. Työeläkejärjestelmän monimutkainen rakenne vaikeuttaa kansalaiskeskustelua ja lisää väärinkäsitysten mahdollisuutta sosiaalisessa mediassa. Siksi uskon, että tulevaisuudessa työeläkejärjestelmän tiedotuksesta vastaavat joutuvat entistä enenevässä määrin torjumaan vääriä käsityksiä, jotka ovat saaneet voimansa lukuisista pienistä kansalaiskeskustelujen virheellisyyksistä.

Työeläkejärjestelmän kehittämisen kannalta kolmikantaiset neuvottelut ovat ongelmallisia julkisuuden suhteen. Työeläkejärjestelmän tulevat muutokset saavat näissä neuvotteluissa muotonsa ja ovat siksi erityisen tärkeässä asemassa. Täten niihin muodostuu julkisuudessa paine avoimuuteen. Kansalaisille ei riitä parlamentaarisen politiikan seuraaminen vaan kansa haluaa osallistua. Tätä osallistumista Rosanvallon kutsuu vastademokratiaksi. Sosiaalisen median keskustelut osoittavat kansalaisilla olevan halua tehdä vastademokratiaa eli valvoa ja arvostella päättäjien tekoja aikaisempaa runsaammin. Tähän tehtävään kansalaisfoorumit tarjoavat toimintaympäristön. Monimutkainen työeläkejärjestelmä ja sen kolmikantaiset neuvottelut eivät tarjoa helppoa haastetta

vastademokratian tekijöille. Tämä haaste saattaa jopa lisätä kansalaisten kiinnostusta valvoa ja arvostella järjestelmää, koska se koetaan mystiseksi. Vaikka työeläkejärjestelmä kuinka pyrkii olemaan avoin ja avaamaan päätöksentekoa, on se jatkuvasti epäilyn alla.

Jo työeläkejärjestelmän alkuajoista lähtien siihen liitetty tiettyä epäluuloa, salaliittoteorioita, mikä silloinkin johtui neuvotteluiden epäavoimuudesta. Asiat haluttiin valmistella ennen julkisuuteen tuloa. (Pentikäinen 1997, 112.) Internet-aikakaudella järjestelmään kohdistuu kuitenkin entisestään suurempi paine. Internetin kudelmaisessa viidakossa keskustelu on usein tasoltaan ja tyylliltään alarvoista. Se ei kuitenkaan tarkoita, että päättäjien tulisi vetäytyä julkisesta keskustelusta. Tällainen vain todennäköisesti lisäisi vastademokratian kannatusta eli kansalaisten pyrkimyksiä arvostella ja valvoa päättäjiä. Työeläkejärjestelmä on pakotettu osallistumaan Tocquevillea (em. 215) lainaten: ”yleisen mielipiteen tuomioistuimeen”. Tällainen keskustelu ei lähtöjään ole helppoa järjestelmälle, jonka rakenne on monimutkainen.

Helsingin Sanomien aineiston analyysi tuo esiin, ettei perinteinen työeläkejärjestelmän eläkeneuvotteluiden seuranta vastaa epäluulon aikakauden tarpeita. Jää saavuttamatta sellainen kommunikoinnin taso, jota Dewey pitää tärkeän yhteisiä asioita käsiteltäessä. Toisin kuin kansalaisfoorumien kirjoituksissa eläkeneuvottelut saavat huomiota, mutta niiden käsittely ei muodosta lukijalle selkeitä mielikuvia vaan uutiset jäävät yksittäisiksi tapahtumiksi ilman riittävän laajoja taustaselityksiä. Myöskään taiteen keinoin ei liiemmin pyritä houkuttamaan lukijaa työeläkejärjestelmän keskusteluiden piiriin, mitä Dewey pitää tärkeänä tekijä ihmisten innostamisessa yhteisten asioiden käsittelyyn.

Lehdissä esiintyvät mielipidekeskustelut eivät synnyttä dialogisuutta päättäjien ja kansalaisten välillä. Myös eläkeneuvotteluiden kuvaamisen osalta mielikuva jää vaillinaiseksi, sillä itse neuvotteluiden tapahtumista paljon jää epäselväksi. Yhtäältä voidaan pohtia, onko Hallin ja Mancinin kuvailema demokraattis-korporatiivinen perinteinen suomalainen media aikakautensa tuotos siinä, missä korporatiivinen työeläkejärjestelmäkin. Yhdessä ne muodostavat vaikeasti ymmärrettävän kokonaisuuden. Yhtäältä työeläkejärjestelmän päätösten käsittely kolmikantaisissa suljetuissa neuvotteluissa aiheuttaa epäluuloa ja epätietoisuutta. Samalla kun tällaisesta monimutkaisesta järjestelmästä kertoo media, joka jää kauas Deweylaisesta julkisen toiminnan ihanteista, on lopputulos vaikeasti tavoitettava. Käykö niin, että monimutkaiset ja perinteiset rakenteet aiheuttavat tilan, jossa järjestelmän muutoksista haluttaisiin mahdollisimman läpinäkyviä, mutta samalla tahtomatta epäonnistutaan. Syntyy tila, joka muistuttaa lumedemokratiaa, jossa

asioita käsitellään julkisuudessa legitimizeettiä tavoitellen vaikka todelliset päätökset tehdäänkin ilman suurempaa julkista keskustelua.

Toisaalta voidaan pohtia onko nykyisenkaltainen järjestelmä, hyvä enemmistön tyrannian välttämiseksi. Neuvottelut joissa asioita voidaan käsitellä ilman mediaa, eivät joudu sellaisen yleisen mielipiteen paineen alaiseksi, joka Tocquevillen (2006, 277) mukaan vaikeuttaa itsenäisten ja vaikeiden päätösten tekemistä. Synnyttäisikö runsaampi dialogi mediassa kansalaisten ja päättäjien kesken sellaista toimintaa, jossa työeläkejärjestelmää heikennettäisiin yksittäisten toimijoiden kerätessä poliittisia irtopisteitä yleistä mielipidettä mukaillen. On mielenkiintoista pohtia onko korporatiivinen hallintomalli suojelemaan työeläkejärjestelmää populismilta. Analyysin mukaisesti näen, että lehdistö ja siellä keskustelevat työmarkkinaosapuolet eivät ainakaan suoranaisesti alistu Tocquevillen kuvailemaan enemmistön tyranniaan. Sitä vastoin kirjoituksissa oli huomattava määrä kommentteja, jotka nähdäkseni erosivat yleisestä mielipiteestä suhteessa eläkeiän alarajan nostoon.

7 Pohdinta

Työeläkejärjestelmä on mielenkiintoinen kohde sosiologiselle tutkimukselle, koska se on sosiaalinen rakennelma. Sen olemassaolo ei piile toimistotaloissa vaan niissä sosiaalisissa prosesseissa, joissa neuvotellaan sen yhteiskunnallinen asema. Hetkittäin yksittäiset henkilöt voivat nousta merkittäviksi, mutta hekään eivät voi olla koskettamatta aikansa henkeä ja lopulta heidänkin on luovutettava viestikapula seuraaville sukupolville. Historia osoittaa, ettei työeläkejärjestelmää aina ole ollut ja joskus se on ollut hyvin erilainen kuin nykyään. Ajan myötä se on muuttunut osana yhteiskuntaa. Teollistuminen, ideologiat ja talouden vaiheet ovat kaikki kietoutuneet jokainen tavallaan osaksi työeläkejärjestelmää. Siinä missä historia todistaa yhteiskunnan muutoksen, sosiologia voi pyrkiä selittämään, mitä yhteiskunnassamme nykyhetkellä tapahtuu, mitkä sosiaaliset ilmiöt vallitsevat ja mitä se tarkoittaa.

Tutkimuksessa esitän Tocquevillen jo kauan sitten tekemiä havaintoja ihmisten sosiaalisista toimintatavoista demokratiassa. Tämä demokratian ajatuksen ja ihmisten välinen vuorovaikutus on edelleen läsnä siinä missä ajatus demokratiastakin. Lisäksi esitän modernin aikakauden ajattelijan Deweyn sosiologisia havaintoja ihmisten ja joukkoviestinnän välisestä roolista. Nämä huomiot ovat apuna työeläkejärjestelmän, lehdistön ja kansan välisen suhteen analysoinnissa. Sosiologisesti kiinnostavinta on kuitenkin tarttua aikalaissosiologi Rosanvallonin ajatukseen demokratian uudenlaisesta muodosta, joka sosiaalisena ilmiönä haastaa nyt ja tulevaisuudessa perinteisiä hallinnon muotoja. Tässä ajatuksessa saattaa piillä yhteiskunnallisesti vaikuttava ilmiö, joka kietoutuu lopulta myös osaksi työeläkejärjestelmää.

Kansalaisfoorumien keskustelujen analysointi osoittaa kirjoittajien kritiikin työeläkejärjestelmää kohtaan osuvan hallitukseen eikä työmarkkinajärjestöihin. Tämä viitanee siihen, etteivät kirjoittajat ole perillä työeläkejärjestelmän hallinnollisesta rakenteesta. Helsingin Sanomissa seurataan eläkeneuvotteluita mutta näiden neuvotteluiden merkitys hallinnollisena tekijänä ei näy kansalaisfoorumiaineistossa. Kun foorumilla kirjoittaneet viittaavat lähteisiin, on kyseessä usein juuri Helsingin Sanomien tekstit. Tämä tukee ajatusta, että keskustelupalstan kirjoittajat ovat vahvasti sidoksissa perinteiseen journalismiin. Eläkeiän nostoa käsittelevään keskusteluun ei liity sellaista Internetissä tapahtuvaa kansalaisaktivismia, jossa tuotaisiin esiin uusia aineistoja tai paljastuksia. Täten kansalaiskeskustelu nojautuu lehdistön esittämiin tietoihin, jolloin lehdistön perinteinen rooli eläkejärjestelmän selittäjänä säilyy.

Eläkeiästä käyty keskustelu Internetissä ei ole sellaista poliittista aktivismia, jota määrällisesti tai laadullisesti voitaisiin pitää yhteiskunnallisesti merkittävänä. Tutkimushavainnot osoittavat kuitenkin, että keskusteluissa piilee ne vastademokratiaksi kutsutut sosiaaliset toimintatavat, jotka vahvistuessaan voisivat muodostua vaikuttaviksi tekijöiksi tulevaisuudessa. Valvonta ja sen muodot valppaus, ilmiantaminen ja arvostelu löytyvät teksteistä, etenkin eriarvoisuuden teeman alta. Myös toinen vastademokratian ilmenemismuoto, torjunta, näkyy aineistossa. Suurin osa kirjoituksista on pohjavireeltään reaktiivista toimintaa, jossa yhtenäisyydestä ei ole tietoa. Tekstit eivät muodosta kokonaisuuksia eivätkä ne ole kannanottoja minkään asian puolesta vaan keskittyvät torjumaan uudistuksia ja toisten kirjoittajien mielipiteitä. Täten on vaikea kuvitella, että nykyisen kaltainen keskustelu voisi pyrkiä uudistamaan tai osallistumaan aktiivisesti eläkeiästä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Toisaalta Internet tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa torjuvaa käyttäytymistä. Tällainen ilmapiiri saattaa kasvattaa populismin elinvoimaa Internetin keskusteluareenoilla. Työeläkejärjestelmän toimijat joutunevat pohtimaan tulevaisuudessa entistä enemmän, miten reagoida sosiaalisen median synnyttämään vastademokratiaan. Takavasemmalla pysyminen ja luottaminen siihen, että Helsingin Sanomien kaltaiset lehdet pystyvät selkeyttämään työeläkejärjestelmän prosesseja ei saa tukea tutkimukseni lehtiaineistosta.

Helsingin Sanomat jää kauas Deweyläisistä ihanteista. Lehti kyllä tuo esiin työeläkejärjestelmään liittyvien vallankäyttäjien mielipiteitä, mutta ei rakenna ehyttä kuvaa järjestelmän toiminnasta. Tämä näkyy eläkeneuvotteluiden seuraamisessa. Yksittäisiä näkökulmia neuvotteluiden etenemisestä ja merkityksistä esitetään, mutta kokonaiskuva jää sirpaleiseksi. Neuvotteluiden dynamiikka, osallistujat ja käsiteltävien asioiden painoarvo jäävät lukijalle epäselviksi. Runsas informaatio tarvitsee jäsentelyä ja Helsingin Sanomien tulisi selkeämmin kertoa, minkälaisia osapuolia neuvotteluihin osallistuu ja miksi. Deweyn ajattelua mukaillen yksittäisten tapahtumien kuvailujen sijaan tulisi rakentaa lukijoille mielikuvia tapahtumaketjuista. Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa toisinaan kudotaan neuvotteluiden kulkua yhteen, jolloin syntyy mielikuvia tapahtumaketjuista. Valitettavasti pääkirjoitukset eivät muodollaan mahdollista tarkempia kuvauksia neuvotteluiden osallistujista ja niiden asemasta poliittisella kentällä. Pelkkä tapahtumaketjun luominen ei riitä, jos tapahtumaketjun osapuolet jäävät olemukseltaan epäselväksi lukijalle.

Lehdessä esiintyvien näkökulmien tukena esitetään usein yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, joka sisältyy Deweyn ihanteisiin julkisesta toiminnasta. Se ei kuitenkaan yhdisty sellaiseen viestinnän taiteeseen, joka Deweyn mukaan saisi ihmisiä kiinnostumaan aihepiiristä. Koska työeläkejärjestelmän muutokset ovat melko teknisiä, olisi mielenkiintoista nähdä sellaista taiteellista

lähestymistapaa, joka auttaisi vaikkapa visuaalisesti kiinnostumaan järjestelmän teknisistä puolista. Nyt ei muutamaa kasvokuvaa ja tilastokäyrää kiinnostavampaa lähestymistapaa ole toteutettu. Internetin keskustelufoorumiaineistossakaan ei tällaista esiinny, mutta uskoakseni tulevaisuudessa tietotekniikan avulla on entistä helpompi luoda myös erilaisia taiteellisempia, audiovisuaalisia lähestymistapoja, joilla voidaan herättää lukijan kiinnostus työeläkejärjestelmään.

Helsingin Sanomien analysointi osoittaa, ettei lehti pysty toimimaan päättäjien ja kansalaisten välisenä kommunikointivälineenä. Esitetyt mielipidekirjoitukset ja kommentit eivät liiku vertikaalisesti päättäjän ja kansalaisen välisenä keskusteluna. Dialogisuutta ilmeni lähinnä horisontaalisella tasolla, eli vertaisten kesken. Poliitikko vastasi poliitikon väitteeseen ja niin edelleen. Toisaalta Internetin kansalaisfoorumi ei tässä mielessä vaihtoehtoa tarjonnut.

Jos Internetin mahdollistama vastademokratia synnyttää laajempaa keskustelua eläkepolitiikasta, on työeläkejärjestelmän toimijoiden pohdittava, miten osallistua tähän kommunikointiin vai jäädäkö kokonaan sivuun. Eläkepoliittinen keskustelu hakee sijaintiaan muuttuvassa verkossa ja luultavasti nykyisten kansalaisfoorumien tilalle tulee uudenlaisia tapoja kommunikoida. Muutos tarjoaa mahdollisuuden myös työeläkejärjestelmän toimijoille. Internetiin mahtuisi sellainen sivusto, jossa eläkeneuvotteluiden osapuolet toisivat neuvotteluiden aikana näkemyksiään esiin ja keskustelisivat niistä kansalaisten kanssa. Tämä vaatisi työeläkeinstituutioiden taholta avoimempaa lähestymistapaa, jossa korporatiivisen aikakauden viestinnän toimintatavat uudistettaisiin.

On mahdollista, että mediakentän murros yhdessä vastademokraattisten toimintatapojen kautta purkaa korporatiivisen työeläkejärjestelmän viestintämallin, jossa Helsingin Sanomien kaltaiset laskevien levikkien lehdet ovat vastanneet työeläkejärjestelmän selittämisestä. Epäluulon aikakaudella Internetissä tapahtuva kommunikointi vaatii paksunahkaisuutta työeläkejärjestelmän osapuolten taholta, mutta samalla se tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia saada ihmiset kiinnostumaan työeläkkeistään. Julkisen toiminnan ja viestinnän muutokset vaativat rohkeutta, ja kiinnittyminen korporatiivisiin malleihin saattaa sitä vastoin heikentää järjestelmän legitimitettä maailman muuttuessa sen ympärillä. Kansalaisfoorumien vastademokraattiset areenat tarjoavat uusia keinoja kansalaisille ja instituutioille osallistua työeläkejärjestelmästä käytävään keskusteluun. Ehkä se on raikkaan demokratian virtaa, joka kuljettaa politiikkaa työeläkejärjestelmän kuivuvalla tasangolle. Eikä sen patoamiseksi tarvita työrauhaa.

Lähteet

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (1996) Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Cremer, Helmuth & Pestieau, Pierre (2000) Reforming our pension systems: is it a demographic, financial or political problem? *European Economic Review*, 44, 974-983.

Dahlgren, Peter (2005) The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation. *Political Communication* 22, 147-162.

Dewey, John (2006) Julkinen toiminta ja sen ongelmat. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Mika Renvall. Englanninkielinen alkuteos 1927.

Eläketurvakeskus (2012a) Eläketurvakeskuksen taskutilasto. Helsinki.

Eskola, Antti (1963) Maalaiset ja kaupunkilaiset. Helsinki: Kirjayhtymä.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Ewald, Francois (2004) Vakuutusyhteiskunnan synty. Suomentanut Antti Nylén. Ranskankielinen alkuteos 1990. Teoksessa Katri Hellsten & Tuula Helne (toim.) Vakuuttava sosiaalivakuutus? Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 44-66.

Haapala, Pertti (2006) Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos. Teoksessa Juho Saari (toim.) Historiallinen käänne – Johdatus pitkän aikavälin historiaan. Helsinki: Gaudeamus, 91-124.

Hall, Daniel C. & Mancini, Paolo (2004) Comparing Media Systems : Three Models of Media and Politic. West Nyack, NY: Cambridge University Press.

Hannikainen, Matti (2012) Työeläkkeiden rahoitus. Teoksessa Matti Hannikainen & Jussi Vauhkonen (toim.) Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 391-440.

Heinonen, Jari (1999) Hyvinvointimalli murroksessa. Aikamme sosiaalinen kysymys ja sen ratkaisuvaihtoehdot. Helsinki: TA-Tieto Oy.

Herkman, Juha (2011) Poliitikka ja mediajulkisuus. Tampere: Vastapaino.

Johanson, Jan-Erik & Sorsa, Ville-Pekka (2011) Institutionaalinen työ ja yrittäjyys työeläkekentällä. Teoksessa Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila & Heikki Niemelä (toim.) Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Taloustieto Oy, 148-173.

Johanson, Jan-Erik, Lassila, Jukka & Niemelä, Heikki (2011) Johdanto. Teoksessa Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila & Heikki Niemelä (toim.) Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Taloustieto Oy, 8-17.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kahma, Nina & Takala, Mervi (2012) Luottamus eläketurvaan. Eläketurvakeskuksen raportteja, 2012:01. Helsinki.

Kangas, Olli (2002) Muutos ja pysyvyys: miksi toisen sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat pysyvämpiä kuin toiset? Teoksessa Jorma Kalela, Helena Blomberg & Pauli Kettunen (toim.) Lamakirja - näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Turku: Kirja Aurora, 233-254.

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko (2012) Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa Pauliina Havakka, Mikko Niemelä & Hannu Uusitalo (toim.) Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus, 10-51.

Kontio, Kimmo (2007) Eläketurvan historia. Teoksessa: Marjukka Hietaniemi & Suvi Ritola (toim.) Suomen eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen käsikirjoja 2007:05. Helsinki, 133-145.

Korkman, Sixten (2011) Kenelle valta päätää työeläkkeistä? Teoksessa Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila & Heikki Niemelä (toim.) Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Taloustieto Oy, 202-227.

Korpiluoma, Riitta, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kekäläinen, Jaana, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mustonen, Pasi, Määttä, Mikko, Perälehto-Virkkala, Anne, Takanen, Maijaliisa & Tuomikoski, Jaakko (2011) Työeläke. Porvoo: Finva.

Kulmala, Jarna (2011) Kolmikantainen päätöksenteko työeläkejärjestelmässä – Historiaa vai tulevaisuutta? Pro gradu – tutkielma. Vakuutustiede, Tampere: Tampereen yliopisto.

Kunelius, Risto (2004) Kokemuksesta julkiseen tietoon: John Deweyn pragmatismia viestinnän tutkijoille. Teoksessa Tuomo Mörö, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Helsinki: Gaudeamus, 90-118.

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo (2011) Työeläkevalta ikäraajakiistan valossa. Teoksessa Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila & Heikki Niemelä (toim.) Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Taloustieto Oy, 228-245.

Matikainen, Janne (2012) Sosiaalinen media – uudenlainen julkisuus? Teoksessa Julkisuus ja demokratia, Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) Tampere: Vastapaino, 133-159.

Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) Miten meitä hallitaan. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Risto Suikkanen. Englanninkielinen alkuteos 2008.

Mills C. Wright (1990) Sosiologinen mielikuviutus. Suomentaneet Antti Karisto, Esa Konttinen, Pentti Takala & Hannu Uusitalo. Helsinki: Yliopistopaino. Englanninkielinen alkuteos 1959.

Niemelä, Heikki (2011) Ansioeläkejärjestelmien muotoutuminen Suomessa ja Ruotsissa – kaksi erilaista vallankäyttötapaa. Teoksessa Jan-Erik Johanson, Jukka Lassila & Heikki Niemelä (toim.) Eläkevalta Suomessa. Helsinki: Taloustieto Oy, 18-51.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2009) Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-Kirjat.

Oittinen, Riitta & Pitkänen, Kari (toim.) (1991) Kunnanvaivaisesta harmaaksi pantteriksi. Tutkielmia suomalaisen vanhuuden historiasta. Helsinki: Helsingin yliopiston talous ja sosiaalhistorian laitos.

Pentikäinen, Teivo (1997) Muisteluja ja kommentteja työeläkejärjestelmästä. Teoksessa Pekka Varoma (toim.) Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Helsinki: Eläketurvakeskus, 8-161.

Pietilä, Veikko (1997) Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tampere: Vastapaino.

Pietilä, Veikko (2002) Verkkokeskusteluareenat – deliberatiivista julkisuuttako? *Politiikka* 44:4, 343-354.

Pulma, Panu (1994) Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15-70.

Ramberg, Hannu (2011) Suomen Eläkejärjestelmä. Teoksessa Hannu Ramberg, Mika Vidlund, Antti Mielonen & Elina Lappalainen (toim.) Eläketurvan rakenne ja työmarkkinaeläkkeiden merkitys eri maissa. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 3/2011.

Rosanvallon, Pierre (2008) Vastademokratia. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuperäisteos 2006.

Saari, Juho (2006) Sosiaalipolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Suomen malli – Murroksesta menestykseen? Helsinki: Yliopistopaino, 227-261

Seppänen, Janne & Väliaverron, Esa (2012) Mediyhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Sulkunen, Pekka (2003) Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia. Helsinki: WSOY.

Tocqueville, Alexis de (2006) Demokratia Amerikassa. Suomentanut Sami Jansson. Helsinki: Gaudeamus. Ranskankielinen alkuperäisteos 1835.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Iivonen, Anne (2011) Lähtölaukaus alkuvuonna? *Työeläke* 2011:5, 4-7.

Uusitalo, Hannu (1991) Tiede, tutkimus ja tutkielmat. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.

Uusitalo, Hannu (2006) Johdanto ja yhteenveto. Teoksessa Hannu uusitalo (toim.) Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo. Kehitys vuosina 1990-2005. Eläketurvakeskuksen raportteja 2006:2, Helsinki, 11-30.

Uusitalo, Hannu (2012) Eläkevakuutus. Teoksessa Pauliina Havakka, Mikko Niemelä, Hannu Uusitalo (toim.) Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finva. 76-113

Weber, Max (2009) Tiede ja Poliitiikka. Kutsumus ja ammatti. Suomentanut Tapani Hietaniemi & Risto Hannula. Tampere: Vastapaino. Saksankielinen alkuperäisteos 1919.

Digitaaliset lähteet

Budjettikatsaus 2012 (2011) Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/01_budjetit/20111005Budjet/BK_lokakuu2011_suomi_netti.pdf . Viitattu 14.10.2012.

Eläketurvakeskus (2012b) Ajankohtaiset työryhmät.

http://www.etk.fi/fi/service/ajankohtaiset_ty%C3%B6ryhm%C3%A4t/1151/ministeri%C3%B6iden_asettamat_tai_johtamat_ty%C3%B6ryhm%C3%A4t . Viitattu 23.3.2012.

Eläketurvakeskus. Eläketurvan historia.

http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_573_300_2882_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/sis%C3%A4lt%C3%B6sivut/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4t/liitetiedostot/kontio_el%C3%A4keturvan_historia.pdf . Viitattu 17.11.2012.

Erkkola, Jussi-Pekka (2008) Sosiaalisen median käsitteestä.

http://mlab.taik.fi/pdf/ma_final_thesis/2008_erkkola_jussi-pekka.pdf . Viitattu 10.7.2012.

Helsingin Sanomat (3.3.2009) Kari Puro ei usko eläkeiän nostamisen vaikuttavan todelliseen eläköitymisikään.

<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Kari+Puro+ei+usko+el%C3%A4kei%C3%A4n+nostamisen+vaikuttavan+todelliseen+el%C3%A4k%C3%B6itymisik%C3%A4n/1135243994222> . Viitattu 15.6.2012.

Hietaniemi, Marjukka & Ritola, Suvi (2007) Suomen eläkejärjestelmä. Helsinki: Gummerus kirjapaino oy. Eläketurvakeskuksen käsikirjoja 2007:5.

http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/k%C3%A4sikirjat/suomen_elakejarjestelma_2007_7.pdf . Viitattu 12.8.2012.

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi -käsikirja (2006) Helsinki:

Stakes. <http://info.stakes.fi/iva/FI/index.htm>. Viitattu 30.8.2012.

Suomi24. Mistä Suomi puhui vuonna 2011? <http://www.suomi24.fi/2011>. Viitattu 3.5.2012.

Rantala, Jukka (2012a) Eläkeneuvottelutyöryhmän väliraportti 22.3.2012.

http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_499_304_2891_43/http%3B/content.etk.fi%3B708

[7/publishedcontent/publish/etkfi/fi/uutiset/el%C3%A4keneuvotteluryhm%C3%A4n_v%C3%A4liraportti_22032012.pdf](#). Viitattu 28.11.2012.

Rantala, Jukka (2012b) Eläkeneuvottelutyöryhmän väliraportti 17.2.2012
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=4987634&name=DLFE-18203.pdf. Viitattu 28.11.2012.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 24/2012, <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1582037>. Viitattu 4.12.2012.

[Suomen kymmenen suurinta sanomalehteä vuoden 2011 levikin mukaan. Sanomalehtien liitto.](#)
<http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=119>. Viitattu 9.9.2012.

Tilastokeskus (2011) Suomen virallinen tilasto (SVT): Tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 15. Yhteisöpalveluiden käyttö iän, toiminnan, koulutusasteen, asuinpaikan kaupunkimaisuuden ja sukupuolen mukaan 2011, %-osuus väestöstä . Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/sutivi/2011/sutivi_2011_2011-11-02_tau_015_fi.html. Viitattu 3.5.2012.

TELA. Suomen eläkemalli on ainutlaatuinen Suomessa.
http://www.tela.fi/tyoelakeala/tyoelakejarjestelma_pahkinankuoressa/eu_ja_tyoelakejarjestelma
Viitattu 13.11.2012.